

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Netrestní působnost státního zastupitelství

**Non-criminal competence of the public
prosecutor's office**

Zpracovatel: Mgr. Zdeňka Řezníčková

prosinec 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených a tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Českých Budějovicích dne 14. 12. 2010

Podpis: _____

OBSAH

ABSTRAKT	5
ABSTRACT.....	5
ÚVOD	6
1. HISTORICKÝ VÝVOJ PROKURATURY A STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ.....	7
1.1. POČÁTEK VÝVOJE VEŘEJNÉ ŽALOBY	7
1.2. HISTORICKÝ VÝVOJ V ČESKÝCH ZEMÍCH	8
1.2.1 VÝVOJ DO ROKU 1848	8
1.2.2 VÝVOJ OD ROKU 1848 DO 1918.....	10
1.2.3 VÝVOJ OD ROKU 1918 DO 1948.....	13
1.2.4 VÝVOJ OD ROKU 1948 DO 1989.....	14
1.2.5 VÝVOJ OD ROKU 1989 DO 1993.....	18
1.2.6 VÝVOJ PO ROCE 1994.....	19
2. POSTAVENÍ STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ V SYSTÉMU VEŘEJNÉ MOCI	21
2.1. SOUSTAVA STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ.....	22
2.1.1. SOUSTAVA STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ OBECNĚ	22
2.1.2. ORGANIZAČNÍ A PERSONÁLNÍ ZAJIŠTĚNÍ NA ÚSEKU NETRESTNÍ PŮSOBNOSTI.....	24
2.2. PRÁVNÍ PRAMENY UPRAVUJÍCÍ NETRESTNÍ PŮSOBNOST STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ.....	25
2.2.1. ZÁKONNÉ A PODZÁKONNÉ PRÁVNÍ PŘEDPISY	25
2.2.2. POKYNY OBECNÉ POVAHY A VÝKLADOVÁ STANOVISKA NEJVYŠŠÍHO STÁTNÍHO ZÁSTUPCE	26
2.2.3. NÁLEZY ÚSTAVNÍHO SOUDU ČESKÉ REPUBLIKY	27
2.2.4. SOUDNÍ JUDIKATURA A ODBORNÁ LITERATURA	27
3. NETRESTNÍ PŮSOBNOST STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ	29
3.1. POSTAVENÍ A PŘÍSLUŠNOST STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ V CIVILNÍM ŘÍZENÍ.....	31
3.1.1. POSTAVENÍ STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ.....	31
3.1.2. PŘÍSLUŠNOST STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ.....	33
3.2. VEŘEJNÝ ZÁJEM.....	35
3.3. ZÁSADY PRO UPLATNĚNÍ STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ V NETRESTNÍ OBLASTI.....	37
3.4. ZDROJE POZNATKŮ O PROBÍHAJÍCÍM ŘÍZENÍ A POTŘEBNOSTI VSTUPU ČI PODÁNÍ NÁVRHU STÁTNÍM ZASTUPITELSTVÍM	37
3.4.1. VNĚJŠÍ PODNĚTY FYZICKÝCH A PRÁVNICKÝCH OSOB A DALŠÍCH ORGÁNŮ	38
3.4.2. VÝKON PŮSOBNOSTI ORGÁNŮ ČINNÝCH V TRESTNÍM ŘÍZENÍ.....	39
3.4.3. POZNATKY ZE SPISŮ SOUDŮ A JINÝCH ORGÁNŮ	39
3.4.4. DALŠÍ ZDROJE INFORMACÍ.....	40
3.5. JEDNÁNÍ ZA STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ	40
4. VSTUPOVÁ OPRÁVNĚNÍ STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ V CIVILNÍM ŘÍZENÍ.....	42
4.1. VSTUPOVÁ OPRÁVNĚNÍ OKRESNÍHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ.....	42
4.2. VSTUPOVÁ OPRÁVNĚNÍ KRAJSKÉHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ	43
4.3. PROHLÁŠENÍ O VSTUPU DO ŘÍZENÍ	44
4.4. SPIS O ÚČASTI V CIVILNÍM ŘÍZENÍ A DORUČOVÁNÍ.....	46
4.5. PROCESNÍ OPRÁVNĚNÍ A ÚKONY STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ.....	47
4.6. UKONČENÍ ÚČASTI V ŘÍZENÍ.....	50
4.6.1. PROHLÁŠENÍ O VYSTOUPENÍ.....	50
4.6.2. PRAVOMOCNÉ SKONČENÍ ŘÍZENÍ	51
4.7. NÁVAZNOST NA TRESTNÍ ŘÍZENÍ	51
4.8. NĚKTERÁ ZVLÁŠTNÍ ŘÍZENÍ PODLE § 35 Odst. 1 OBČANSKÉHO SOUDNÍHO ŘÁDU	52
4.8.1. ŘÍZENÍ O ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM ÚKONŮM.....	52

4.8.2.	<i>ŘÍZENÍ O VYSLOVENÍ NEPLATNOSTI DRAŽBY</i>	56
5.	NÁVRHOVÁ OPRAVNĚNÍ STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ V CIVILNÍM ŘÍZENÍ	60
5.1.	NÁVRHOVÁ OPRAVNĚNÍ OKRESNÍHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ	60
5.2.	NÁVRHOVÁ OPRAVNĚNÍ KRAJSKÉHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ	61
5.3.	NÁVRHOVÉ OPRAVNĚNÍ NEJVYŠŠÍHO STÁTNÍHO ZÁSTUPCE	62
5.4.	NÁVRH NA ZAHÁJENÍ ŘÍZENÍ.....	62
5.5.	PŘEKÁŽKA LITISPENDENCE	63
5.6.	PROCESNÍ OPRAVNĚNÍ A ÚKONY STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ.....	63
5.7.	ROZHODUTÍ SOUDU	65
5.8.	NÁKLADY ŘÍZENÍ.....	65
5.9.	NĚKTERÁ ZVLÁŠTNÍ ŘÍZENÍ NA NÁVRH STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ NEBO NA NÁVRH NEJVYŠŠÍHO STÁTNÍHO ZÁSTUPCE	67
5.9.1.	<i>ŘÍZENÍ PODLE § 42 ZÁKONA O STÁTNÍM ZASTUPITELSTVÍ</i>	67
5.9.2.	<i>ŘÍZENÍ O POPŘENÍ OTCOVSTVÍ NA NÁVRH NEJVYŠŠÍHO STÁTNÍHO ZÁSTUPCE</i> . 70	70
6.	OPRAVNĚNÍ K OPRAVNÝM PROSTŘEDKŮM	79
6.1.	OPRAVNĚNÉ PROSTŘEDKY VE VZTAHU KE VSTUPOVÉ ČINNOSTI STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ.....	79
6.1.1.	<i>ODVOLÁNÍ</i>	79
6.1.2.	<i>ŽALOBA PRO ZMATEČNOST</i>	81
6.1.3.	<i>DOVOLÁNÍ</i>	82
6.1.4.	<i>ŽALOBA NA OBNOVU ŘÍZENÍ</i>	83
6.2.	OPRAVNĚNÉ PROSTŘEDKY VE VZTAHU K NÁVRHOVÉ ČINNOSTI STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ.....	83
6.2.1.	<i>ODVOLÁNÍ</i>	83
6.2.2.	<i>ŽALOBA PRO ZMATEČNOST</i>	84
6.2.3.	<i>DOVOLÁNÍ</i>	84
6.2.4.	<i>ŽALOBA NA OBNOVU ŘÍZENÍ</i>	84
7.	DOZOROVÁ A DOHLEDOVÁ OPRAVNĚNÍ STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ	86
7.1.	DOZOROVÁ OPRAVNĚNÍ OKRESNÍHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ.....	88
7.1.1.	<i>DOZOR NAD DODRŽOVÁNÍM PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ VE ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍCH</i> 88	88
7.2.	DOZOROVÁ A DOHLEDOVÁ OPRAVNĚNÍ KRAJSKÉHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ.....	90
7.2.1.	<i>DOZOR NAD DODRŽOVÁNÍM PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ PŘI VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY</i>	91
7.2.2.	<i>DOZOR NAD DODRŽOVÁNÍM PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ PŘI VÝKONU VAZBY</i>	94
7.2.3.	<i>DOHLEDOVÁ OPRAVNĚNÍ KRAJSKÉHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ</i>	96
7.3.	DOHLEDOVÁ OPRAVNĚNÍ NEJVYŠŠÍHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ.....	97
	ZÁVĚR	98
	RESUMÉ	101
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	102
	KNÍŽNÍ DÍLA:	102
	ČLÁNKY	102
	JUDIKATURA	105
	PŘEDPISY.....	106
	JINÉ	109
	KLÍČOVÁ SLOVA	110
	KEY WORDS	110

ABSTRAKT

Předmětem této rigorózní práce je netrestní působnost státního zastupitelství. Záměrem této práce je popsat jednotlivé oblasti netrestní působnosti státního zastupitelství se zaměřením na účast a postavení státního zastupitelství v civilním řízení. Rovněž jsou popsána i dozorová a dohledová oprávnění státního zastupitelství v rámci výkonu netrestní agendy.

ABSTRACT

The subject of this thesis is non-criminal competence of the public prosecutor's office. The purpose of my thesis is to describe the fields of non-criminal competence of the public prosecutor's office, especially the participation and the status in civil proceedings. Further, this thesis concentrates on supervisory competence of the public prosecutor's office within the administration of non-criminal agenda.

ÚVOD

Předmětem této rigorózní práce je činnost v netrestní působnosti státního zastupitelství. Obvykle je činnost státního zastupitelství podle laické veřejnosti zaměřena především na oblast trestního řízení, kdy státní zastupitelství představuje orgán veřejné žaloby. Státní zastupitelství chrání především zájmy společnosti i jednotlivce tím, že spolu s ostatními orgány činnými v trestním řízení spolupůsobí při stíhání pachatelů trestných činů a snaží se, aby tito pachatelé byli spravedlivě potrestáni.

Státní zastupitelství však jako soustava úřadů státu určených k zastupování státu při ochraně veřejného zájmu však nepůsobí jen v trestním řízení, nýbrž disponuje celou řadou dalších významných oprávnění na poli netrestní působnosti.

Cílem této práce je tedy osvětlit a přiblížit činnost státního zastupitelství v netrestní oblasti, kterou předpokládá v čl. 80 samostatná Ústava České republiky¹ který stanoví, že *státní zastupitelství zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení a vykonává i další úkoly, stanoví-li tak zákon*. Podle mého názoru je netrestní působnost státního zastupitelství neméně podstatná jako trestní působnost a je bohužel často opomíjena a podceňována, a to jak ze strany právní teorie, tak ze strany státních orgánů a v některých případech i ze strany samotného státního zastupitelství.

Právní úprava činnosti státního zastupitelství v rámci netrestní působnosti je velmi široká a neomezuje se toliko na jeho účast v civilním řízení, ale i oblast dozoru a dohledu státního zastupitelství v místech, kde je omezována osobní svoboda. Primárním z pohledu této práce zůstává však účast státního zastupitelství v civilním řízení.

Účelem této práce je tedy zmapovat současnou právní úpravu netrestní působnosti státního zastupitelství od historického vývoje přes prameny současné právní úpravy, dále postavení státního zastupitelství v systému veřejné moci, až po jednotlivá oprávnění státního zastupitelství. V rámci účasti v civilním řízení je práce zaměřena na vstupová a návrhová oprávnění státního zastupitelství. Pozornost je věnována ale také oblasti dozoru a dohledu.

¹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

1. HISTORICKÝ VÝVOJ PROKURATURY A STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

1.1. POČÁTEK VÝVOJE VEŘEJNÉ ŽALOBY

S prokuraturou se můžeme poprvé setkat již v obecném trestním právu římském. Trestní právo římské se členilo na dvě skupiny, na trestní právo soukromé pro tzv. soukromé delikty (*delicta privata*) a trestní právo veřejné pro zločiny (*crimina*). Procesní postup pro dosažení nápravy v případě soukromého deliktu byl poměrně jasně stanoven. Poškozený, resp. jeho pozůstalý či zákonný zástupce jako žalobce mohl podat žalobu u obecného soudu (*judicium privatum*). Naproti tomu východiskem veřejného práva trestního byla veřejná ochrana společenského řádu a nebyly pro něj stanoveny žádné normy. Pověřený vykonavatel veřejné moci, především král nebo tribun, kvestor či prétor, označovaný jako *magistrát*, na základě svého volného uvážení tuto moc vykonával, tedy vedl vyšetřování (*quaestio*) jednostranným inkvizičním způsobem a vydával rozsudky jako okamžitý administrativní akt (*coaercitio*).²

S dalším vývojem nastalo první omezení magistrátské moci právem odvolání k lidu (*provocatio ad populum*) u občana, který byl odsouzen k smrti. Tímto okamžikem nabyla magistrátská pravomoc povahu jurisdikce. Následné zřízení porotních soudů však nemělo vliv na povahu vyšetřování trestných činů, které bylo stále jednostranné, inkviziční a jeho základem bylo volné uvážení.³

Inspirací pro vznik prokurátorských oprávnění má svůj základ ve francouzském právu. Úřad královského prokurátora ve Francii byl v moderním vývoji počátkem veřejné žaloby již ve 14. století. Tento úřad podával veřejné žaloby v případech, ve kterých byly dotčeny zájmy státu a kdy osoba poškozená trestným činem sama nepodala žalobu.⁴ Úřad královského prokurátora měl charakter stálého úřadu a

² Fenyk, J., Veřejná žaloba – Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby – I. díl., Příručka Ministerstva spravedlnosti ČR, Svazek 62, 2001, str. 9.

³ Tamtéž.

⁴ Kocourek, J., Záruba, J., Zákon o soudech a soudcích, Zákon o státním zastupitelství. Komentář 2., doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, 2004, str. 385.

veřejní žalobci měli zakázáno přijímat pověření k zastupování od soukromých osob. Zastupování ještě nemělo povahu trestního stíhání, neboť veřejní žalobci toliko tlumočili názor krále a jeho vazalů před soudem, který sám prováděl vyšetřování a následně rozhodl o vině a trestu.⁵

1.2. HISTORICKÝ VÝVOJ V ČESKÝCH ZEMÍCH

1.2.1 VÝVOJ DO ROKU 1848

Úřad královského prokurátora, inspirovaný patrně francouzskou tradicí, zřídil v českých zemích císař Zikmund roku 1437. Prvním královským prokurátorem se stal Vilém ze Žlutic, který zastupoval krále v soudním řízení. Působnost královských prokurátorů se postupně od 16. století rozšiřovala. Vystupovali nejen k ochraně zájmů fisku a k zastupování veřejné žaloby, ale i jako ochránci veřejného zájmu a podíleli se na zákonodárné činnosti a zasedali u některých soudů. Na základě Obnoveného zřízení zemského z roku 1627 bylo potvrzeno postavení královského prokurátora jako veřejného žalobce a byla mu uložena povinnost stíhat všechny trestné činy.⁶

V rámci mimotrestní působnosti patřily již, kromě výše zmíněných, mezi úkoly královských prokurátorů i následující oprávnění⁷:

- před kterýmkoliv soudem hájit integritu statků zeměpanských a zastupovat zeměpána v případných sporech hraničních,
- vymáhat pokuty pro trestné činy před soudem zemským i komorním,
- zajišťovat evidenci odúmrtí a vymáhat je,
- zastupovat kláštery a duchovní ve věcech jmění, jakož i svobodníky ve sporech,

⁵ Fenyk, J., Veřejná žaloba – Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby – I. díl., Příručka Ministerstva spravedlnosti ČR, Svazek 62, 2001, str. 10.

⁶ Kuchta, J., Schelle, K., Státní zastupitelství, první vydání, ŽIVA v.o.s., 1994, str. 4.

⁷ Kocourek, J., Záruba, J., Zákon o soudech a soudcích, Zákon o státním zastupitelství. Komentář 2., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 386.

- v době pobělohorské vykonávat dozor nad královskými městy, zejména nad královskými rychtáři a židy a pečovat o to, aby se plnily královské rezoluce a patenty, jež se na ně vztahovaly.

V dalším vývoji je ovšem působnost prokuratury upozaděna z důvodu nastolení inkvizičního typu řízení, kdy inkviziční soudce plní roli žalobce, soudce i obhájce zároveň. Právě Hrdelní řád císaře Josefa I. pro Čechy, Moravu a Slezsko z roku 1707 se stal základem pro inkviziční typ řízení vedle řízení obžalovacího. Na shodném principu spočíval i první společný zákon pro dědičné země rakouské *Criminalis Constitutio Theresiana* z roku 1768 (Hrdelní právní řád), na jehož základě byla jako základní forma řízení přijata forma procesu inkvizičního, tajného a písemného s pozitivní teorií průvodní a torturou a prakticky bez možnosti obhajoby.

Přestože ke zrušení tortury došlo roku 1776, další právní předpisy upravující trestní řízení⁸ se ve svých základních principech prakticky neodchýlily od úpravy *Thesiany*⁹. Naproti tomu na základě Fiskální instrukce Josefa II. z roku 1783 obdržely fiskální úřady (úřad královského a komorního prokurátora) další mimotrestní pravomoci. Tyto pravomoci spočívaly především ve vymáhání důchodů, povinnosti indikovat napadlá nebo odňatá zeměpanská léna, vykonávat dozor ohledně advokátů poddaných, aby řádně plnily povinnosti uložené jim patentem z roku 1781. Současně spočívaly i v poskytování pomoci poddaným v soudních sporech, dozor nad řádným plněním zákonů a nařízení vydaných ve věcech správy (politických), judičiálních a kamerálních.¹⁰ Shora uvedeným Patentem byl mj. zaveden nový systém soudní organizace, založené na oddělení soudnictví od správy.

⁸ Obecný soudní řád kriminální císaře Josefa II. z roku 1788, procesní ustanovení západo-haličského trestního zákona z roku 1796 a trestní zákon/řád z roku 1803.

⁹ Přesto je třeba přiznat, že za vlády Josefa II. se v trestním řízení začaly uplatňovat zásady *nullum crimen sine lege* a *nulla poena sine lege*.

¹⁰ Kocourek, J., Záruba, J., Zákon o soudech a soudcích, Zákon o státním zastupitelství. Komentář 2., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 387.

1.2.2. VÝVOJ OD ROKU 1848 DO 1918

Revoluční rok 1848 přinesl radikální změny, které se odrazily ve všech oblastech života společnosti, a to i v oblasti státní správy. Dubnová ústava (známá též jako Pillersdorfova) představovala položení „ústavního základu rakouského císařského státu“ a vyskytla se tu možnost vzniku nové správní soustavy, budování nových orgánů státní správy a rozvoje územní samosprávy. Projevem těchto skutečností bylo oddělení soudnictví od správy, zavedení občanské kontroly nad výkonem soudnictví (veřejné líčení, porotní soudy), odstranění inkvizičního procesu a jeho nahrazení procesem obžalovacím.¹¹ Během roku 1848 vznikla provizorní státní zastupitelství¹², ovšem právní základ pro vybudování instituce státního zastupitelství dalo až ustanovení § 103 Stadionovy ústavy (břežnové)¹³, které stanovilo, že „*ve věcech trestních platiti má soud obviňovací, soudy porotní rozhodovati mají ve všech těžkých zločinech, jichž zákon obšírněji poznamená, potom při výstupcích politických a tiskových*“. Těžištěm působnosti státního zastupitelství (nazývaného též „*Staatsanwaltschaft*“, neboli státní návladní) se tedy i pro další období stala především oblast trestního řízení. Byla zavedena organizační soustava státních zastupitelství, která měla působit při všech okresních sborových soudech a zemských soudech, a to včetně dostatečného administrativního aparátu. Jejich úkolem podle prozatímního trestního řádu¹⁴ bylo, jak již naznačeno výše, stíhat ex officio všechny trestné skutky, o nichž se dozví, kromě těch, jež byly stíhány jen na žádost postiženého, tedy trestné činy soukromožalobní.

Organizace státních zastupitelství se řídila zásadou monokracie, subordinace, která se projevuje v nadřízenosti vyšší složky vůči nižší složce státního zastupitelství, jakož i povinnosti státního zástupce plnit pokyny svého vedoucího a vykonávat působnost v mezích zmocnění vedoucího úřadu. Dále se projevovala v změnitelnosti osoby zastupujícího státního zástupce v průběhu kteréhokoli stádia řízení, možnosti vedoucího státního zástupce věc odejmout podřízenému státnímu

¹¹ Schelle, K., Veřejná žaloba v historických souvislostech, Státní zastupitelství, č. 11-12/2008, str. 45.

¹² Jejich postavení bylo zatímne upraveno císařským patentem vyhlášeným pod č. 164/1849 ř. z.

¹³ Císařský patent ze dne 4. 3. 1849, č. 150 ř. z.

¹⁴ Prozatímní trestní řád ze dne 17. 1. 1850, č. 25/1850 z. ř.

zástupci a přidělit ji jinému podřízenému státnímu zástupci, nezávislosti na soudu, byť státní zastupitelství sledovalo organizaci soudu¹⁵. Členové státního zastupitelství, na rozdíl od soudců, tedy nebyli nezávislí, nesesaditelní a nepřesaditelní. Organizačně podřízená státní zastupitelství byla rovněž povinna podávat vrchním státním zástupcům měsíční výkazy o vyřízených i nevyřízených trestních věcech a zasílat jim zprávy v důležitých případech s žádostí o radu či rozhodnutí.

Mezi oprávnění státního zástupce patřilo právo klást při hlavním líčení otázku obviněnému, svědkům i znalcům. Mohl ze závažných důvodů podat návrh na vyloučení veřejnosti při hlavním přelíčení, návrh k jeho zastavení a přerušení, ke stíhání jiného zločinu téhož obžalovaného a návrh k zatčení svědka v soudní síni pro křivé svědectví.

Státní zastupitelství mělo rovněž poměrně rozsáhlou pravomoc v občanském soudním řízení. Státní zástupci při zemských soudech a generální prokurátoři při vrchních zemských soudech měli již od 1. října 1850¹⁶ povinnost spolupůsobit při projednání rozluky, a to pod sankcí neplatnosti příslušného soudního jednání, zjišťování neplatnosti manželství, prohlášení za mrtvého za účelem možnosti uzavřít nový sňatek, jakož i při jednání o ztrátě státního občanství. Dále spolupůsobili při jednání sborových soudů v záležitostech adopčních, legitimačních, opatrovnických, ve sporech o kompetenci mezi soudy nebo mezi soudy a správními úřady, při zamítání soudů a soudců, delegacích a stížnostech syndikátních a ve všech věcech nesporného řízení, zejména sirotčích, projednávaných ve druhé a třetí instanci.¹⁷

Z uvedeného je tedy zřejmé, že většina jednotlivých civilněprávních oprávnění dnešního státního zastupitelství, jež jsou předmětem této práce, měla svou historickou tradici.

Tehdejší politická reprezentace ovšem s celkovým právním a politickým vývojem spokojena nebyla. Vydání tzv. silvestrovských patentů dne 31. prosince

¹⁵ Kocourek, J., Záruba, J., Zákon o soudech a soudcích, Zákon o státním zastupitelství, Komentář 2., doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, str. 388.

¹⁶ Tuto povinnost stanovil § 68 císařského patentu č. 266/1850 ř. z., organický zákon pro státní zastupitelství.

¹⁷ Schelle, K., Veřejná žaloba v historických souvislostech, Státní zastupitelství, č. 11-12/2008, str. 47.

1851 znamenalo otevřený přechod k absolutismu¹⁸. Došlo k odvolání Stadiónovy ústavy, z občanských práv zůstala zaručena jen rovnost občanů před zákonem. Císařské nařízení¹⁹ ze dne 20. ledna 1852 omezilo působnost státního zastupitelství fakticky toliko na oblast trestního řízení. Došlo i ke zrušení příslušného ustanovení organického zákona upravující působnost státního zastupitelství v civilním řízení. Na příštích více než tři desetiletí se tedy působnost státního zastupitelství přestala vztahovat na občanské soudní řízení.

Trestní řád z července 1853, č. 151/1853 ř. z., který se v zásadě vrátil k zásadám inkvičního řízení, upravil nově i základní pravidla organizace a působnosti státních zastupitelství. Institut veřejné žaloby byl ale naopak posílen. V trestních věcech se žaloba podávala ex officio, pokud zákon nestanovil jinou možnost. Nově byl zaveden dohled státního zastupitelství nad věznicemi, mohli navrhopvat zajišťovací vazbu, zabavení pošty a měli dozor nad zaměstnanci v disciplinárních věcech²⁰.

Další významnou událostí ve vývoji celého společenského, politického a právního života se stalo Rakousko-uherské vyrovnání z února 1867, kterým došlo k rozdělení Rakouského císařství podle principu dualismu na Rakousko (Předlitavsko) a Uhersko (Zalitavsko). V Předlitavsku začala platit tzv. prosincová ústava z roku 1867, na základě níž se vytvořil stabilní systém veřejné správy a soudnictví. Základní zákon o moci soudcovské²¹ v čl. 10 a 11 zavedl následující zásady trestního procesu, z nichž některé přetrvaly do současnosti jako pilíře trestního řízení:²²

- jednání před soudem nalézajícím má být veřejné a ústní,
- proces je řízením obžalovacím,
- o vině obžalovaného mají v závažných, zejména politických případech, rozhodovat porotci.

¹⁸ Období tzv. *Bachova absolutismu*.

¹⁹ Císařské nařízení č. 27/1852 ř. z.

²⁰ Kuchta, J., Schelle, K., Státní zastupitelství, první vydání, ŽIVA v.o.s., 1994, str. 16.

²¹ Zákon č. 144 ř. z. ze dne 21. prosince 1867.

²² Fenyk, J., Veřejná žaloba – Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby – I. díl., Příručka Ministerstva spravedlnosti ČR, Svazek 62, 2001, str. 16.

Nový trestní řád z roku 1873²³ uvedl tyto zásady v život. Státním zástupcům byla ponechána účast nejen při předběžném vyhledávání a vyšetřování trestných činů, ale i při hlavním přelíčení pro přečiny a zločiny před soudními senáty i porotami a při všech odvolacích řízeních v trestních věcech. Tím byly základy úřadů veřejné žaloby v Předlitavsku dobudovány.²⁴

V občanskoprávních věcech došlo opět k posílení působnosti státního zastupitelství zákonem o soudní organizaci z roku 1895²⁵, kdy na základě § 90 mohli být státní zástupci pověřováni některými úkony jako zástupci chudých. V tomto případě vystupovalo státní zastupitelství jako kvazi-zástupce takových nemajetných účastníků, což mohlo být ospravedlněno zejména faktickou nerovností stran v procesu, neboť strany, jež disponovaly dostatečným majetkovým zázemím, si mohly obstarat právní zastoupení. S účinností od roku 1898 byla stejná možnost bezplatného zastoupení státním zástupcem zakotvena i v civilním řádu soudním²⁶, když na tuto možnost je nutné nazírat jako na obdobnou činnost státního zástupce ve smyslu dnešní právní úpravy, tzn. že směřovala k hájení jedné ze stran, nikoliv tedy k hájení zájmu veřejného²⁷.

K dalšímu posílení oprávnění státního zastupitelství na poli občanskoprávním došlo v roce 1916²⁸, kdy státní zástupci byli oprávněni podat z důvodu veřejného zájmu návrh na zbavení právní způsobilosti. Tehdy se také poprvé objevuje pojem veřejného zájmu.

1.2.3. VÝVOJ OD ROKU 1918 DO 1948

Po vzniku samostatného československého státu v roce 1918 bylo jednou z priorit nastavit bezproblémový chod veřejné správy a vyřešit otázku právního

²³ Zákon č. 119/1873 ř. z. ze dne 23. května 1873.

²⁴ Schelle, K., Veřejná žaloba v historických souvislostech, Státní zastupitelství, č. 11-12/2008, str. 50.

²⁵ Zákon č. 217/1896 ř. z.

²⁶ Zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní).

²⁷ Dávid, R., Tauchen, J., Vývoj působnosti státního zastupitelství v civilním řízení od roku 1848 do současnosti, Státní zastupitelství, č. 10/2007, str. 33.

²⁸ § 26 císařského nařízení č. 207/1916 ř. z., řád o zbavení svéprávnosti.

řádu. Na základě tzv. recepční normy²⁹ převzal československý stát státoprávní řád rakousko-uherského právního řádu. Tím byla zachována právní kontinuita. Ovšem z důvodu odlišného vývoje v Předlitavsku a Zalitavsku vznikl v Československu tzv. právní dualismus. Společně s celým správním systémem byla převzata i soudní soustava a orgány veřejné žaloby.

V tomto období došlo převážně k organizačním změnám v soustavě státních zastupitelství. Mezi významnější změny lze zahrnout vydání vládního nařízení³⁰, na základě něhož se státní zastupitelství stala úřady o vedení rejstříku trestů. V roce 1931³¹ došlo dále ke zřízení tzv. žalobců mládeže, kteří byli povinni zastupovat veřejnou žalobu v trestním soudnictví nad mládeží do osmnácti let.

Po uzavření tzv. Mnichovské dohody v září 1938 a během následného vzniku Protektorátu Čechy a Morava³² došlo k významným změnám v organizaci soudnictví i státního zastupitelství, zejména k oddělenému výkonu soudnictví vůči českému a německému obyvatelstvu. V rámci této jakési dvoukolejnosti zůstala pro české obyvatelstvo v platnosti dosavadní právní úprava a pro německé obyvatelstvo byla zřízena zvláštní soudní soustava, v níž se uplatňovaly německé hmotné a procesní předpisy.

Po ukončení války a osvobození Československa byla zajištěna právní kontinuita s právním řádem první republiky, a to dekretem prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věstníku čs., o obnovení právního pořádku, a zároveň byly zrušeny všechny právní předpisy vydané po uzavření Mnichovské dohody. Tím došlo k obnovení veškeré organizace soudnictví a státního zastupitelství do původního stavu z roku 1938.

1.2.4. VÝVOJ OD ROKU 1948 DO 1989

Rok 1948 znamenal zásadní mezník v celé historii československého státu, tedy i pro vývoj veřejné žaloby. Jako první byla rozšířena struktura veřejné žaloby o

²⁹ Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.

³⁰ Nařízení č. 198/1922 Sb., o evidenci soudních provinilců a sbírání dat pro účely kriminální statistiky.

³¹ Zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží.

³² Protektorát Čechy a Morava vznikl na základě Hitlerova výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava dne 16. března 1939.

Státní prokuraturu u Státního soudu v čele se státním prokurátorem³³. Tato prokuratura byla zaměřena výlučně na stíhání trestných činů podle zákona na ochranu republiky a státní prokurátor byl podřízen ministru spravedlnosti.³⁴

Zákon o zlidovění soudnictví³⁵ zavedl nové označení orgánů veřejné žaloby, a to prokuraturu. V samém čele soustavy prokuratur stál ministr spravedlnosti, jemuž byli podřízeni krajsí prokurátoři, státní prokurátor i generální prokurátor. Tímto zákonem byla posílena role generálního prokurátora, který měl pravomoc podávat stížnosti pro porušení zákona, a to nejen do každého pravomocného rozhodnutí trestního soudu, nýbrž i do rozhodnutí v občanskoprávních věcech. K projednání stížnosti byl příslušný Nejvyšší soud.

Zákonem o prokuratuře³⁶ byl zároveň dovršen vývoj „jednotné socialistické prokuratury“, kdy se výkon prokurátorského dozoru organizačně oddělil od ministerstva spravedlnosti. Vedoucím článkem centralizované prokuratury se stal generální prokurátor, jenž měl postavení předsedy ústředního úřadu. Další změna v organizaci prokuratury nastala vydáním nového zákona o prokuratuře v roce 1956³⁷ a poslední významnější změna nastala vydáním dalšího zákona o prokuratuře v roce 1965³⁸.

Prokuratura jako všeobecný kontrolní orgán, který kontroloval nejen moc výkonnou, ale také moc soudní, byl přímo předurčen k prosazování názorů a zájmů mocenské stranické špičky. Dle Schelleho bylo možno prokuraturu v totalitní státě charakterizovat takto:³⁹

i. Zakotvení úlohy prokuratury v Ústavě v čl. 104 a násl.

Prokuratura má zcela samostatné postavení, nezávislé na vládě i na zákonodárném sboru, neboť její blíže nedefinovaná a neuplatnitelná odpovědnost je jen formální.

³³ Zákon č. 232/1948 Sb., jenž upravoval její úkoly a organizaci.

³⁴ Kuchta, J., Schelle, K., Státní zastupitelství, první vydání, ŽIVA v.o.s., 1994, str. 27.

³⁵ Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.

³⁶ Zákon č. 65/1952 Sb., o prokuratuře.

³⁷ Zákon č. 65/1956 Sb., o prokuratuře.

³⁸ Zákon č. 60/1965 Sb., o prokuratuře.

³⁹ Kuchta, J., Schelle, K., Státní zastupitelství, první vydání, ŽIVA v.o.s., 1994, str. 29-32.

- ii. Struktura prokuratury je vybudována přísně monolitně, centralisticky a hierarchicky.

Orgány prokuratury tvořily jednotnou soustavu. V jejím čele stála jediná osoba – Generální prokurátor ČSSR, rozhodování tedy příslušelo jedincům, nikoliv kolektivním orgánům. Nadřízení byli oprávněni vydávat pokyny a příkazy podřízeným prokurátorům a mohli i proti jejich vůli vykonávat jednotlivé úkony, které spadaly do jejich působnosti.

- iii. Byla uplatňována zásada vedoucí úlohy komunistické strany.

Komunistická strana fakticky řídila činnost prokuratury, vybírala a vychovávala své kádry, určovala hlavní principy právní politiky. Stěžejní pro práci prokuratury se stalo usnesení předsednictva ÚV KSČ ze dne 8. října 1971.

- iv. Formálně se prokuratura jevila jako objektivní orgán a všeobecný strážce zákonosti.

Ve skutečnosti byla těsně závislá na politickomocenském centru a ochrana zákonosti byla naprosto devalvována výběrovým přístupem, tím, že její zásah závisel vlastně na její vlastní úvaze, nebo na objednávce z politického centra.

- v. Prokuratura byla státním orgánem, ale současně i resortem s určitou působností, který se sám spravoval a sám sebe kontroloval.

Tím byl prakticky znemožněn jakýkoliv zásah zvenčí do vnitřních záležitostí prokuratury, a to dokonce v nepoměrně větší míře než u

ministerstev, která byla součástí vlády a byla jí v řadě případů řízena a kontrolována.

vi. Prokuratura mohla zasahovat prakticky do všech oblastí výkonu státní moci, neboť její působnost byla vymezena velmi široce.

Prokuratura měla velmi široké pravomoci právě i v netrestních oblastech, zejména v civilním řízení.

Jeden z předpokladů pro účast prokuratury v civilním řízení bylo ustanovení § 2 písm. d) zákona o prokuratuře, které stanovilo, že prokurátor se účastní řízení před soudy podle ustanovení soudních řádů, dozírá, aby soudy správně a jednotně užívaly zákonů, a zajišťuje ochranu zájmů státu a pracujících v řízení o věcech občanskoprávních. Pro úlohu ochrany zákonnosti v civilních řízeních se stal ovšem mnohem významnější občanský soudní řád z roku 1950⁴⁰. Dle § 6 citovaného zákona mohl prokurátor vstoupit do všech již zahájených řízení, v samotném řízení pak byl oprávněn ke všem procesním úkonům jako účastníci těchto řízení. Dále byl prokurátor oprávněn podat v zákonem předpokládaných případech, například v řízení ve věci důkazu smrti, návrh na zahájení řízení.

Dalším významným předpisem pro působnost tehdejší prokuratury se stal občanský soudní řád⁴¹ (o.s.ř.), který je po mnoha novelách platný na území České republiky dodnes. V původním § 35 byla upravena možnost prokurátora vstoupit v zájmu společnosti anebo ochrany práv občanů do všech řízení. Rovněž tak měl prokurátor možnost podat návrh na zahájení těchto řízení s výjimkou případů, kdy se jednalo o ryze osobní práva občana. Prokuratura v těchto řízeních vystupovala jako výše jmenovaný všeobecný strážce zákonnosti. V této souvislosti je třeba nahlížet i na vývoj dnešního pojmu „*veřejný zájem*“. Prokurátor byl taktéž oprávněn podávat opravné prostředky, zejména stížnost pro porušení zákona, kdy byl ovšem omezen lhůtou tří let od právní moci napadeného rozhodnutí.

⁴⁰ Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád).

⁴¹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Dle § 457 odst. 2 občanského zákoníku⁴² patřilo do dalších významných oprávnění prokurátora v civilním řízení podat návrh k soudu, aby tento vyslovil, že část anebo celé plnění připadá státu, jestliže oba účastníci uzavřeli neplatnou smlouvu s úmyslem porušit zákon.

Zákon o prokuratuře z roku 1965 se problematice civilního řízení také věnoval, nicméně šlo víceméně o dvojí zákonnou úpravu oprávnění prokuratury v civilním řízení ve srovnání s právní úpravou v občanském soudním řádu.

Z prokuratury se tak stal orgán, který byl oprávněn zasáhnout téměř do jakékoli sféry práva procesního, ať již trestního, občanského či v oblasti kontroly správy, či dokonce do sporných řízeních, kde proklamovaná zásada rovnosti účastníků ztratila často svůj původní význam⁴³.

1.2.5. VÝVOJ OD ROKU 1989 DO 1993

Sametová revoluce v listopadu 1989 s sebou přinesla velké změny, a to jak v otázce politické, právní, tak přirozeně i celospolečenské. Požadavek právní kontinuity se často dostával do přímého rozporu s odstraněním nedemokratických prvků v právní úpravě.

V květnu 1990 byla přijata novela zákona o prokuratuře⁴⁴, která byla odrazem především zrušení článku 4 Ústavy ČSSR o vedoucí úloze komunistické strany. Tato novela také omezila dozor prokuratury nad zákonností postupu a rozhodování soudů a státních notářství. Převládal názor, že by prokuratura měla být nezávislým orgánem, a to zejména na soudech. Došlo k částečnému omezení působnosti

⁴² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník; až do novely provedené zákonem č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník. Ustanovení znělo následovně: *Je-li právní úkon neplatný proto, že svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí zájmům společnosti (§ 39), může soud na návrh prokurátora vyslovit, že plnění přijaté tím, kdo takto vědomě porušil zákon, připadá zcela nebo zčásti státu; současně soud uloží vydat připadlé plnění státu.*

⁴³ Srov. právní úpravu Spolkové republiky Německo, například Wohlers, W., Entstehung und Funktion der Staatsanwaltschaft in Beitrag zu den rechtshistorischen und strukturellen Grundlagen des reformierten Strafverfahrens, Duncker & Humblot, 1994, str. 83 a n.

⁴⁴ Zákon č. 168/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o prokuratuře.

prokuratury především v netrestní oblasti a řada oprávnění byla pod vlivem mezinárodního tlaku v oblasti lidských práv a základních svobod změněna. Řada oprávnění prokuratury přešla na soud. Tak například novelou trestního řádu⁴⁵ bylo nově stanoveno, že o vzetí do vazby, vydání příkazu k zatčení, prodloužení vazby a nařízení domovní prohlídky budou napříště oprávněny rozhodovat jen soudy.

Novelou z roku 1991⁴⁶ byla výrazně změněna působnost prokuratury v civilním řízení. Prokuratura byla oprávněna pouze vstoupit do již zahájeného řízení, a to pouze ve třech zákonem stanovených případech. Těmito byla řízení o prohlášení za mrtvého, řízení o způsobilosti k právním úkonům a řízení ve věcech zápisu do obchodního rejstříku, s absolutním vyloučením možnosti podat opravné prostředky. Oprávnění a působnost generálního prokurátora v řízení o popření otcovství podle zákona o rodině⁴⁷ však zůstala i nadále nedotčena. Civilněprávní působnost byla naproti tomu například rozšířena o oprávnění prokurátora podat návrh na určení nezákonnosti stávky, resp. výluky podle zákona o kolektivním vyjednávání⁴⁸.

1.2.6. VÝVOJ PO ROCE 1994

Zásadním předpokladem pro změnu a úpravu struktury a činnosti orgánů veřejné žaloby byl článek 80 Ústavy České republiky, který stanoví, že *státní zastupitelství zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení a vykonává i další úkoly, stanoví-li tak zákon. Postavení a působnost státního zastupitelství stanoví zákon*. Tímto zákonem se stal zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, který do budoucna nahradil institut prokuratury institutem státního zastupitelství a změnil náhled na pravomoci a působnost státního zastupitelství v rámci celého státního aparátu. Činnost státního zastupitelství se nadále řídila zásadou ochrany veřejného zájmu, nezávislosti, nestrannosti, objektivitě, účinnosti a jednotnosti.

⁴⁵ Zákon č. 558/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád a zákon o ochraně státního tajemství.

⁴⁶ Zákon č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o prokuratuře.

⁴⁷ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

⁴⁸ Zákon č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání.

Rovněž v oblasti netrestní oblasti docházelo k postupným změnám v působnosti státního zastupitelství, jak bude dále v této práci podrobněji popsáno.

2. POSTAVENÍ STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ V SYSTÉMU VEŘEJNÉ MOCI

Státní zastupitelství je organizační složkou státu, není tedy právnickou osobou a její jednání je jednáním státu⁴⁹. Jak již bylo výše uvedeno, základním právním pramenem upravujícím postavení státního zastupitelství se stal článek 80 Ústavy v hlavě třetí nazvané Moc výkonná, který ponechal státnímu zastupitelství pravomoci především v oblasti trestního řízení, avšak otevřel i prostor pro zákonodárce, aby delegoval na státní zastupitelství i jiná oprávnění a pravomoci, která jsou potřebná či vhodná v rámci fungování celého státního aparátu, resp. aby mohlo státní zastupitelství jednat k ochraně veřejného zájmu i na jiných netrestních úsecích. Sama Ústava tedy předpokládá, aby státní zastupitelství nevykonávalo toliko činnost v trestním řízení, ale zároveň bylo aktivní i v netrestní oblasti, a to na rozdíl například od právní úpravy Spolkové republiky Německo, kde je funkce státního zastupitelství (Staatsanwaltschaft) omezena pouze na oblast trestního práva⁵⁰. Přesto zůstává hlavní úlohou státního zastupitelství vystupovat jako orgán veřejné žaloby v trestním řízení, když veřejnou žalobu lze charakterizovat jako orgán výkonu trestní spravedlnosti, který vykazuje znaky společné správním i soudním orgánům⁵¹. Rovněž dnešní společnost vnímá státní zastupitelství, resp. státní zástupce zejména jako jednu ze složek systému v trestním řízení, kdy ve spolupráci s jinými orgány, zejména Policií České republiky, naplňuje jeden ze základních cílů, a to zjištění trestných činů, pachatelů těchto trestných činů a jejich a spravedlivé potrestání.

V současnosti disponuje státní zastupitelství celou řadou procesních oprávnění, kterými je schopno a oprávněno zasáhnout v zákonem vymezených případech do občanského soudního řízení za účelem zajištění nebo prosazení veřejného zájmu. Tendencí ze strany zákonodárce je v posledních letech opět postupně rozšiřovat

⁴⁹ Srov. § 3 odst. 1 a 2 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁰ Srov. například Jauernig, O, Zivilprozessrecht, Verlags C. H. Beck oHG, 2007, str. 44 a n.

⁵¹ Fenyk, J., Veřejná žaloba – Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby – I. díl., Příručka Ministerstva spravedlnosti ČR, Svazek 62, 2001, str. 208.

působnost netrestních oprávnění státního zastupitelství, i když přirozeně nikoliv až na úroveň před rokem 1989. Přesto tento vývojový trend může vyvolat řadu reakcí či diskusí nad oprávněností takových zásahů. Nicméně odpovídá požadavku ochrany společenského zájmu a rovněž tak vývoji působnosti těchto institucí v zahraničních právních úpravách.

2.1. SOUSTAVA STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

2.1.1. SOUSTAVA STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ OBECNĚ

Státní zastupitelství je definováno jako soustava úřadů státu, určená k zastupování státu při ochraně veřejného zájmu ve věcech svěřených zákonem do působnosti státního zastupitelství⁵². Současnou podobu soustavy státního zastupitelství upravuje část třetí zákona o státním zastupitelství⁵³. Tvoří ji Nejvyšší státní zastupitelství se sídlem v Brně, vrchní státní zastupitelství se sídly v Praze a v Olomouci, krajská státní zastupitelství (Městské státní zastupitelství v Praze) a okresní státní zastupitelství (jednotlivá obvodní státní zastupitelství v Praze a Městské státní zastupitelství v Brně). Soustava úřadů státních zastupitelství reflektuje soustavu soudů, jak je upravena v zákoně o soudech a soudcích⁵⁴. Taková právní úprava byla zvolena z toho důvodu, že věcná a místní příslušnost státních zastupitelství odpovídá a řídí se věcnou a místní příslušností soudů, nestanoví-li zvláštní právní předpis jinak⁵⁵. Rovněž tak sídla a obvody územní působnosti státních zastupitelství se shodují se sídly a obvody soudů⁵⁶. V době branné pohotovosti státu tvoří soustavu ještě vyšší a nižší polní státní zastupitelství, jež mají povahu vojenského státního zastupitelství.

V čele jednotlivých státních zastupitelství stojí vedoucí státní zástupci, kteří se označují jako nejvyšší státní zástupce, vrchní státní zástupce, krajský, popřípadě

⁵² § 1 zákona o státním zastupitelství.

⁵³ § 6 a násl. zákona o státním zastupitelství.

⁵⁴ § 8 a násl. zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁵ § 7 odst. 2 zákona o státním zastupitelství.

⁵⁶ § 7 odst. 1 zákona o státním zastupitelství.

okresní státní zástupce, a to v závislosti na příslušném stupni a druhu státního zastupitelství.

Nejvyššího státního zástupce jmenuje na návrh ministra spravedlnosti vláda, která ho z jeho pozice rovněž na návrh ministra spravedlnosti odvolává. Ostatní státní zástupce, a to i jednotlivé vedoucí, jmenuje ministr spravedlnosti, a to na základě návrhů jednotlivých oprávněných osob podle zákona o státním zastupitelství.⁵⁷ Prozatím jsou všichni státní zástupci jmenováni na dobu neurčitou, ačkoliv se objevují návrhy na omezení doby působnosti u vedoucích státních zástupců.

Bližší předpoklady pro jmenování do funkce státního zástupce, jakož i podmínky kárné odpovědnosti státních zástupců, popřípadě důvody zániku funkce státního zástupce upravuje detailně zákon o státním zastupitelství.

K zajištění řídicích a kontrolních vztahů mezi různými stupni státních zastupitelství a uvnitř jednotlivých státních zastupitelství při jeho výkonu působnosti upravil zákonodárce podmínky dohledu nejbližší vyšších státních zastupitelství nad postupy nejbližší nižších státních zastupitelství⁵⁸. Rovněž tak je upraven tento postup při výkonu interního dohledu vedoucích státních zástupců u státních zástupců a vyšších úředníků působících u státního zastupitelství, v jehož čele tento vedoucí stojí. Státní zástupci jsou povinni řídit se pokyny vedoucího státního zástupce nebo jím pověřeného státního zástupce, s výjimkou pokynu, který je v konkrétní věci v rozporu se zákonem⁵⁹. Podmínky dohledu odpovídají zásadám, na kterých je soustava orgánů veřejné žaloby postavena. Objevují tu prvky nadřízenosti, podřízenosti, řízení a kontroly.

⁵⁷ §§ 9, 10 a 18 zákona o státním zastupitelství.

⁵⁸ § 12d zákona o státním zastupitelství ve spojení s § 2 odst. 1 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli.

⁵⁹ § 12e zákona o státním zastupitelství.

2.1.2. ORGANIZAČNÍ A PERSONÁLNÍ ZAJIŠTĚNÍ NA ÚSEKU NETRESTNÍ PŮSOBNOSTI

Na netrestním úseku vykonávají působnost státního zastupitelství v rámci jeho návrhových a vstupových oprávnění do civilních řízení státní zástupci s netrestní specializací, jež je povinná na všech stupních a úrovních státního zastupitelství. Praxe je bohužel především na malých okresních státních zastupitelstvích taková, že netrestní specializace je kumulována u jediného státního zástupce, který zároveň vykonává svou funkci i na trestním úseku a netrestní agenda pro něj představuje toliko doplňkovou činnost. Je pak logické, že v mnoha případech není netrestní agenda vykonávána s takovou pečlivostí, jakou by si zasloužila.

Podle Vzorového organizačního řádu⁶⁰ se u okresních státních zastupitelství zřizují netrestní specializace zejména na

- a) sociálně-právní ochranu dětí a řízení ve věcech dětí mladších 15 let a trestně neodpovědných mladistvých,
- b) dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu ústavní nebo ochranné výchovy u okresních státních zastupitelství, v jejichž obvodu se vykonává ústavní nebo ochranná výchova,
- c) obecnou netrestní působnost.

Na krajských a vrchních státních zastupitelstvích existují většinou již celá netrestní oddělení, kde působí výlučně vyčlenění netrestní specialisté, a to pod dohledem svého vedoucího netrestního úseku.

U krajských státních zastupitelství se oproti okresním státním zastupitelstvím navíc zřizují netrestní specializace na insolvenční řízení a dozor nad místy, kde se vykonává trest odnětí svobody, vazba nebo zabezpečovací detence⁶¹.

U Nejvyššího státního zastupitelství ČR je zřízen netrestní odbor, do jehož působnosti spadá výkon dohledu a metodické řízení podřízených státních

⁶⁰ Článek 4 odst. 2 pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 4/2009 ze dne 27. července 2009, Vzorový organizační řád.

⁶¹ Článek 6 odst. 2 písm. b), c) pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 4/2009 ze dne 27. července 2009, Vzorový organizační řád.

zastupitelství. Zabezpečuje také provádění kontrol skončených věcí z netrestního úseku u kteréhokoli nižšího státního zastupitelství.

2.2. PRÁVNÍ PRAMENY UPRAVUJÍCÍ NETRESTNÍ PŮSOBNOST STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

2.2.1. ZÁKONNÉ A PODZÁKONNÉ PRÁVNÍ PŘEDPISY

Kromě základního právního předpisu, kterým je Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod⁶², jsou dalšími zákonnými právními předpisy upravujícími činnost státního zastupitelství v netrestní oblasti zejména zákon o státním zastupitelství, občanský soudní řád, soudní řád správní⁶³ či zákon o rodině.

Do působnosti netrestního úseku činnosti státního zastupitelství zasahují i další právní předpisy, mezi které patří zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)⁶⁴, zákon o výkonu trestu odnětí svobody⁶⁵, zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních⁶⁶, obchodní zákoník⁶⁷, insolvenční zákon⁶⁸, zákon

⁶² Usnesení 2/1993 Sb. Předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

⁶³ Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁴ Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁵ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁶ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, v platném znění.

⁶⁷ Zákon č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁸ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.

o kolektivním vyjednávání, zákon o obecně prospěšných společnostech⁶⁹, zákon o vlastnictví bytů⁷⁰, zákon o veřejných dražbách⁷¹ a další.

Mezi podzákoné právní normy vztahující se k činnosti státního zastupitelství spadá též například vyhláška o jednacím řádu státního zastupitelství⁷².

2.2.2. POKYNY OBECNÉ POVAHY A VÝKLADOVÁ STANOVISKA NEJVYŠŠÍHO STÁTNÍHO ZÁSTUPCE

Je podstatné na tomto místě zmínit i další prameny, které je nutné aplikovat při výkonu jednotlivých oprávnění státního zastupitelství v netrestní oblasti. Nejvyšší státní zástupce je podle § 12 odst. 1 zákona o státním zastupitelství *oprávněn ke sjednocení a usměrnění postupu státních zástupců při výkonu působnosti státního zastupitelství vydávat tzv. pokyny obecné povahy (POP), jež jsou závazné pro státní zástupce, a pokud tak nejvyšší státní zástupce stanoví, i pro další zaměstnance státního zastupitelství*. Pokyny obecné povahy se zabývají zejména úpravou procesních otázek a v tomto ohledu mají metodický význam, neboť podřízená státní zastupitelství shodným způsobem podle těchto pokynů postupují při své činnosti. Mezi nejvýznamnější pokyny z netrestní oblasti lze zařadit pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně o netrestní působnosti⁷³, dále například pokyn obecné povahy o dozoru nad místy, kde je omezována osobní svoboda⁷⁴, či pokyn obecné

⁶⁹ Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁰ Zákon č. 74/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů.

⁷¹ Zákon č. 26/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁷² Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli.

⁷³ Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 9/2008 ve znění pokynu obecné povahy č. 13/2008 ze dne ze dne 19. listopadu 2008, o netrestní působnosti.

⁷⁴ Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 5/2008 ze dne 28. května 2008, o dozoru nad místy, kde je omezována osobní svoboda.

povahy o trestním řízení ve věcech mládeže⁷⁵. Podle některých názorů odborné právní veřejnosti nelze touto formou vydávat závazná stanoviska k výkladu a aplikaci hmotného práva⁷⁶.

Mezi další podpůrné zdroje právní úpravy v této oblasti lze zařadit i stanoviska nejvyššího státního zástupce⁷⁷, které je dle § 12 odst. 2 zákona o státním zastupitelství *oprávněn vydat ke sjednocení výkladů zákonů a jiných právních předpisů při výkonu působnosti státního zastupitelství*.

2.2.3. NÁLEZY ÚSTAVNÍHO SOUDU ČESKÉ REPUBLIKY

V neposlední řadě je nutné mezi prameny zařadit i některé nálezy Ústavního soudu České republiky. Za všechny lze jmenovat jeden z nejpodstatnějších, který byl vyhlášen v poslední době, a to nález sp. zn. Pl. ÚS 15/09 ze dne 8. července 2010, který zrušil ustanovení zákona o rodině upravující lhůtu otce k popření otcovství.

2.2.4. SOUDNÍ JUDIKATURA A ODBORNÁ LITERATURA

Mezi podpůrné prameny, ze kterých vychází současná soudní praxe, je nezbytné zahrnout i judikaturu vyšších soudů České republiky, zejména Nejvyššího soudu České republiky a Nejvyššího správního soudu České republiky. O konkrétních podstatných rozhodnutích bude rovněž pojednáno dále v této práci.

⁷⁵ Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 7/2009 ze dne 8. září 2009, část IV., o trestním řízení ve věcech mládeže.

⁷⁶ Kocourek, J., Záruba, J., Zákon o soudech a soudcích, Zákon o státním zastupitelství. Komentář 2., doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, str. 465.

⁷⁷ Například Stanovisko č. 6/2007 ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k pravomoci pověřeného státního zástupce podávat návrhy podle § 39 odst. 2 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, na uložení ochranné výchovy.

Vzhledem k tomu, že se v roce 1991 stala Česká a Slovenská Federativní Republika členem mezinárodní organizace Rady Evropy a přistoupila jako členský stát k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod⁷⁸, přiznala všem osobám spadajícím pod její jurisdikci práva a svobody v této úmluvě uvedené. Zároveň se Česká republika zapojila do mezinárodního a nadnárodního systému kontrolního systému v tom směru, že uznala možnost podání individuální stížnosti k Evropské komisi pro lidská práva a obligatorní jurisdikci Evropského soudu pro lidská práva, který má sídlo ve Štrasburku. Rozsudky Evropského soudu pro lidská práva tak představují další z pramenů práva netrestní oblasti státního zastupitelství, neboť samotná Úmluva řadu důležitých pojmů nedefinuje a jejich výklad je ponechán právě na rozhodovací praxi Evropského soudu. Judikatura jmenovaného soudu se zabývá zejména účastí státních zastupitelství v nesporných řízeních⁷⁹.

Odbornou literaturu jako tzv. nejměkčí pramen práva zastupují především přední odborníci z oblasti právní praxe a vědeckých institucí.

⁷⁸ Sdělení č. 209/1992 Sb. federálního ministerstva zahraničních věcí, o Úmluvě a ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8.

⁷⁹ Srovnej například rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 2. 1996 ve věci Lobo Machando proti Portugalsku, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 6. 1997 ve věci Van Orshoven proti Belgii.

3. NETRESTNÍ PŮSOBNOST STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

V návaznosti na předchozí kapitolu je třeba uvést, že ustanovení § 4 zákona o státním zastupitelství upravuje působnost celého aparátu státních zastupitelství. Pokud zákon v § 4 odst. 1 písm. c) stanoví, že *státní zastupitelství v rozsahu a za podmínek stanovených zákonem působí v jiném než trestním řízení*, má tím zákonodárce na mysli řízení upravená ve zvláštních právních předpisech, pokud tyto právní předpisy jeho účast připouští. Jak již bylo výše uvedeno, jedná se například o občanský soudní řád, insolvenční zákon či soudní řád správní. Toto ustanovení ponechává i do budoucna prostor pro zakotvení dalších netrestních oprávnění státního zastupitelství upravených zvláštními zákonnými procesními předpisy. Je ovšem otázkou, zda je dobré takto tříštit netrestní agendu státního zastupitelství napříč celým právním řádem. Domnívám se, že tento zákonodárcův přístup nebyl zvolen nejšťastněji.

Co se týče civilního řízení, ustanovení § 5 zákona o státním zastupitelství svěřuje státnímu zastupitelství dvojí oprávnění, a to podat návrh na zahájení občanského soudního řízení anebo vstoupit do již zahájeného soudního řízení, a to toliko v případech, které stanoví zákon. Procesní postavení, oprávnění a povinnosti státního zastupitelství v takovém řízení stanoví občanský soudní řád.

Porevoluční právní úprava působnosti státního zastupitelství vycházela především z negativních zkušeností dřívější prokuratury, která v mnoha případech až příliš zasahovala do soukromoprávních vztahů, a to nepoměrně více, než bylo obvyklé v ostatních demokratických státech. Byla ovšem současně odstraněna i taková netrestní agenda, která byla nesporně významná pro ochranu práv ohrožených subjektů (například fyzických osob, které pro svoji fyzickou nebo psychickou nezpůsobilost byly na svých právech nejvíce ohroženy, menšinových akcionářů, zaměstnanců obchodních společností zaniklých někdy i v důsledku jejich neodborného vedení nebo trestné činnosti). Jelikož nebyly vždy zajištěny jinou účinnou formou ochrany veřejného zájmu, docházelo postupně k rozšiřování netrestní působnosti státního zastupitelství, popřípadě i obnovou některých původních působností jako před rokem 1989. V několika etapách tak docházelo k postupnému rozšiřování netrestní agendy.

První etapa byla provázena ještě významným omezením netrestní agendy. Státnímu zastupitelství byla ponechána víceméně jen tradiční návrhová oprávnění, například oprávnění nejvyššího státního zástupce podle § 62 a 62a zákona o rodině, nebo návrhové oprávnění podle § 68 odst. 6 obchodního zákoníku⁸⁰. Do této etapy patří i omezování vstupového oprávnění státního zastupitelství toliko na vstupy do řízení ve věcech způsobilosti k právním úkonům, prohlášení za mrtvého a obchodního rejstříku.

Počínaje rokem 2000 probíhá další etapa, která přináší rozšíření netrestní působnosti v oblastech, kde má být též prostřednictvím státního zastupitelství zabezpečována ochrana veřejného zájmu. Státní zastupitelství začalo vykonávat dozor nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává trest odnětí svobody⁸¹. Od dubna 2000⁸² je státní zastupitelství oprávněno ve veřejném zájmu podávat návrhy na zahájení řízení ve věcech uložení výchovného opatření podle § 43 odst. 1 zákona o rodině, nařízení ústavní výchovy a prodloužení ústavní výchovy, pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti, nebyla-li tato řízení zahájena návrhem jiného oprávněného navrhovatele nebo je z vlastního podnětu nezahájil soud. V konkursním řízení bylo státnímu zastupitelství svěřeno vstupové oprávnění do řízení ve věcech konkursu a vyrovnání v případech, kdy byla ochrana veřejného zájmu zvláště naléhavá. Jednalo se zejména o případy, z nichž vyplývaly okolnosti odůvodňující závěr, že v řízení mohou vyplynout skutečnosti nasvědčující spáchání trestného činu, dále o případy, v kterých se konkursní řízení mohlo negativním způsobem dotknout většího počtu obyvatel, nebo o případy, v kterých byla úpadcem osoba, jejíž podnikatelská činnost byla z regionálního hlediska významná z důvodu zachování zaměstnanosti v místě, uspokojování důležitých životních potřeb obyvatel v místě, rozvoje obce nebo příslušné oblasti. Byla doplněna i další vstupová oprávnění do civilního řízení, například ve věcech určení, zda je třeba souhlasu rodičů s osvojením dítěte, ve věcech vyslovení převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče, ve věcech umoření listin, ve věcech některých otázek týkajících se obchodních společností, družstev a jiných

⁸⁰ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁸¹ Zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

⁸² Na základě zákona č. 360/1999 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

právnických osob a ve věcech rejstříku obecně prospěšných společností, nadačního rejstříku a rejstříku společenství vlastníků jednotek.

Třetí etapa přinesla další významná netrestní oprávnění, a to zejména oprávnění nejvyššího státního zástupce podávat žaloby podle ustanovení § 66 odst. 2 soudního řádu správního proti rozhodnutím správního orgánu, jestliže k jeho podání shledá závažný veřejný zájem. Mnohem významnější oprávněním se ovšem stalo návrhové oprávnění (lépe řečeno návrhová povinnost) státního zastupitelství podle § 90 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže podat u soudu návrh na uložení opatření dítěti mladšímu patnácti let, které se dopustilo činu jinak trestného.⁸³ Od roku 2006 může vstoupit státní zastupitelství rovněž do řízení o vyslovení neplatnosti dražby⁸⁴.

3.1. POSTAVENÍ A PŘÍSLUŠNOST STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ V CIVILNÍM ŘÍZENÍ

3.1.1. POSTAVENÍ STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

K vymezení konkrétních procesních oprávnění státního zastupitelství je velmi významná otázka jeho postavení v řízení, tedy zda má v řízení postavení účastníka řízení, či takový status nemá.

Podle § 35 odst. 1 občanského soudního řádu státní zastupitelství „*může*“ vstoupit do řízení, které je již zahájené. Jedná se tedy oprávnění státního zastupitelství, nikoliv jeho povinnost. K analýze výše uvedené otázky je nutné v této souvislosti správně vyložit i § 35 odst. 2 občanského soudního řádu, který stanoví, že *státní zastupitelství je v takovém řízení oprávněno ke všem úkonům, které může vykonat účastník řízení, pokud nejde o úkony, které může vykonat jen účastník právního vztahu*. Státní zastupitelství tak nemůže disponovat návrhem na zahájení řízení (žalobou), který nemůže změnit ani jej vzít zpět, a není ani oprávněno k úkonům, které podle hmotného

⁸³ Záruba J., Několik poznámek k rozvoji netrestních působností státního zastupitelství, Státní zastupitelství, č. 1/2009, str. 13-16.

⁸⁴ Oprávnění založeno zákonem č. 315/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

práva může vykonat jen účastník právního vztahu, například uznat nárok, vzdát se práva či uzavřít soudní smír. Vstoupí-li tedy státní zastupitelství do řízení, nestává se jeho účastníkem.⁸⁵

Shodný názor na účastenství státního zastupitelství přijal i nejvyšší státní zástupce, který ve výkladovém stanovisku⁸⁶ uvedl, že z těchto ustanovení občanského soudního řádu *státní zastupitelství, které vstoupilo do řízení podle § 35 odst. 1 občanského soudního řádu, není účastníkem řízení*. Tento závěr podle něj vyplývá již z toho, že *státní zastupitelství může vstoupit do řízení v kterémkoliv stadiu a může podávat opravné prostředky*. V souladu s tímto výkladovým stanoviskem se vyslovuje i odborná veřejnost, když se lze jednoznačně přiklonit k závěru, že vzhledem ke skutečnosti, že státní zastupitelství má samostatné oprávnění podat opravný prostředek odvolání podle § 203 odst. 2 a žalobu pro zmatečnost podle 231 odst. 2 občanského soudního řádu, byla přímým zmíněním zákonodárce o samostatné možnosti státního zastupitelství podat opravný prostředek odmítnuta možnost jeho účastenství, neboť v případě postavení jakožto účastníka řízení by mu právo podat opravný prostředek náleželo již ze samotné podstaty civilního řízení⁸⁷.

Není ovšem jednoznačně vyřešena otázka, jaké má tedy státní zastupitelství postavení v případě uplatnění svého vstupového oprávnění, když nemá postavení účastníka. Lze shrnout, že přestože není účastníkem, je samostatným procesním subjektem⁸⁸ a v řízení mu přísluší taková procesní práva, která přísluší účastníku řízení, s výjimkou výše uvedených oprávnění.

V případě návrhových oprávnění státního zastupitelství podle § 35 odst. 3 občanského soudního řádu nebo na základě jiných právních předpisů⁸⁹ je ovšem situace odlišná. Státní zastupitelství je v takových případech žalobcem (navrhovatelem) a těžko si lze představit variantu, že by v těchto řízeních nemělo státní zastupitelství postavení

⁸⁵ Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za, Komentář, 1. vydání, C. H. Beck, 2009, str. 207.

⁸⁶ Výkladové stanovisko nejvyššího státního zastupitelství č. 3/2001 – Oprávněnost státního zástupce související se vstupy do řízení podle § 35 odst. 1 o.s.ř.

⁸⁷ Dávid, R., Vstup státního zastupitelství do civilního řízení, Státní zastupitelství, č. 06/2008, str. 7.

⁸⁸ Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za, Komentář, 1. vydání, C. H. Beck, 2009, str. 207.

⁸⁹ Srov. například § 42 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.

účastníka. Tomu odpovídá i případný postup soudu v případě, že by státní zastupitelství podalo ve věci uvedené v ustanovení § 35 odst. 3 občanského soudního řádu návrh (žalobu), ačkoliv řízení v této věci již bylo dříve zahájeno soudem nebo na návrh jiným navrhovatelem. Soud by v takovém případě řízení o návrhu státního zastupitelství zastavil. Obecně platí, že podání návrhu státním zastupitelstvím tvoří překážku litispendence⁹⁰ pro řízení, která by o téže věci byla později zahájena soudem nebo na návrh jiného navrhovatele.

V některých případech není účastníkem státního zastupitelství, ale přímo nejvyšší státní zástupce jako fyzická osoba⁹¹, jejíž legitimace je v těchto případech založena hmotným právem a odvíjí se od výkonu této funkce.⁹² Navrhovatelem (žalobcem) v těchto případech bude vždy nejvyšší státní zástupce.

3.1.2. PŘÍSLUŠNOST STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

Základním ustanovením, které se zabývá problematikou příslušnosti státního zastupitelství, je ustanovení § 7 odst. 2 zákona o státním zastupitelství, které stanoví, že *státní zastupitelství je příslušné k zastupování státu u soudu, u něhož toto státní zastupitelství působí, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak*. Toto pravidlo se netýká tedy toliko řízení trestního, ale platí i pro netrestní úsek působnosti státního zastupitelství.

Výjimkou z uvedené zásady pak je například příslušnost nejvyššího státního zástupce při podání návrhu na popření otcovství podle § 62 a 62a zákona o rodině, když v takovém případě je věcně příslušný k řízení okresní soud. Další odchylku představuje příslušnost nejvyššího státního zástupce při podání žaloby podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního proti rozhodnutí správního orgánu, a to za předpokladu, že k jejímu podání shledá závažný veřejný zájem. V takovém případě je věcně příslušným krajský soud.

⁹⁰ Podle § 83 odst. 1 občanského soudního řádu brání zahájení řízení tomu, aby o téže věci probíhalo u soudu jiné řízení.

⁹¹ Srov. například § 62 a 62a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění.

⁹² Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za, Komentář, 1. vydání, C. H. Beck, 2009, str. 208.

Zásada, vyplývající z ustanovení § 7 odst. 2 zákona o státní zastupitelství, je aplikovatelná rovněž při podávání opravných prostředků. K podání odvolání je obecně příslušné státní zastupitelství, které návrh podalo a jež působí u soudu, u něhož se odvolání podává, tedy u soudu, proti jehož rozhodnutí směřuje (§ 204 odst. 1 občanského soudního řádu). Řízení u odvolacího soudu se zúčastní státní zastupitelství, jež působí u odvolacího soudu a které s odvoláním i s návrhem disponuje⁹³. Taktéž k podání dovolání je příslušné státní zastupitelství působící u soudu, u něhož se dovolání podává, tj. u soudu, který rozhodoval v prvním stupni (§ 240 odst. 1 občanského soudního řádu). K žalobě pro zmatečnost je příslušné státní zastupitelství působící u soudu příslušného podle § 235a občanského soudního řádu. Odvolacího řízení se zúčastní státní zastupitelství (pověřený státní zástupce), jež působí u odvolacího soudu. Řízení o dovolání se zúčastní Nejvyšší státní zastupitelství.⁹⁴

Do skupiny dalších případů se zvláštní příslušností spadá i řízení ve věcech obchodního rejstříku, ve věcech obecně prospěšných společností či nadačního rejstříku, když v těchto věcech je rozšířena místní působnost Městského soudu v Praze na úkor Krajského soudu v Praze. V tom případě je oprávněno vstoupit do civilního řízení Městské státní zastupitelství v Praze, a to i v případech, kdy by jinak byla dána příslušnost Krajského státního zastupitelství v Praze.

Obecně je možné shrnout, že příslušnost státního zastupitelství, s uvedenými výjimkami, je odvislá od věcné, místní a funkční příslušnosti soudu, který ve věci jedná. Rovněž se uplatní zásada, že spory o příslušnost rozhoduje státní zastupitelství, které je vůči dotčeným státním zastupitelstvím nejbližší vyšší⁹⁵.

Pro doplnění je vhodné uvést, že stejná zásada příslušnosti státního zastupitelství se uplatní i při šetření podmínek pro podání návrhu.

⁹³ Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 9/2008 ve znění pokynu obecné povahy č. 13/2008 ze dne 19. listopadu 2008, o netrestní působnosti.

⁹⁴ Kocourek, J., Záruba, J., Zákon o soudech a soudcích, Zákon o státním zastupitelství. Komentář 2., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 445.

⁹⁵ § 12a zákona o státním zastupitelství.

3.2. VEŘEJNÝ ZÁJEM

Pro trestní i netrestní agendu státního zastupitelství je imanentní pojem „veřejný zájem“, na který mimo jiné odkazuje ustanovení § 1 odst. 1 zákona o státním zastupitelství, když uvádí, že *státní zastupitelství je zřízeno jakou soustavu úřadů státu, určených k zastupování státu při ochraně veřejného zájmu ve věcech svěřených zákonem do působnosti státního zastupitelství*. Smysl a obsah tohoto pojmu se historicky vyvíjel. V době totalitního režimu jím byl míněn výlučný zájem státu a pracujících, později zájem společnosti a ochrana práv občanů, přičemž státní zastupitelství (prokuratura) vystupovalo jako všeobecný ochránce zákonnosti. Role státního zastupitelství v netrestní oblasti je dána především právě hájením veřejného zájmu.

J. Záruba v Komentáři k zákonu o státního zastupitelství vyjadřuje názor, že *vzájemné respektování zájmů jednotlivých osob, jakož i osob sdružených ve větším celku, je důsledkem potřeby a v podstatě důsledkem životní nezbytnosti. Narušení nezbytné míry vzájemného respektování zájmů individuálních, partikulárních a společenských by ve svých důsledcích vedlo k jejich ohrožení a vyvolávalo by tlak na zajištění korekce z pozice celku, který je nositelem zájmu na harmonizování individuálních zájmů. Stěží si lze představit soudržnost celku bez jakékoli, byť minimální, harmonie jeho složek. Je tedy zřejmé, že zájem veřejný ovlivňuje utváření práva. Proto je právo též určitou projekcí hledisek veřejného zájmu. V rozporu se shora uvedenými závěry není, jestliže v zákoně je výslovně řečeno, co se v konkrétním případě rozumí veřejným zájmem.*⁹⁶

Stejný autor rovněž uvádí, ve kterých případech může být spatřován veřejný zájem, a to v následujících situacích:

a) *kdy neuplatnění právního prostředku, jenž ho má chránit, by mohlo ohrozit základní práva fyzických nebo právnických osob nebo zájem na ochraně cílů stanovených Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, podepsanou v Římě dne 4. 11. 1950 a vyhlášenou pod č. 209/1992 Sb. ,*

⁹⁶ Kocourek, J., Záruba, J., Zákon o soudech a soudcích, Zákon o státním zastupitelství. Komentář 2., doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, str. 395-396.

- b) kdy je nutné zajistit dodržování právního předpisu o jednáních, jehož zachování podle obecného názoru patří k nezbytným předpokladům lidského soužití,*
- c) kdy je třeba sladit zájem konkrétní oprávněné osoby a obecný zájem širšího celku, který by mohlo poškodit zneužití výkonu práva oprávněnou osobou,*
- d) v kterých to vyžaduje zájem na ochraně národní nebo veřejné bezpečnosti,*
- e) v kterých to vyžaduje zachování veřejnoprávní povinnosti,*
- f) kdy k porušení práva došlo zásahem, který je trestným činem,*
- g) kdy je dán zájem na ochraně zdraví nebo morálky,*
- h) kdy může být dotčen zájem na ochraně nezletilých osob,*
- i) v kterých jsou fyzické osoby pro svoje osobní vlastnosti nebo pro svoje zvláštní poměry na svých právech ohroženy,*
- j) kdy bylo získáno bezdůvodné obohacení na úkor osob neznámých nebo osob, které nelze zjistit,*
- k) kdy má být odstraněna nepřehlednost ve vlastnických vztazích,*
- l) kdy v řízení, uvedeném v § 120 odst. 2 OSŘ (pozn. občanský soudní řád), je třeba dbát, aby byly provedeny i jiné důkazy potřebné k zjištění skutkového stavu, než které navrhovali jeho účastníci,*
- m) které zákon za veřejný zájem výslovně označuje.⁹⁷*

Pod výše citovaný demonstrativní výčet případů je možno podřadit případy, ve kterých státní zastupitelství jedná i v netrestních oblastech. Státní zastupitelství si samo vyhodnotí, zda je dán veřejný zájem na intervenci v jednotlivých řízeních a není povinnou ve svých podáních, resp. návrzích veřejný zájem blíže zdůvodňovat. Skutečnost, zda podání návrhu veřejný zájem skutečně vyžadoval, soud není oprávněn přezkoumávat, a není z tohoto důvodu ani oprávněn žalobu zamítnout nebo zastavit řízení⁹⁸. Namísto je tedy postupovat nanejvýš obezřetně, aby státní zastupitelství nepostupovalo svévolně a nenarušovalo tak pod heslem hájení veřejného zájmu rovnost stran účastníků řízení, a tím i právo na spravedlivý proces.

⁹⁷ Tamtéž, str. 396.

⁹⁸ Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za, Komentář, 1. vydání, C. H. Beck, 2009, str. 207.

Z toho důvodu by nemělo státní zastupitelství vystupovat a být vnímáno jako jakýsi privilegovaný subjekt, ba dokonce jako subjekt škodící či šikanující, jako tomu mnohdy bývalo v minulosti.

Samotný vstup státního zastupitelství do civilního řízení není vázáno na podmínku, že se jej takové řízení jakýmkoliv způsobem dotýká.⁹⁹

3.3. ZÁSADY PRO UPLATNĚNÍ STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ V NETRESTNÍ OBLASTI

V souvislosti s vymezením pojmu veřejný zájem je rovněž vhodné uvést základní zásady, kterými by se mělo státní zastupitelství řídit při uplatňování svých oprávnění v rámci netrestní působnosti. Mezi tyto zásady řadíme následující:

1. Zákonné vymezení netrestní působnosti státního zastupitelství, ve které ochrana veřejného zájmu tuto působnost vyžaduje.
2. Nestrannost a důsledné prosazování zachování lidských práv a svobod.
3. Iniciativa a rychlost zjištění případů vážného ohrožení nebo porušení veřejného zájmu.
4. Důsledná kontrola uvnitř soustavy státního zastupitelství při zachování nezávislosti státního zastupitelství při výkonu své působnosti.
5. Nezávislost státního zastupitelství na jiných orgánech či institucích, respektive na politických vlivech či ideologiích.¹⁰⁰

3.4. ZDROJE POZNATKŮ O PROBÍHAJÍCÍM ŘÍZENÍ A POTŘEBNOSTI VSTUPU ČI PODÁNÍ NÁVRHU STÁTNÍM ZASTUPITELSTVÍM

Pro účinnou realizaci návrhové či vstupové činnosti státního zastupitelství v netrestní oblasti je nutné zajistit dostatečné informační zdroje, na základě kterých

⁹⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 6. 2006, sp. zn. 29 Odo 44/2004.

¹⁰⁰ Záruba, J., K netrestní působnosti státního zastupitelství, Právní praxe, ročník XLVII, číslo 9/1999, str. 547-548.

bude možné jednotlivá oprávnění aplikovat. Podle metodického návodu nejvyšší státní zástupkyně¹⁰¹ jsou *všichni státní zástupci povinni předávat veškeré poznatky využitelné při výkonu netrestní působnosti, zjištěné v trestním řízení, neprodleně státním zástupcům pověřeným vyřizování netrestní agendy*. Tato zásada platí i recipročně tak, že *i státní zástupci, kteří při výkonu netrestní agendy zjistili poznatky o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, jsou povinni neprodleně tyto poznatky vytěžit pro účely trestního řízení*.

V současné době již neplatný pokyn obecné povahy¹⁰², který je nicméně v praxi stále využitelný, jako zdroj poznatků pro podání návrhu na zahájení řízení nebo ke vstupu do řízení uvádí demonstrativně tyto zdroje:

- a) vnější podněty (např. fyzických a právnických osob, poznatky signalizované z činnosti orgánů veřejné moci),
- b) výkon působnosti orgánů činných v trestním řízení,
- c) informační prostředky,
- d) poznatky ze spisů soudů a jiných státních orgánů předložených v souladu se zvláštními právními předpisy,
- e) závěry prověřkové činnosti kontrolních orgánů, zejména Věstník Nejvyššího kontrolního úřadu.

Jedním z nejvýznamnějších zdrojů je i povinnost soudů ve smyslu ustanovení § 35 odst. 4 občanského soudního řádu uvědomit státní zastupitelství o zahájení řízení ve věci způsobilosti k právním úkonům a o zahájení řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče.

3.4.1. VNĚJŠÍ PODNĚTY FYZICKÝCH A PRÁVNICKÝCH OSOB A DALŠÍCH ORGÁNŮ

Fyzické a právnické osoby, stejně jako státní orgány, jsou oprávněny obracet se na státní zastupitelství a činit podání, která je státní zastupitelství povinno přijmout a

¹⁰¹ Článek XVII. písm. b) Metodického návodu Nejvyšší státní zástupkyně ze dne 31. března 2009, kterým se upravují některé podrobnosti o postupu státního zastupitelství v netrestní oblasti.

¹⁰² Podle čl. 3 pokynu obecné povahy poř. č. 15/2001 Nejvyššího státního zástupce ze dne 13. prosince 2001, o výkonu působnosti státního zastupitelství v netrestní oblasti ve znění pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce poř. č. 1/2003 ze dne 3. ledna 2003.

vyřídít. Takové podněty mohou sloužit jako zdroj informací i pro netrestní úsek státního zastupitelství a může iniciovat případný návrh na zahájení řízení, popřípadě vstup do konkrétního řízení. Podle ustanovení § 16a zákona o státním zastupitelství lze takové podání učinit písemně, telegraficky, telefaxem, dálnopisem, prostředky elektronické pošty nebo ústně do protokolu. Z takového podání musí být patrné, kdo jej podává, v jaké věci, jaké jsou jeho důvody a čeho se ten, kdo jej učinil, domáhá. Takto lze vyřídít i anonymní podání, které ovšem musí obsahovat dostatečné množství informací pro to, aby jejich obsah bylo možno prověřit.

3.4.2. VÝKON PŮSOBNOSTI ORGÁNŮ ČINNÝCH V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Podle výše zmíněného metodického pokynu nejvyšší státní zástupkyně mají státní zástupci povinnost předávat informace získané při výkonu trestní působnosti státním zástupcům, pověřeným netrestní působností, k dalšímu využití. Takový postup se uplatní například při zastavení trestního stíhání pro nepříčetnost v době spáchání trestného činu¹⁰³ či v případě, kdy není pachatel pro nedostatek věku trestně odpovědný¹⁰⁴. Státní zástupci činní na úseku trestním a netrestním jsou povinni v každém stadiu vyřizování věcí z vlastní agendy posoudit, zda se v obsahu spisu (trestního, dozorového, všeobecného) nevyskytuje poznatek, který by byl využitelný pro jinou působnost státního zastupitelství¹⁰⁵.

3.4.3. POZNATKY ZE SPISŮ SOUDŮ A JINÝCH ORGÁNŮ

Kromě povinnosti soudů upravené v ustanovení § 35 odst. 4 občanského soudního řádu informovat státní zastupitelství o zahájení řízení o způsobilosti k právním úkonům a vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče, v praxi funguje i vzájemná spolupráce mezi soudy a státními zastupitelstvími i v jiných řízeních. Tak například soudy pravidelně informují státní zastupitelství o zahájení

¹⁰³ § 172 odst. 1 písm. e) trestního řádu.

¹⁰⁴ § 11 odst. 1 písm. d) trestního řádu.

¹⁰⁵ Srov. stanovisko Vrchního státního zastupitelství v Olomouci, sp. zn. 1 SPR 364/2007.

insolvenčních řízení, kde by mohlo státní zastupitelství zvážit nutnost a účelnost případného vstupu. Zároveň je státní zastupitelství oprávněno nahlédnout ve smyslu ustanovení § 14 odst. 4 zákona o státním zastupitelství do soudních spisů a pořizovat z nich opisy a výpisy, popřípadě může též požádat o zapůjčení spisu. Tato povinnost se vztahuje i na ministerstva a jiné státní orgány, orgány územní samosprávy, jakož i orgány profesní a zájmové samosprávy¹⁰⁶.

3.4.4. DALŠÍ ZDROJE INFORMACÍ

Dalším ne nevýznamným zdrojem informací důležitým pro netrestní úsek státního zastupitelství jsou poznatky získané od fyzických osob v rámci povinnosti podat vysvětlení ve smyslu ustanovení § 158 odst. 3 písm. a) trestního řádu. Poznatky může rovněž čerpat z prověřkové činnosti kontrolních orgánů. Mezi další podstatné informační zdroje lze rovněž zařadit veřejné rejstříky s elektronickým přístupem, jakými jsou obchodní či insolvenční rejstřík, jež zveřejňují i údaje, na základě kterých může státní zastupitelství zvážit případný vstup do jednotlivých řízení.

V této souvislosti zpravidla státní zastupitelství upozorňují rejstříkové soudy na rozpor obsahu zápisu v obchodním rejstříku s donucujícím ustanovením zákona a na neshodu mezi skutečným právním stavem a zápisem v obchodním rejstříku.

3.5. JEDNÁNÍ ZA STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ

Na tomto místě je rovněž vhodné se zabývat otázkou, kdo konkrétně v jednotlivých případech jedná v netrestních oblastech za státní zastupitelství. Podle ustanovení věty za středníkem § 1 odst. 2 zákona o státním zastupitelství *upravuje tento zákon postavení státních zástupců jako osob, jejichž prostřednictvím státní zastupitelství vykonává svou činnost, postavení právních čekatelů a působnost Ministerstva spravedlnosti*. Dále podle ustanovení § 3 odst. 1 zákona o státním zastupitelství *věci svěřené do působnosti státního zastupitelství vykonávají státní zástupci, nestanoví-li*

¹⁰⁶ § 14 odst. 1 zákona o státním zastupitelství.

zákon jinak. Je tedy zřejmé, že za státní zastupitelství jedná vždy státní zástupce, který může pověřit jednoduššími úkony právního čekatele¹⁰⁷ či asistenta státního zástupce. Na základě organizačního řádu státního zastupitelství je rozdělena i netrestní agenda vedoucím státním zástupcem mezi jednotlivé státní zástupce¹⁰⁸. Jak již bylo ovšem zmíněno výše, na okresních státních zastupitelstvích je situace taková, že zde většinou neexistují netrestní oddělení a netrestní agenda je rozdělena mezi státní zástupce, kteří vykonávají i trestní agendu. Oblast netrestní agendy je tak spíše bohužel odsunuta do pozadí.

Specifickou situací je ovšem řízení podle ustanovení § 62 a 62a zákona o rodině, kdy je k podání návrhu oprávněn toliko nejvyšší státní zástupce jako fyzická osoba. V praxi však dochází k tomu, že nejvyšší státní zástupce se z mnoha různých důvodů nemůže osobně jednat před soudem účastnit, a proto pro samotné jednání v řízení o popření otcovství nejvyšší státní zástupce pověřuje konkrétního státního zástupce okresního, resp. krajského státního zastupitelství, popř. jej pověří pro jednání v celém soudním řízení. Pověření se připojí k žalobě či odvolání a zašle se státnímu zástupci s příslušným spisovým materiálem. Dispozice s žalobou před soudem podléhá předběžnému schválení nejvyššího státního zástupce, s výjimkou případu, kdy její provedení pověřeným státním zástupcem je nezbytné v průběhu ústního jednání¹⁰⁹.

¹⁰⁷ § 11 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství.

¹⁰⁸ § 8 odst. 3 zákona o státním zastupitelství.

¹⁰⁹ Srov. čl. 12 odst. 1 a 2 pokynu obecné povahy poř. č. 9/2008 nejvyšší státní zástupkyně, ze dne 1. ledna 2008, o netrestní působnosti.

4. VSTUPOVÁ OPRÁVNĚNÍ STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ V CIVILNÍM ŘÍZENÍ

Státní zastupitelství je oprávněno vstupovat do celé řady již zahájených soudních řízení. Podle pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně platí, že *jestliže státní zastupitelství podá podnět k zahájení občanského soudního řízení ve věcech uvedených v § 35 odst. 1 písm. b), c), d), e), f), g) a j) občanského soudního řádu, zpravidla vstoupí do tohoto řízení. Je-li ke vstupu do řízení příslušné jiné státní zastupitelství, zašle mu stejnopis podnětu¹¹⁰.*

4.1. VSTUPOVÁ OPRÁVNĚNÍ OKRESNÍHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

Okresní státní zastupitelství je oprávněno podle § 35 odst. 1 občanského soudního řádu vstoupit do již zahájeného řízení ve věcech:

- a) určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení,
- b) uložení výchovného opatření podle § 43 odst. 1 a 2 zákona o rodině,
- c) nařízení ústavní výchovy a prodloužení ústavní výchovy,
- d) pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti,
- e) způsobilosti k právním úkonům,
- f) prohlášení za mrtvého,
- g) určení data narození nebo úmrtí fyzické osoby,
- h) vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče,
- i) umoření listin,
- j) vyslovení neplatnosti dražby,
- k) navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí.

¹¹⁰ Tamtéž, čl. 10 odst. 5.

4.2. VSTUPOVÁ OPRÁVNĚNÍ KRAJSKÉHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

Krajské státní zastupitelství je oprávněno vstoupit podle § 35 odst. 1 občanského soudního řádu do již zahájeného řízení ve věcech:

- a) obchodního rejstříku, rejstříku obecně prospěšných společností, nadačního rejstříku a rejstříku společenství vlastníků jednotek¹¹¹,
- b) některých otázek obchodních společností, družstev a jiných právnických osob. – jedná se o řízení ve věcech uvedených v § 9 odst. 3 písm. b), d), e), f) a g) a w) občanského soudního řádu, na které odkazuje ustanovení § 200e občanského soudního řádu, tedy

- ve statusových věcech obchodních společností, družstev a jiných právnických osob podle části první, druhé a čtvrté obchodního zákoníku a o zrušení evropské společnosti a evropské družstevní společnosti s likvidací za podmínek stanovených přímo použitelným předpisem Evropských společenství a zvláštním zákonem vydaným k jeho provedení,
- v řízení o zrušení obecně prospěšné společnosti a její likvidaci a o jmenování jejího likvidátora podle § 8 odst. 4 a 5, § 9 odst. 2 zákona o obecně prospěšných společnostech¹¹², nebylo-li řízení návrhem státního zastupitelství zahájeno podle § 8 odst. 4 citovaného zákona jako státního orgánu,
- v řízení o zrušení nadace nebo nadačního fondu a jejich likvidaci, o jmenování likvidátora nadace nebo nadačního fondu a o jmenování

¹¹¹ Podle zákona č. 72/1994 Sb., kterým s upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů.

¹¹² Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

nových členů správní rady nadace nebo nadačního fondu podle § 7 odst. 3 až 5, § 9 odst. 2 a § 16 zákona o nadacích a nadačních fondech¹¹³,

- v řízení o zrušení státního podniku a o jmenování a odvolání jeho likvidátora podle § 6 odst. 4 a § 9 odst. 3 zákona o státním podniku¹¹⁴,
 - ve sporech z právních vztahů mezi obchodními společnostmi (družstvy) a jejich zakladateli (společníky nebo členy), jakož i mezi společníky (členy nebo zakladateli) navzájem, jde-li o vztahy týkající se účasti na společnosti (členského vztahu v družstvu), o vztahy z nabídky převzetí nebo z nesplnění nabídkové povinnosti, o vztahy z výkupu účastnických cenných papírů, o vztahy ze smluv, jimiž se převádí podíl společníka (členská práva a povinnosti), a o vztahy související se zvýšením základního jmění (přistoupením společníka nebo člena), nejde-li o uvedené statusové věci obchodních společností, družstev a jiných právnických osob,
 - v řízení ve věci přeměn obchodních společností a družstev podle zákona o přeměnách obchodních společností a družstev¹¹⁵,
- c) v nichž se řeší dlužníkův úpadek nebo hrozící úpadek, včetně incidenčních sporů, a moratoria¹¹⁶,
- d) společenství vlastníků jednotek, pokud se týká sporů ve věcech jednání shromáždění společenství vlastníků jednotek a sporů z toho vzniklých.

4.3. PROHLÁŠENÍ O VSTUPU DO ŘÍZENÍ

Výčet jednotlivých řízení, do nichž je oprávněno státní zastupitelství vstoupit podle ustanovení § 35 odst. 1 občanského soudního řádu, je třeba chápat jako taxativní. V současné době je tak státní zastupitelství oprávněno vstoupit do patnácti různých

¹¹³ Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁴ Zákon č. 77/1997 Sb., o státním podniku, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁵ Zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁶ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.

druhů civilního řízení. Lze předpokládat, že ani do budoucna se nezastaví trend rozšiřování počtu řízení, do kterých bude státní zastupitelství oprávněno zasáhnout, a jejich počet s ještě navýší.

V souladu s názorem R. Dávída lze souhlasit s tím, že *možnost vstupu do zahájeného řízení nelze chápat jako možnost absolutní, nýbrž jako závislou na hájení a zajišťování veřejného zájmu v tomto konkrétním řízení. Státní zastupitelství tak nemůže zneužívat svého postavení a svých oprávnění ke vstupu, kdy by bylo chápáno jako prvek nadbytečný, ne-li ohrožující princip rovnosti, nesmí však také působit čistě formálně pouhou účastí, čímž by se zase přičil zásadě hospodárnosti a efektivnosti.*¹¹⁷ Shodný korektiv veřejného zájmu je citován i v pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně¹¹⁸, když doplňuje, že *do řízení lze vstoupit též s podáním odvolání ve věci samé, jestliže neuplynula odvolací lhůta všem účastníkům řízení.*

Samotné prohlášení vstupu do řízení by mělo především odpovídat zákonnému požadavku podle ustanovení § 42 odst. 4 občanského soudního řádu¹¹⁹. Podle pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně¹²⁰ se prohlášení děje zpravidla písemnou formou a obsahuje zejména:

- a) označení účastníků,
- b) prohlášení o vstupu do řízení,
- c) návrhy na provedení důkazů, pokud nebyly uplatněny účastníky řízení,
- d) jméno a podpis vedoucího nebo pověřeného státního zástupce.

¹¹⁷ Dávid, R., Vstup státního zastupitelství do civilního řízení, Státní zastupitelství, č. 06/2008, str. 9.

¹¹⁸ Srov. čl. 8 odst. 1 pokynu obecné povahy poř. č. 9/2008 nejvyšší státní zástupkyně, ze dne 1. ledna 2008, o netrestní působnosti.

¹¹⁹ § 42 odst. 4 občanského soudního řádu stanoví, že *pokud zákon pro podání určitého druhu nevyžaduje další náležitosti, musí být z podání patrné, kterému soudu je určeno, kdo je činí, které věci se týká a co sleduje, a musí být podepsáno a datováno. Je-li účastník zastoupen advokátem, může být podpis advokáta nahrazen otiskem podpisového razítka, jehož vzor byl uložen u soudu, kterému je podání určeno. Podání v listinné podobě je třeba předložit s potřebným počtem stejnopisů a s přílohami tak, aby jeden stejnopis zůstal u soudu a aby každý účastník dostal jeden stejnopis, jestliže je to třeba. Podání v jiných formách se činí pouze jedním stejnopisem. K podání učiněnému elektronicky lze připojit také všechny jeho přílohy v elektronické podobě.*

¹²⁰ Čl. 8 odst. 2 pokynu obecné povahy poř. č. 9/2008 nejvyšší státní zástupkyně, ze dne 1. ledna 2008, o netrestní působnosti.

Ústní formu prohlášení o vstupu státního zastupitelství do protokolu omezuje nejvyšší státní zástupce zejména na případy, kdy je nezbytné do řízení vstoupit neodkladně a tam, kde není zapotřebí činit při vstupu procesní návrhy, skutkové přednesy nebo důkazní návrhy.

Ze shora uvedeného je zřejmé, že samotný vstup státního zastupitelství není vázán na složitější procesní úkony, přičemž, jak již výše uvedeno, není ani zapotřebí veřejný zájem nijak odůvodňovat. Vstup státního zastupitelství je účinný dnem, kdy prohlášení o vstupu došlo příslušnému soudu.

4.4. SPIS O ÚČASTI V CIVILNÍM ŘÍZENÍ A DORUČOVÁNÍ

Státní zastupitelství jsou povinna vést o účasti v občanském soudním řízení zvláštní spis, který musí zejména obsahovat přípravu na ústní jednání, ve které je založen skutkový i právní rozbor věci, případný seznam důkazních návrhů a osnovu tzv. závěrečného návrhu¹²¹. Tento spis je obdobou tzv. dozorového spisu v přípravném trestním řízení a pečlivost jeho vedení je podstatná především z toho hlediska, aby kterýkoliv další státní zástupce, který bude případně intervenovat do řízení, měl veškeré podstatné informace k dispozici a mohl tak náležitě hájit veřejný zájem v řízení.

V souvislosti se zavedením datových schránek¹²² se pro doručování státnímu zastupitelství uplatní postup uvedený v ustanovení § 45 občanského soudního řádu. Listiny, které nebyly soudem doručeny při jednání nebo jiném soudním úkonu, tak soud zašle prostřednictvím veřejné datové sítě do datové schránky. Není-li tento postup objektivně možný, například pro poruchu ve veřejné datové síti, doručí se listiny na státní zastupitelství jinými způsoby uvedenými v ustanovení § 45 odst. 2, 3 občanského soudního řádu.

¹²¹ Čl. 8 odst. 5 pokynu obecné povahy poř. č. 9/2008 nejvyšší státní zástupkyně, ze dne 1. ledna 2008, o netrestní působnosti.

¹²² Podle zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech, osobních číslech a autorizované konverzi dokumentů, ve znění pozdějších předpisů.

4.5. PROCESNÍ OPRAVNĚNÍ A ÚKONY STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

Základní premisu pro oprávnění státního zastupitelství, ze které musíme vycházet, představuje citované ustanovení § 35 odst. 2 občanského soudního řádu, jež stanoví, že *státní zastupitelství je v takovém řízení oprávněno ke všem úkonům, které může vykonat účastník řízení, pokud nejde o úkony, které může vykonat jen účastník právního vztahu*. Při tom je státní zastupitelství povinno šetřit zásadu hospodárnosti a rychlosti řízení.

Oprávnění je nutno chápat též z pohledu období, ve kterém do řízení státní zastupitelství vstoupilo. Proto je oprávněno jen k takovým procesním úkonům, které je možné učinit v době vstupu a v dalším řízení, avšak nikoliv k těm procesním úkonům, které bylo možno vykonat jen ve stadiu před vstupem do řízení. Státní zastupitelství tak není například oprávněno domáhat se opakování řízení provedeného před jeho vstupem, aby se k němu mohlo vyjádřit apod.¹²³ Nemůže také například namítat místní nepřislušnost soudu, kterou podle § 105 odst. 1 občanského soudního řádu soud zkoumá jen před tím, než začne jednat o věci samé, nebo rozhodl-li o věci samé bez jednání, jen před vydáním rozhodnutí.

Státní zastupitelství má právo na zapůjčení soudního spisu jako důležitého materiálu ke zjištění stavu řízení, popřípadě pro potřebnost vstupu do řízení. Toto právo má bez ohledu na skutečnost, zda se nakonec rozhodne do řízení skutečně vstoupit, či nikoliv¹²⁴.

¹²³ Kocourek, J., Záruba, J., Zákon o soudech a soudcích, Zákon o státním zastupitelství. Komentář 2., doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, str. 440.

¹²⁴ Toto oprávnění vyplývá z ustanovení § 14 odst. 4 zákona o státním zastupitelství, podle kterého *jsou soudy povinny umožnit státnímu zastupitelství při výkonu jeho působnosti nahlížet do soudních spisů a pořizovat si z nich opisy a výpisy. Pokud státní zastupitelství při výkonu své působnosti požádá soud o zapůjčení spisu, soud může jeho žádost odmítnout, jen pokud tomu brání závažné důvody*.

Posouzení, co jsou závažné důvody, ponechává zákon na soudu. Závažným důvodem může být například skutečnost, že ve věci je nařízeno jednání, je třeba provést neodkladné úkony, spis je u znalce a podobně (viz výkladové stanovisko č. 3/2001 Oprávněnost státního zástupce související se vstupy do řízení podle § 35 odst. 1 o.s.ř.

Postavení státního zastupitelství jako ochránce veřejného zájmu není dotčeno tím, když učiní konkrétní procesní úkon ve prospěch některého z účastníků na úkor druhého. Procesní úkony však činí z důvodu, aby byl zachován právní řád a nikoliv z jiného důvodu. Státní zastupitelství musí respektovat zásadu, že nesmí vystupovat na straně žádného účastníka a není závislé na jeho procesním postavení. Vstupem státního zastupitelství do řízení podle ustanovení § 35 občanského soudního řádu nedochází ani k narušení principu rovného postavení stran v trestním řízení vedenému proti účastníku civilního řízení¹²⁵.

V případě dokazování ve sporném řízení se uplatňuje zásada projednací, kdy soud přihlíží toliko k tomu, co mu sporné procesní strany přednesly a k těm důkazům, které mu o svých tvrzeních nabídly. Za výsledek sporu, tedy úspěch či neúspěch ve věci, nese odpovědnost účastník řízení. Přestože tedy státní zastupitelství nesmí vystupovat ve prospěch některého účastníka, měl by vždy postupovat tak, aby byl náležitě zjištěn skutkový stav věci, byť by ve výsledku znamenal prospěch jen jedné ze sporných stran. Státní zastupitelství nesmí nicméně navrhnout provedení důkazních návrhů, které by byly v osobním zájmu některého z účastníků. Státní zastupitelství rovněž nezastupuje pasivitu některého z účastníků.¹²⁶

V řízeních nesporných, do kterých je státní zastupitelství oprávněno vstoupit, jichž je většina, se uplatní především zásada vyšetřovací, podle které se zpravidla veřejný zájem shledává bez ohledu na účast státního zastupitelství. Proto zde musí sám soud nést odpovědnost za shromáždění všech potřebných důkazů tak, aby v posuzované věci byl skutkový stav zjištěn co nejúplněji a věc mohla být rozhodnuta spravedlivě a v souladu se zákonem. Státní zastupitelství je povinno navrhnout všechny důkazy, aby byl spolehlivě zjištěn skutkový stav věci, a to bez ohledu na to, zda by takový důkaz stranil některému z účastníků řízení.

Státní zastupitelství má právo účastnit se jednání před soudem a mělo by mu být řádně zasláno rovněž předvolání k ústnímu jednání.

¹²⁵ Srov. usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 6. 2006, sp. zn. 29 Odo 44/2004.

¹²⁶ Dávid, R., Vstup státního zastupitelství do civilního řízení, Státní zastupitelství, č. 06/2008, str. 12.

Co se týče důkazních prostředků, lze odkázat na ustanovení § 125 občanského soudního řádu¹²⁷, když v souladu s názorem R. Dávida lze doplnit, že *výkon činnosti státního zástupce jednajícího v řízení za státní zastupitelství by měl být neslučitelný s jeho postavením v řízení jako svědka, neboť fakt postavení státního zástupce do pozice svědka by znamenal osobní zainteresanost státního zástupce na věci, kdy tato skutečnost by znamenala ohrožení zásady nestrannosti. Stejně tak nemůže být státní zástupce vyslechnut jako účastník, neboť nemá postavení účastníka řízení*¹²⁸.

Podle metodického pokynu nejvyššího státního zastupitelství *musí být vstupová činnost oproštěna od formálnosti. Povinnost důkazní vyžaduje od státního zastupitelství uplatnění návrhů na provedení všech potřebných důkazů, jimiž by byla objasněna skutková podstata věci. Ke stejnému cíli směřuje i kladení otázek svědkům, znalcům a účastníkům řízení*¹²⁹.

Ve fázi skončení jednání vyzve předseda senátu po poučení podle ustanovení § 119a odst. 1 občanského soudního řádu¹³⁰ účastníky, tedy i státní zastupitelství, aby shrnuli své návrhy a aby se vyjádřili k dokazování a ke skutkové a právní stránce věci. Právě závěrečný návrh státního zastupitelství představuje nejdůležitější úkon ve vstupové činnosti státního zastupitelství. Obsahuje shrnutí přednesů stran, jejich skutkové a právní hodnocení, vyvození skutkových a právních závěrů a především návrh na rozhodnutí soudem. V praxi nastupuje závěrečný návrh státního zástupce jako poslední, aby nebyli ostatní účastníci ovlivněni názorem státního zastupitelství při jejich závěrečných návrzích.

¹²⁷ Podle § 125 občanského soudního řádu *mohou za důkaz sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, zejména výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Pokud není způsob provedení důkazu předepsán, určí jej soud.*

¹²⁸ Dávid, R., Vstup státního zastupitelství do civilního řízení, Státní zastupitelství, č. 06/2008, str. 12.

¹²⁹ Článek IX. odst. 3 Metodického návodu Nejvyšší státní zástupkyně ze dne 31. března 2009, kterým se upravují některé podrobnosti o postupu státního zastupitelství v netrestní oblasti.

¹³⁰ Podle § 119a odst. 1 občanského soudního řádu *je před skončením jednání předseda senátu povinen, s výjimkou věcí uvedených v § 120 odst. 2, účastníky přítomné při jednání poučit, že všechny rozhodné skutečnosti musí uvést a že důkazy musí být označeny dříve, než ve věci vyhlásí rozhodnutí, neboť později uplatněné skutečnosti a důkazy jsou odvolacím důvodem jen za podmínek uvedených v § 205a. Ustanovení § 118b a § 175 odst. 4 část první věty za středníkem tím nejsou dotčena.*

V řízeních, v nichž soud nenařídil ústní jednání, zašle státní zastupitelství v potřebném množství stejnopisů své písemné vyjádření¹³¹, které zejména obsahuje označení soudu, označení státního zastupitelství, označení účastníků, důkazní návrhy nebo vylíčení skutkové podstaty s právním rozbořem věci, návrh rozhodnutí soudu a podpis vedoucího státního zástupce nebo jím pověřeného státního zástupce¹³².

4.6. UKONČENÍ ÚČASTI V ŘÍZENÍ

Jak již bylo uvedeno výše, účast státního zastupitelství v civilním řízení je podmíněna trváním veřejného zájmu. Státní zastupitelství je povinno dbát a sledovat celou dobu řízení to, zda jsou splněny podmínky jeho intervence na řízení.

4.6.1. PROHLÁŠENÍ O VYSTOUPENÍ

Jestliže dospěje státní zastupitelství k závěru, že veřejný zájem již nevyžaduje jeho účast na řízení, popřípadě že nejsou dány podmínky pro vstup do řízení, z řízení kdykoliv vystoupí. Samotné prohlášení o vystoupení má stejnou formu jako vstup do řízení, lze jej tedy podat písemně či ústně pojmout do protokolu. Vystoupení je účinné okamžikem, kdy oznámení o vystoupení dojde soudu¹³³. Ve výjimečných případech je možné podle mého názoru připustit opětovný vstup státního zastupitelství do řízení, z nichž již vystoupilo. Tento opětovný vstup by ale musel být znovu odůvodněn veřejným zájmem, který by opětovně nastal.

¹³¹ Podle čl. 8 odst. 5 pokynu obecné povahy poř. č. 9/2008 nejvyšší státní zástupkyně ze dne 1. ledna 2008, o netrestní působnosti.

¹³² článek IX odst. 5 Metodického návodu Nejvyšší státní zástupkyně ze dne 31. března 2009, kterým se upravují některé podrobnosti o postupu státního zastupitelství v netrestní oblasti.

¹³³ Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za, Komentář, 1. vydání, C. H. Beck, 2009, str. 207.

4.6.2. PRAVOMOCNÉ SKONČENÍ ŘÍZENÍ

Dalším z možných případů ukončení účasti státního zastupitelství v civilním řízení, založené vstupem, je pravomocné skončení věci. Účast státního zastupitelství, pakliže z něj dříve nevystoupí, trvá i v odvolacím řízení, respektive do pravomocného skončení odvolacího řízení¹³⁴. Pravomocné skončení řízení představuje logicky i překážku pro vstup státního zastupitelství do řízení.

Soud je povinen uvést informaci o účasti státního zastupitelství v záhlaví rozsudku či usnesení a tato rozhodnutí je povinen státnímu zastupitelství též doručit.¹³⁵

4.7. NÁVAZNOST NA TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Státní zastupitelství, respektive státní zástupce, je ve smyslu ustanovení § 2 odst. 3 trestního řádu, které stanoví, že *státní zástupce je povinen stíhat všechny trestní činy, o nichž se dozví*, vázáno zásadou oficiality. Pokud tedy státní zástupce při výkonu netrestní agendy zjistí skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, je povinen tuto informaci neprodleně vytěžit pro účely trestního stíhání¹³⁶.

V praxi se tak děje zejména v rámci insolvenčního řízení, kdy státní zastupitelství vytěžuje informace z přihlášených pohledávek věřitelů, zejména státních orgánů, například o tom, že statutární orgán úpadce řádně neplnil svou zákonnou povinnost odvést daň, pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti nebo pojistné na zdravotní pojištění, čímž se mohl dopustit spáchání trestného činu nedovedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby podle § 241 trestního zákoníku.

¹³⁴ Dávid, R., Vstup státního zastupitelství do civilního řízení, Státní zastupitelství, č. 06/2008, str. 13.

¹³⁵ Tato povinnost vyplývá z § 167 odst. 2 občanského soudního řádu, který stanoví, že *není-li dále stanoveno jinak, užije se na usnesení přiměřeně ustanovení o rozsudku*.

¹³⁶ Srov. článek XVII. písm. b) Metodického návodu Nejvyšší státní zástupkyně ze dne 31. března 2009, kterým se upravují některé podrobnosti o postupu státního zastupitelství v netrestní oblasti.

4.8. NĚKTERÁ ZVLÁŠTNÍ ŘÍZENÍ PODLE § 35 ODS. 1 OBČANSKÉHO SOUDNÍHO ŘÁDU

Níže bych se zaměřila na některé zvláštní typy řízení, do nichž je státní zastupitelství ve veřejném zájmu oprávněno vstoupit.

4.8.1. ŘÍZENÍ O ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM ÚKONŮM

Způsobilostí fyzické osoby k právním úkonům se podle ustanovení § 8 odst. 1 občanského zákoníku rozumí způsobilost této osoby vlastními právními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti. V plném rozsahu se nabývá zletilostí, tedy obecně dovršením osmnáctého roku života. Zletilosti před dosažením tohoto věku se nabývá toliko uzavřením manželství, přičemž takto nabytou zletilost fyzická osoba neztrácí zánikem manželství, ani prohlášením soudu, že manželství je neplatné¹³⁷. Naproti tomu způsobilost k právům a povinnostem nabývá fyzická osoba již narozením a zaniká smrtí. Tuto způsobilost má i počaté dítě za předpokladu, že se narodí živé (nasciturus). Omezenou způsobilost k právním úkonům mají i nezletilé fyzické osoby, ovšem jen k takovým, které jsou svou povahou přiměřené jejich rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku¹³⁸.

Nastávají však případy, kdy v zájmu ochrany konkrétní osoby i v zájmu ochrany třetích osob musí dojít k omezení, případně zbavení této způsobilosti. Výlučnou pravomoc k rozhodnutí o tak závažném zásahu do základních lidských práv má toliko soud, jelikož dochází k výraznému zásahu do možnosti svobodně rozhodovat o vlastním právním postavení a do nedotknutelnosti člověka. Soud může podle § 10 odst. 1 občanského zákoníku fyzickou osobu zbavit úplně způsobilosti k právním úkonům, a to za předpokladu, že fyzická osoba trpí duševní poruchou, která není jen přechodná, a pro takovou duševní poruchu není vůbec schopna činit právní úkony. Musí se tedy jednat o duševní poruchu, která nemá jen krátkodobé či přechodné trvání a která současně působí, že určitý člověk není způsobilý činit právní úkony vůbec, musí dosahovat určité

¹³⁷ § 8 odst. 2 občanského zákoníku.

¹³⁸ § 9 občanského zákoníku.

intenzity. Rozhodne-li soud o zbavení způsobilosti k právním úkonům, má rozhodnutí účinky *ex nunc*, neboť se jedná o konstitutivní rozhodnutí. Učiní-li fyzická osoba právní úkon před právní mocí rozhodnutí o zbavení způsobilosti k právním úkonům, posoudí se takový případ jako neplatný právní úkon podle § 38 odst. 2 občanského zákoníku¹³⁹. Ke každému takovému právnímu úkonu by se mělo vést u soudu zvláštní dokazování, nelze tudíž jen odkázat na rozhodnutí soudu o zbavení způsobilosti k právním úkonům. Další následné právní úkony osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům, jsou neplatné podle § 38 odst. 1 občanského zákoníku. Takovým rozhodnutím soudu se tedy mění právní postavení fyzické osoby v tom směru, že není nadále způsobilá nabývat svými právními úkony práv a povinností¹⁴⁰.

Rovněž může soud fyzickou osobu, která je pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné používání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů, schopna činit jen některé právní úkony, způsobilost k právním úkonům omezit.

V každém případě je k těmto záležitostem nutné přistupovat nikoli na základě úvahy, zda trvalejší podlomení psychické způsobilosti člověka vyvolané duševní poruchou nebo nadužíváním alkoholu, drog či podobných látek zásah do jeho způsobilosti k právním úkonům umožňuje či dovoluje, ale naopak je nutné zvažovat, zda nedostatečnost rozumové a volní vyspělosti člověka zásah do jeho způsobilosti k právním úkonům v jeho zájmu nutně vyžaduje¹⁴¹.

Rozsah omezení pak soud určí v rozhodnutí. Ustanovení § 10 odst. 2 občanského zákoníku sice nevyklučuje, aby rozsah omezení byl uveden jak negativním výčtem (uvedením právních úkonů, k nimž fyzická osoba není způsobilá), tak pozitivním výčtem (uvedením těch právních úkonů, k nimž fyzická osoba naopak způsobilá je), nicméně zájmu osoby, o níž je takto rozhodováno, ale i ústavní konformitě více odpovídá výčet negativní, protože je přesnější a výstižnější. Při pozitivním vymezení se naopak obtížněji postihnou všechny životní situace, které

¹³⁹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M., a kolektiv, *Občanský zákoník I, II, Komentář*, 2. vydání, C. H. Beck, 2009, str. 119.

¹⁴⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 12. 1975, sp. zn. 3 Cz 106/75.

¹⁴¹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M., a kolektiv, *Občanský zákoník I, II, Komentář*, 2. vydání, C. H. Beck, 2009, str. 117-118.

přicházejí v úvahu. Je s ním proto spojeno větší riziko, že se zapomenou uvést všechny právní úkony, k nimž je fyzická osoba způsobilá. Soudní praxe proto preferuje při rozhodování formu negativních výčtů. Ty nejenže více naplňují principy spravedlivé ochrany práv, ale i hledisko ústavně konformní aplikace zákona.¹⁴² Obdobně se vyjádřil i Ústavní soud, když ve svém rozhodnutí¹⁴³ uvedl, že *samotná skutečnost, že osoba trpí duševní poruchou totiž ještě není důvodem pro omezení její způsobilosti k právním úkonům, ale musí být vždy konkrétně uvedeno, koho, resp. co ohrožuje plná způsobilost k právním úkonům vyšetřované osoby, a dále je třeba odůvodnit, proč nelze situaci řešit mírnějšími prostředky (princip subsidiarity). Platí, že základní práva existují zásadně jako neomezená, zatímco zákonem umožněná omezení a jejich interpretace a aplikace soudem musí být realizována tak, aby bylo možno přezkoumat jak oprávněnost zvoleného omezení, tak i nutnost omezení z hlediska jeho intenzity. Z tohoto pohledu je výrok soudu o omezení způsobilosti formou tzv. pozitivního vymezení rozsahu omezení (je oprávněna nakládat ...) zcela vadný, když „přiznával“ vyšetřované základní právo vlastnické v omezeném rozsahu, ač toto právo jí neomezeně svědčí a soud je může toliko omezit.*

Řízení o způsobilosti k právním úkonům je řízením nesporným a je upraveno zvláštními ustanoveními § 186 - 191 a následujících občanského soudního řádu a představuje jedno ze tří řízení, do kterých byla i za minulého režimu oprávněna vstupovat bývalá prokuratura. Dalšími řízeními bylo řízení o prohlášení za mrtvého a řízení ve věcech zápisu do obchodního rejstříku. Do řízení o způsobilosti k právním úkonům je státní zastupitelství oprávněno pouze vstoupit, nikoliv dát návrh na jeho zahájení. Zde se také uplatní zvláštní režim vstupu do řízení, když soudy jsou povinny uvědomit státního zástupce o zahájení tohoto řízení ve smyslu ustanovení § 35 odst. 4 občanského soudního řádu. Státní zastupitelství následně zváží případný vstup do řízení, pokud má za to, že jeho vstup je odůvodněn veřejným zájmem. V případě interpretace § 35 odst. 4 občanského soudního řádu je nutné upozornit na terminologickou nejednotnost, když v uvedeném ustanovení je stanovena povinnost informovat státního zástupce a nikoliv státní zastupitelství. De lege ferenda by bylo žádoucí tuto

¹⁴² Tamtéž, str. 122.

¹⁴³ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09.

nejednotnost odstranit, když je zřejmé, že by soudy měly informovat státní zastupitelství.

Státní zastupitelství musí v tomto řízení vystupovat aktivně za účelem správného a úplného zjištění zdravotního stavu jedince, aby nedocházelo k omylům, čímž by mohlo dojít k závažnému zásahu do práva jednotlivce. Je ovšem povinno zároveň vystupovat i k ochraně společnosti. Z důvodu správného a úplného zjištění zdravotního stavu fyzické osoby stanoví občanský soudní řád v § 187 odst. 3 povinnost soudu vyslechnout vždy znalce ke zdravotnímu stavu vyšetřovaného¹⁴⁴. Nicméně v tomto řízení je obzvláště důležité, aby řízení nebylo charakterizováno formálním či schématickým pohledem na projednávaný případ, bez snahy o individuální přístup ke každému jednotlivému případu. Nemělo by docházet k naprosto nekritickému přejímání závěrů znaleckých posudků, v nichž jsou mnohdy formulovány odpovědi na dotazy soudů, které překračují meze odborného posouzení a zasahují přímo do rozhodování soudů tím, že dávají přímý návod, jak má soud ve věci rozhodnout¹⁴⁵. Pokud má státní zastupitelství pochybnosti o správnosti znaleckého posudku, mělo by dokonce trvat na vyhotovení revizního znaleckého posudku. Státní zastupitelství by se mělo aktivně účastnit i výslechu účastníka, který má být zbaven způsobilosti k právním úkonům, respektive mu má být způsobilost k právním úkonům omezena, a to za předpokladu, že výslech soud provede, neboť se nejedná o obligatorní postup v tomto řízení. Úplné zjištění zdravotního a duševního stavu takového účastníka by měl být zjištěn nade vší pochybnost. V opačném případě by takový postup mohl znamenat závažné porušení či ohrožení čl. 5 Listiny základních práv a svobod, tedy, že každý je způsobilý mít práva, a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, tedy, že každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života.

Je třeba ještě uvést, že případné omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům je opatřením, které představuje nezbytné omezení, jež může trvat pouze po nezbytně nutnou dobu, a to dokud důvody, které k omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům vedly, trvají. Z toho důvodu proto není možné rozhodování o omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům fyzické osoby limitovat například námitkou věci rozhodnuté. Naopak o nové úpravě způsobilosti k právním

¹⁴⁴ Srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 7. 1999 ve věci Matter proti Slovensku.

¹⁴⁵ Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07.

úkonům fyzické osoby může soud rozhodnout vždy, dojde-li u takové osoby ke změně důvodů, které vedly ke zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům.¹⁴⁶

Co se týče podmínek zrušení vydaného rozsudku o omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům lze uvést následující. Podle ustanovení § 190 občanského soudního řádu platí, že *vydaný rozsudek soud zruší, jestliže se později ukáže, že pro zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům nebyly podmínky*. Pro takové rozhodnutí není nutné splnění podmínek obnovy řízení. Takové rozhodnutí, jímž se zrušuje původní nesprávné rozhodnutí, má zpětnou účinnost v tom smyslu, že se po jeho právní moci hledí na osobu, jež byla dříve zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo byla v této způsobilosti omezena, jako by jí nikdy zbavena nebyla, případně v ní nebyla ani omezena. Uvedené ustanovení se ovšem aplikuje i v případech, kdy byl někdo dříve zbaven způsobilosti k právním úkonům, přestože byly splněny toliko podmínky pro omezení této jeho způsobilosti. Dojde-li v takovém případě ke zrušení původního rozhodnutí o zbavení způsobilosti k právním úkonům, je nutné současně vyslovit omezení k této způsobilosti, přičemž výrok o omezení způsobilosti k právním úkonům je ovšem účinný ke dni, k němuž byla dotčená osoba nesprávně zcela zbavena způsobilosti k právním úkonům.¹⁴⁷

Na závěr lze dodat, že například za rok 2009 vstoupila do tohoto řízení okresní státní zastupitelství v působnosti Krajského státního zastupitelství v Českých Budějovicích celkem ve 273 případech.

4.8.2. ŘÍZENÍ O VYSLOVENÍ NEPLATNOSTI DRAŽBY

Pravomoc státního zastupitelství vstoupit do řízení o vyslovení neplatnosti dražby přiznal zákonodárce státnímu zastupitelství od 1. září 2006, když došlo k novelizaci § 35 občanského soudního řádu¹⁴⁸. Důvodová zpráva k zákonu, který novelizoval právě zákon o veřejných dražbách, respektive občanský soudní řád, odůvodnila mimo jiné tuto změnu poklesem důvěry ve veřejné dražby, zejména s ohledem na četné nekalé

¹⁴⁶ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 2. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4582/2008.

¹⁴⁷ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 1. 1969, sp. zn. 2 Cz 1/69.

¹⁴⁸ K založení této nové působnosti došlo zákonem č. 315/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

praktiky, které jsou při jejich organizování a realizaci ze stran různých subjektů vyvíjeny. K nejzávažnějším projevům uvedených poruch pak patří podle této zprávy i to, že je často ohrožena a někdy i otřesena právní jistota nejen těch, pro něž je využití veřejných dražeb určeno, ale ve značné míře i těch, kdo je organizují a provádějí. Stanovení působnosti státního zastupitelství bylo podle této zprávy vyvoláno potřebou zpřísnění kontroly nad prováděním dražeb ze strany státu.

Touto právní úpravou by tak měla být chráněna práva osob, jež mohou být dotčena nebo ohrožena protiprávní činností spočívající ve zneužití zákonem upraveného způsobu nabývání majetku. Státní zastupitelství činné v průběhu tohoto civilního řízení využije případné poznatky o podezření z trestné činnosti, které vyplynuly v průběhu tohoto řízení, k výkonu své trestní působnosti. Zároveň je schopné uplatnit v řízení o vyslovení neplatnosti dražby poznatky z výkonu působnosti na jiném úseku.¹⁴⁹

Pro vstup státního zastupitelství do řízení o vyslovení neplatnosti dražby je rovněž potřeba existence veřejného zájmu, který je dán především zájmem na zamezení neoprávněnému obohacování některých osob zneužitím dražby nebo podáváním zjevně nedůvodných žalob na určení neplatnosti řádně provedených dražeb.

Zákon o veřejných dražbách rozlišuje odlišný právní režim pro dražby dobrovolné a dražby nedobrovolné, v obou případech však stanoví hmotněprávní podmínky a předpoklady, pro které se může dotčená osoba u soudu dovolat vyslovení neplatnosti dražby. V případě dražeb dobrovolných tak stanoví v ustanovení § 24 odst. 3 zákona o veřejných dražbách a v případě nedobrovolných v ustanovení § 48 odst. 3, 4. tohoto zákona. U obou forem dražeb zákon připouští, aby osoba, do jejíž práv bylo provedením dražby podstatným způsobem zasaženo a je účastníkem dražby, navrhovatelem, osobou oprávněnou z předkupního práva k předmětu dražby, osobou oprávněnou z práva na přednostní nabytí předmětu dražby nebo osobou, k jejímuž návrhu bylo vykonatelným rozhodnutím zakázáno s předmětem dražby nakládat, mohla navrhnout soudu, aby tento vyslovil neplatnost dražby. To může navrhnout za předpokladu, pokud dražebník neupustil od dražby, ač tak byl povinen učinit, vydražila-li předmět dražby osoba, která je z účasti na dražbě vyloučena, nebo nejsou-li splněny jiné zákonem stanovené podmínky.

¹⁴⁹ Záruba, J., K problematice vyslovení neplatnosti dražby a pravomoci státního zastupitelství vystupovat dořízení podle § 35 odst. 1 písm. m) občanského soudního řádu, Státní zastupitelství, č. 02/2007, str. 3.

Řízení o vyslovení neplatnosti dražby je řízením sporným. Nejedná se o žalobu na určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není ve smyslu ustanovení § 80 písm. c) občanského soudního řádu a není tedy třeba v žalobě tvrdit naléhavý právní zájem na určení práva či právního vztahu¹⁵⁰. Přesto praxe nižších soudů je často opačná a vyžadují po žalobci, aby prokázal naléhavý právní zájem na určení neplatnosti dražby.

Není-li právo na určení neplatnosti dobrovolné nebo nedobrovolné dražby uplatněno u soudu do tří měsíců ode dne konání dražby, pak zaniká¹⁵¹. V této prekluzivní lhůtě musí tedy navrhovatel uplatnit právo na určení neplatnosti dražby a soud žalobě vyhovějí, shledá-li naplnění některých z důvodů neplatnosti dražby. Podle Záruby z ustanovení § 24 odst. 3 ani z § 48 odst. 3, 4 zákona o veřejných dražbách nevyplývá, že by prekluzi podléhalo uplatnění důvodů neplatnosti dražby, podléhá jí toliko právo na samotné určení neplatnosti dražby¹⁵². V průběhu řízení má žalobce důkazní břemeno a je povinen k prokázání svých tvrzení označit důkazy.¹⁵³

Jak již bylo výše uvedeno, příslušnost státního zastupitelství se řídí pravidlem stanoveným v ustanovení § 7 odst. 2 zákona o státním zastupitelství, tedy že je příslušné to státní zastupitelství, které je příslušné k zastupování u soudu, u něhož působí, nestanoví-li zvláštní právní předpis jinak. V prvním stupni je věcně příslušný okresní (v

¹⁵⁰ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 1. 2006, sp. zn. 21 Cdo 20/2005, podle kterého má podání této žaloby oporu v ustanovení § 24 odst. 3 zákona o veřejných dražbách a žalobu lze projednat, aniž by žalobce musel tvrdit a prokazovat naléhavý právní zájem na požadovaném určení.

¹⁵¹ § 24 odst. 3, § 48 odst. 3, 4 zákona o veřejných dražbách.

¹⁵² Srov. stanovisko v rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 8. 2000, sp. zn. 21 Cdo 1679/2005, ze kterého vyplývá, že právo na vyslovení dražby lze uplatnit jen žalobou podanou u soudu. Tato žaloba musí být ve lhůtě k uplatnění tohoto práva podána u soudu. I kdy neplatnost veřejné nedobrovolné dražby může být vyslovena jen z důvodů, které jsou taxativně uvedeny v ustanoveních § 48 odst. 3 a 4 zákona o veřejných dražbách, zákon pro jejich uplatnění u soudu žádnou lhůtu nestanoví. Bylo-li tedy ve stanovené lhůtě zahájeno řízení o vyslovení (určení) neplatnosti veřejné nedobrovolné dražby, může žalobce důvody, pro které považuje dražbu za neplatnou, označit (tvrdit) nejen v žalobě, popřípadě před uplynutím lhůt stanovených zákonem, ale i kdykoliv za řízení (samozřejmě jen tehdy, nebrání-li tomu provedená koncentrace řízení nebo v odvolacím řízení systém neúplně apelace), a soud může vyslovit neplatnost veřejné nedobrovolné dražby nejen z důvodů, které byly za řízení tvrzeny, ale které vyšly za řízení jinak najevo, i když je žádný z účastníků neoznačil.

¹⁵³ Záruba, J., K problematice vyslovení neplatnosti dražby a pravomoci státního zastupitelství vystupovat dořízení podle § 35 odst. 1 písm. m) občanského soudního řádu, Státní zastupitelství, č. 02/2007, str. 23.

Praxe obvodní, v Brně městský) soud. Místní příslušnost soudu je stanovena § 88 písm. t) občanského soudního řádu tak, že je místně příslušným ten soud, v jehož obvodu byla provedena dražba, jde-li o věc veřejné dražby podle zákona o veřejných dražbách¹⁵⁴. Z toho plyne, že věcně a místně příslušné je to okresní státní zastupitelství, v jehož obvodu byla provedena dražba.

Po svém vstupu do řízení je státní zastupitelství povinno se zaměřit především na to, zda je či není žalobce aktivně legitimován k podání žaloby podle zákona o veřejných dražbách. Dále by se mělo zaměřit na otázku, zda žaloba směřuje vůči všem osobám, které jsou pasivně legitimovány, zda byla žaloba podána v prekluzivní tříměsíční lhůtě a jestli byl naplněn některý v zákoně taxativně vymezený důvod neplatnosti dražby. Zjistí-li příslušné státní zastupitelství, jež vstoupilo do řízení, že veřejnou dražbou nedošlo k zásahu do práv žalobce nebo že došlo jen k nepodstatnému zásahu do jeho práv, navrhne zamítnutí žaloby.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Podle dřívější právní úpravy byl místně příslušný soud, v jehož obvodu bylo v době podání návrhu na provedení dražby sídlo nebo bydliště navrhovatele dražby.

¹⁵⁵ Čl. XVI. odst. 3 a 4 metodického pokyn Nejvyšší státní zástupkyně ze dne 31. března 2010, kterým se upravují některé podrobnosti o postupu státního zastupitelství v netrestní oblasti.

5. NÁVRHOVÁ OPRÁVNĚNÍ STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ V CIVILNÍM ŘÍZENÍ

K dalším netrestním oblastem státního zastupitelství patří i návrhová oprávnění státního zastupitelství na zahájení některých civilních řízení. Shodnou podmínkou a znakem jako u vstupových oprávnění je i zde především ochrana veřejného zájmu, z čehož vyplývá, že státní zastupitelství by mělo jednat efektivně v souladu s tímto principem, nikoliv svévolně. Postavení státního zastupitelství se v těchto řízeních ovšem výrazně liší od jeho postavení v případě vstupu do řízení.

Právní úprava těchto oprávnění není uvedena toliko v § 35 občanského soudního řádu, nýbrž vyplývá i z jiných právních předpisů.

5.1. NÁVRHOVÁ OPRÁVNĚNÍ OKRESNÍHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

1. Okresní státní zastupitelství je oprávněno podle § 35 odst. 3 občanského soudního řádu ve spojení s § 35 odst. 1 písm. b) až d) občanského soudního řádu podat návrh na zahájení řízení ve věcech:

- a) uložení výchovného opatření podle § 43 odst. 1 a 2 zákona o rodině,
- b) nařízení ústavní výchovy a prodloužení ústavní výchovy,
- c) pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti.

2. Okresní státní zastupitelství je rovněž oprávněno podle § 39 odst. 2 písm. e) zákona o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních podat návrh na:

- a) zrušení nařízené ústavní výchovy,
- b) uložení ochranné výchovy,
- c) uložení ochranné výchovy dětem umístěným v zařízení na základě nařízené ústavní výchovy.

3. Okresní zastupitelství je dále oprávněno podle ustanovení § 90 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže podat návrh na uložení opatření¹⁵⁶ dítěti mladšímu než patnáct let, které se dopustilo činu jinak trestného, a to:

- a) výchovnou povinnost,
- b) výchovné omezení,
- c) napomenutí s výstrahou,
- d) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče,
- e) dohled probačního úředníka,
- f) ochrannou výchovu.

4. Okresní státní zastupitelství je též oprávněno podat návrh na zahájení občanského soudního řízení podle ustanovení § 42 zákona o státním zastupitelství.

5.2. NÁVRHOVÁ OPRÁVNĚNÍ KRAJSKÉHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

1. Krajské státní zastupitelství je oprávněno podat návrh na zahájení řízení podle § 35 odst. 1 písm. j) občanského soudního řádu ve věcech obchodního rejstříku, rejstříku obecně prospěšných společností, nadačního rejstříku a rejstříku společenství vlastníků jednotek.

2. Krajské státní zastupitelství je dále jako státní orgán oprávněno na základě vlastních poznatků, jež získává při své působnosti podat návrh na:

- a) zrušení obchodní společnosti za podmínek uvedených v ustanovení § 68 odst. 6 obchodního zákoníku,
- b) zrušení obecně prospěšné společnosti za podmínek § 8 odst. 4 zákona o obecně prospěšných společnostech,
- c) zrušení družstva za podmínek ustanovení § 257 odst. 1 nebo 2 obchodního zákoníku,
- d) obnovení likvidace společnosti podle ustanovení § 75b odst. 1 nebo odst. 2 obchodního zákoníku.

¹⁵⁶ Podle § 93 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

3. Krajské státní zastupitelství je oprávněno podat návrh na zahájení řízení podle § 21 a 29 zákona o kolektivním vyjednávání, tedy žalobu na určení nezákonnosti stávky nebo výluky.

4. Krajské státní zastupitelství je též oprávněno podat návrh na zahájení občanského soudního řízení podle ustanovení § 42 zákona o státním zastupitelství.

5.3. NÁVRHOVÉ OPRAVNĚNÍ NEJVYŠŠÍHO STÁTNÍHO ZÁSTUPCE

Nejvyšší státní zástupce jako fyzická osoba je legitimována k podání návrhu na zahájení řízení ve věci :

- a) popření otcovství v zájmu dítěte podle ustanovení § 62 a 62a zákona o rodině,
- b) proti rozhodnutí správního orgánu v závažném veřejném zájmu podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního.

5.4. NÁVRH NA ZAHÁJENÍ ŘÍZENÍ

Když odhlédneme od konkrétních náležitostí, které vyžadují některá specifická řízení, lze shrnout, že návrh státního zastupitelství, respektive nejvyššího státního zástupce, musí vyhovět požadavku § 42 odst. 4 občanského soudního řádu. Dále musí podle ustanovení § 79 odst. 1 občanského soudního řádu obsahovat označení navrhovatele, tedy příslušného státního zastupitelství, dále jméno, příjmení, bydliště ostatních účastníků, popřípadě rodná čísla účastníků (obchodní firmu nebo název a sídlo právnické osoby, označení státu a příslušné organizační složky státu, která za stát před soudem vystupuje), popřípadě též jejich zástupců, vylíčení rozhodujících skutečností, označení důkazů, jichž se státní zastupitelství dovolává, a musí být z něj patrné, čeho se domáhá. Ve věcech vyplývajících z obchodních vztahů musí návrh dále obsahovat identifikační číslo právnické osoby, identifikační číslo fyzické

osoby, která je podnikatelem, popřípadě další údaje potřebné k identifikaci ostatních účastníků řízení.

5.5. PŘEKÁŽKA LITISPENDENCE

Podání návrhu státním zastupitelstvím tvoří překážku litispence¹⁵⁷ pro řízení, která by o téže věci mohla být později zahájena soudem nebo na návrh jiného navrhovatele. Zároveň platí, že podá-li státní zastupitelství návrh (žalobu), ačkoliv řízení v téže věci bylo již dříve zahájeno soudem¹⁵⁸ nebo na návrh podaný jiným navrhovatelem¹⁵⁹, soud řízení o návrhu státního zastupitelství zastaví podle ustanovení § 104 odst. 1 občanského soudního řádu.¹⁶⁰

5.6. PROCESNÍ OPRÁVNĚNÍ A ÚKONY STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

Procesní oprávnění a úkony státního zastupitelství v řízení, jehož zahájení samo iniciovalo, se odvíjí od procesního postavení státního zastupitelství v takovém řízení. Jak již bylo uvedeno výše, základní rozdíl v postavení státního zastupitelství při realizaci vstupového oprávnění a při podání návrhu na zahájení řízení je ta skutečnost, že v případě realizace návrhového oprávnění má státní zastupitelství v celém řízení postavení řádného účastníka řízení.

Státní zastupitelství má tedy širší pravomoci disponovat s řízením a jeho předmětem jako klasický navrhovatel (žalobce).

Státní zastupitelství je především oprávněno za řízení vzít svůj návrh zcela nebo částečně zpět ve smyslu ustanovení § 96 odst. 1 občanského soudního řádu. Toto

¹⁵⁷ § 83 odst. 1 občanského soudního řádu stanoví, že *zahájení řízení brání tomu, aby o téže věci probíhalo u soudu jiné řízení.*

¹⁵⁸ § 81, § 82 odst. 1, 2 občanského soudního řádu.

¹⁵⁹ § 79, 82 odst. 1 občanského soudního řádu.

¹⁶⁰ Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za, Komentář, 1. vydání, C. H. Beck, 2009, str. 208.

oprávnění mu náleží jak v řízení sporném, tak i nesporném. Jedná se o jeden ze základních procesních dispozičních úkonů, ke kterým je státní zastupitelství oprávněno, který vyjadřuje vůli státního zastupitelství v řízení dále nepokračovat a současně projev vůle o tom, aby soud meritorně o věci nerozhodl. Vzít návrh zpět může státní zastupitelství až do nabytí právní moci rozhodnutí ve věci, tedy i v odvolacím řízení. Soud následně vydá usnesení o zastavení, popř. o zastavení v rozsahu částečného zpětvzetí, přičemž současně rozhodne o nákladech řízení. Pokud by ostatní účastníci se zpětvzetím návrhu z důležitého důvodu nesouhlasili, soud rozhodne, že zpětvzetí návrhu není účinné. To neplatí v případě, pokud by státní zastupitelství vzalo svůj návrh zpět dříve, než začalo jednání.

Co se týče dispozice s předmětem řízení, je státní zastupitelství jako navrhovatel oprávněno měnit svůj návrh na zahájení řízení (žalobu) ve smyslu ustanovení § 95 odst. 1 občanského soudního řádu. Za změnu lze považovat například to, že by státní zastupitelství požadovalo něco jiného, případně totéž, ovšem z jiného právního titulu. Podstatnou podmínkou je ovšem souhlas soudu s takovou změnou. Soud nemusí návrh na změnu návrhu připustit, jestliže by výsledky dosavadního řízení nemohly být podkladem pro řízení o změněném návrhu. V takovém případě osud pokračuje v řízení o původním návrhu po právní moci usnesení, jímž nepřipustil změnu návrhu¹⁶¹.

Státní zastupitelství jako navrhovatel má ve sporném řízení povinnost a břemeno tvrzení a důkazní. Od toho se odvíjí jeho vlastní aktivita v řízení, která je poněkud odlišná od postavení státního zastupitelství v případě vstupu do řízení. Bylo již uvedeno výše, že ve sporném řízení se uplatní zásada projednací, zatímco v řízení nesporném se uplatní zásada vyšetřovací. Obecně lze shrnout, že účast státního zastupitelství nesmí být jen formální a naopak musí vyvinout veškerou snahu o to, aby došlo ke správnému a úplnému zjištění skutkového stavu věci a jeho správnému právnímu posouzení. K tomu je zejména povinno tvrdit a prokazovat rozhodné skutečnosti. Ohledně jednotlivých důkazních prostředků, je možné odkázat na ustanovení § 125 občanského soudního řádu.

Obdobně jako v případě řízení, do něhož státní zastupitelství vstoupilo, je jedním z nejpodstatnějších procesních úkonů závěrečný návrh státního zastupitelství, který

¹⁶¹ § 95 odst. 2 občanského soudního řádu.

by se neměl při přípravě na jednání podceňovat a jeho znění musí být součástí spisu o účasti státního zastupitelství v civilním řízení. Jeho obsahem je shrnutí přednesů stran, jejich skutkové a právní hodnocení, vyvození skutkových a právních závěrů a především návrh na rozhodnutí soudem. V případě sporného řízení přednáší státní zástupce závěrečný návrh jako první v pořadí. Stejný postup uplatňuje soudní praxe i v případech nesporného řízení, což má svůj logický základ, neboť právě navrhovatel by měl přednést svůj závěrečný návrh jako první, aby ostatní účastníci měli možnost na něj právně či skutkově reagovat v jejich závěrečných návrzích. Opačný postup se uplatní v případě pouhého vstupu do řízení.

5.7. ROZHODUTÍ SOUDU

Na rozdíl od řízení, do něhož státní zastupitelství toliko vstoupilo a není účastníkem řízení, v řízení zahájeném na návrh státního zastupitelství, respektive nejvyššího státního zástupce, je soud povinen obligatorně označit ve svém rozhodnutí státní zastupitelství, respektive nejvyššího státního zástupce, jako navrhovatele, případně žalobce. V daném případě se totiž jedná o řádného účastníka řízení se všemi právy a povinnostmi.

5.8. NÁKLADY ŘÍZENÍ

Zajímavé je zodpovězení otázky, kdo a v jakém případě má nárok na náhradu nákladů soudního řízení.

V řízení nesporných, zejména těch, která mohla být zahájena i bez návrhu, nemá zpravidla žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení¹⁶². Důvodem je ta skutečnost, že nelze jednoznačně určit, který subjekt byl v řízení úspěšný. Naproti tomu

¹⁶² § 146 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu, podle kterého *nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení podle jeho výsledku, jestliže řízení mohlo být zahájeno i bez návrhu; to neplatí, odůvodňují-li okolnosti případu přiznání náhrady nákladů řízení.*

ve sporných řízeních je určení povinnosti k náhradě nákladů řízení zásadně pravidlem, a to podle zásady úspěchu ve věci¹⁶³.

V případě řízení, kde je navrhovatelem státní zastupitelství, případně nejvyšší státní zástupce, se však uplatní zvláštní právní úprava obsažená v ustanovení § 142 odst. 4 občanského soudního řádu, podle které u řízení podle zvláštních právních předpisů přizná soud úspěšnému žalovanému náhradu nákladů proti státu. Povinnost by zněla proti „České republice – Nejvyššímu státnímu zastupitelství se sídlem v Brně“ nebo „České republice – Okresnímu státnímu zastupitelství v...“. V případě úspěchu státního zastupitelství, případně nejvyššího státního zástupce, tyto subjekty nemají zásadně právo na náhradu nákladů řízení.¹⁶⁴

Zajímavá je ovšem otázka, zda se má jednat toliko o řízení podle zvláštního právního předpisu (zákon o rodině, zákon o kolektivním vyjednávání apod.), či i o řízení podle § 35 odst. 3 občanského soudního řádu. Přestože odborná literatura¹⁶⁵ se přiklání k závěru, že se jedná i o řízení podle § 35 odst. 3 občanského soudního řádu, zastávám spíše názor opačný, neboť občanský soudní řád výslovně v § 142 odst. 4 odkazuje na jiné právní předpisy, navíc řízení podle § 35 odst. 3 jsou svou povahou nesporná, a proto by náhrada nákladů řízení neměla být přiznávána.

Pokud v rozsudku soudu chybí výrok o náhradě nákladů řízení, je namístě postup soudu podle ustanovení § 166 občanského soudního řádu. Případný návrh státního zastupitelství jako účastníka řízení ve smyslu § 166 odst. 1 občanského soudního řádu není obligatorní¹⁶⁶.

¹⁶³ Podle § 142 odst. 1 a 2 občanského soudního řádu *přizná soud účastníku, který měl ve věci plný úspěch, náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl. Měl-li účastník ve věci úspěch jen částečný, soud náhradu nákladů poměrně rozdělí, popřípadě vysloví, že žádný z účastníků nemá na náhradu nákladů právo.*

¹⁶⁴ Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za, Komentář, 1. vydání, C. H. Beck, 2009, str. 979.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Srov. stanovisko Vrchního státního zastupitelství v Praze, sp. zn. 1 VZc 101/2004.

5.9. NĚKTERÁ ZVLÁŠTNÍ ŘÍZENÍ NA NÁVRH STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ NEBO NA NÁVRH NEJVYŠŠÍHO STÁTNÍHO ZÁSTUPCE

5.9.1. ŘÍZENÍ PODLE § 42 ZÁKONA O STÁTNÍM ZASTUPITELSTVÍ

Podle ustanovení § 42 zákona o státním zastupitelství *může státní zastupitelství podat návrh na zahájení občanského soudního řízení o neplatnost smlouvy o převodu vlastnictví v případech, kdy při jejím uzavírání nebyla respektována ustanovení omezující volnost jejich účastníků.* Jedná se o speciální oprávnění státního zastupitelství podat ve veřejném zájmu návrh na zahájení občanského soudního řízení o určení neplatnosti smlouvy o převodu vlastnictví.

Proklamovaný veřejný zájem je zaměřen především na to, aby nedocházelo ke zneužívání vlastnického práva na újmu práv druhých nebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy podle čl. 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Existenci veřejného zájmu zjišťuje výlučně státní zastupitelství. Veřejný zájem pro účely uplatnění § 42 zákona o státním zastupitelství je dán především v těch případech, kdy účastníkem smlouvy je stát nebo osoba, která k úhradě převodu vlastnictví použila veřejné prostředky, nebo v případech, kdy je neplatnou smlouvou o převodu vlastnictví přímo nebo zprostředkovanež poškozen stát a orgán ochrany jeho majetkových zájmů je nečinný. Může být dán ale i tehdy, kdy důsledky neplatné smlouvy mohou mít negativní dopad na větší počet osob, a to bez zřetele na hodnotu převáděného majetku¹⁶⁷. Státní zastupitelství se tedy stává představitelem zájmů státu a nikoliv zájmů veřejných. Zákon proto nepředpokládá možnost podávat tyto žaloby tam, kde by to bylo v rozporu se zájmy státu a fakticky znemožňuje podávat žaloby ve prospěch nestátních subjektů a nahrazovat tím jejich pasivitu¹⁶⁸.

¹⁶⁷ Čl. I. odst. 4 metodického pokynu Nejvyšší státní zástupkyně ze dne 31. března 2010, kterým se upravují některé podrobnosti o postupu státního zastupitelství v netrestní oblasti.

¹⁶⁸ Ondruš, R. ASPI: Činnost státního zastupitelství ČR na netrestním úseku v letech 1994-1998 [citováno 14. března 2007]. Dostupný v systému ASPI po interním číslem 20193.

Musí se jednat o taková ustanovení, která omezují volnost účastníků smlouvy. Za taková ustanovení omezující smluvní volnost je třeba považovat ta ustanovení, která pod sankcí absolutní neplatnosti ve smyslu § 39 občanského zákoníku zakazují smluvní převod vlastnictví nebo stanoví obecně závazné podmínky, za nichž lze tento převod uskutečnit¹⁶⁹. O omezení smluvní volnosti účastníků, tedy subjektů smlouvy ve smyslu ustanovení § 42 zákona o státním zastupitelství se jedná tehdy, jestliže je zákonným zněním vyjádřeno tak, že se týká těchto subjektů, nikoli předmětu smlouvy.¹⁷⁰

Návrhem podle § 42 zákona o státním zastupitelství se není možné domáhat vyslovení neplatnosti smlouvy o převodu jiného než vlastnického práva. Tento návrh nepřichází v úvahu též tehdy, kdy jeden z účastníků smlouvy již zanikl bez právního nástupce, nebo případně i existuje právní nástupce, ale nestal se jím na základě smlouvy, ale jednostranným úkonem. Návrh podle § 42 zákona o státním zastupitelství nelze podat ani tehdy, jde-li o relativní neplatnost právního úkonu. Z výše uvedeného plyne, že základními předpoklady pro podání návrhu podle § 42 zákona o státním zastupitelství jsou jednak existence smlouvy, jejímž předmětem je převod vlastnictví a

¹⁶⁹ Za ustanovení omezující smluvní volnost lze považovat například § 22 odst. 1 zák. č. 403/1990 Sb. , o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů, § 3, 79 § 9 odst. 1 zák. č. 87/1991 Sb. , o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, § 5 odst. 3 zák. č. 229/1991 Sb. , o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, § 12 odst. 2 ve spojení s § 14 odst. 1, § 47 odst. 1 až 4 80 zák. č. 92/1991 Sb. , o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, ve znění pozdějších předpisů, § 3 odst. 1 zák. č. 597/1992 Sb. , o zrušení Československého rozhlasu, Československé televize a Československé tiskové kanceláře, § 9 odst. 7 zák. č. 483/1991 Sb. , o České televizi, ve znění pozdějších předpisů, § 6 zák. č. 38/1994 Sb. , o povolování obchodu s vojenským materiálem, § 3, § 40 odst. 1, 3, § 41, § 49 odst. 1, 2, 3, 11, § 49a odst. 1, § 49b, § 50 ve spojení s § 70 zák. č. 199/1994 Sb. , o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů, § 17 zák. č. 219/1995 Sb. , devizový zákon, § 16 odst. 3, 6, § 17 odst. 2 zák. č. 77/1997 Sb. , o státním podniku, ve znění pozdějších předpisů, § 39 odst. 1 zák. č. 128/2000 Sb. , o obcích, § 18 odst. 1 zák. č. 129/2000 Sb. , o krajích, § 36 odst. 1 zák. č. 131/2000 Sb. , o hlavním městě Praze, § 12 odst. 8, § 14 odst. 7 a § 19 odst. 3 ve spojení s § 21, § 18, § 24 odst. 1 zák. č. 219/2000 Sb. , o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích atd.

¹⁷⁰ Čl. I. odst. 1 a 2 metodického pokyn Nejvyšší státní zástupkyně ze dne 31. března 2010, kterým se upravují některé podrobnosti o postupu státního zastupitelství v netrestní oblasti.

absolutní neplatnost této smlouvy z důvodu nerespektování ustanovení zákona omezujícího smluvní volnost účastníků smlouvy.¹⁷¹

Z uvedených předpokladů tedy vyplývá, že státní zastupitelství může uplatnit tento specifický návrh toliko v případě, že smlouva o převodu vlastnictví je absolutně neplatná právě z toho důvodu, že při jejím uzavírání nebylo účastníkem (účastníky) respektováno zákonem stanovené omezení v dispozici s předmětem vlastnictví.¹⁷²

Podle Záruby státní zastupitelství návrh podle § 42 výjimečně nepodá tam, kde není dán veřejný zájem na určení neplatnosti smlouvy, zejména jestliže je se zřetelem ke všem okolnostem případu zřejmé, že nabyvatel neplatně převedenou věc nabyt vydržením vlastnického práva (§ 134 občanského zákoníku), dále pokud v průběhu zjišťování podmínek podle § 42 uzavřeli účastníci novou platnou smlouvu o převodu vlastnictví, nebo v průběhu zjišťování podmínek podle § 42 účastníci splnili restituční povinnost (§ 457 občanského zákoníku), případně pokud by šlo o ochranu fyzických a právnických osob tam, kde jsou tyto osoby úmyslně, zejména z důvodů spekulativních, nečinné, nedošlo-li současně k poškození majetku státu či majetku územně samosprávných celků¹⁷³.

Co s týče náležitostí návrhu, který je označen jako žaloba, lze odkázat na výše uvedený obecný rozbor ohledně návrhu na zahájení řízení. Navíc by u této specifické žaloby mělo být patrné, že vychází z oprávnění podle § 42 zákona o státním zastupitelství, dále uvedení důvodů, ze kterých je dovozována neplatnost smlouvy s uvedením příslušného zákonného ustanovení, které smluvní volnost účastníků omezuje. Návrh petitu musí obsahovat dostatečnou individualizaci neplatné smlouvy označením jejích účastníků, předmětu převodu, dále uvedením data a případně místa jejího uzavření a konstatování její neplatnosti. Ohledně nákladů řízení je třeba uvést, že žalovaní jsou povinni uhradit státu soudní poplatek a že státní zastupitelství jako žalobce je osvobozeno od poplatků podle zákona o soudních poplatcích¹⁷⁴. V průběhu

¹⁷¹ Kocourek, J., Záruba, J., Zákon o soudech a soudcích, Zákon o státním zastupitelství. Komentář 2., doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, str. 584-585.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ Kocourek, J., Záruba, J., Zákon o soudech a soudcích, Zákon o státním zastupitelství. Komentář 2., doplněné a přepracované vydání. Praha, C. H. Beck, 2004, str. 586.

¹⁷⁴ § 11 odst. 2 písm. a) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

řízení je státní zastupitelství oprávněno k těm úkonům, které byly zmíněny výše v rámci jeho obecných procesních práv a povinností.

5.9.2. ŘÍZENÍ O POPŘENÍ OTCOVSTVÍ NA NÁVRH NEJVYŠŠÍHO STÁTNÍHO ZÁSTUPCE

Rodičovství je základním společenským a právním vztahem mimořádného významu. Za rodiče dítěte se považuje matka a otec. Základem rodičovství je zplození či zrození dítěte jako biologická skutečnost, jež tvoří materiální základ pro vznik vztahu rodičovství. Za matku se podle § 50a zákona o rodině považuje žena, která dítě porodila. Ukotvení tohoto pravidla má svůj základ ve staré římské zásadě *mater semper certa est, pater incertus*. Vychází ze skutečnosti, že mateřství je dáno faktem porodu¹⁷⁵.

Otcovství je pak biologický, sociální a právní vztah mezi otcem a dítětem, který vzniká narozením dítěte a určením otcovství k němu¹⁷⁶. Na rozdíl od určení osoby matky, nelze otcovství muže k dítěti pokaždé bez pochybností prokázat. Určuje se proto na základě třech zákonných vyvratitelných právních domněnek, které určují toho, koho platné právo za otce dítěte považuje a uplatňují se v zákonem stanoveném pořádku¹⁷⁷. Otcovství podle první zákonné domněnky, jež svědčí manželku matky nebo pozdějšímu manželku matky, se uplatní automaticky, aniž by bylo třeba provádět jakékoliv dokazování, není ani třeba, aby jeho otcovství bylo konstatováno nějakým rozhodnutím. Jestliže domněnka otcovství nemůže svědčit manželku matky, tedy pokud se dítě narodilo neprovdané ženě nebo manželku matky otcovství úspěšně popřel, uplatní se tzv. druhá zákonná domněnka, podle níž otcovství svědčí muži, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, učiněným před soudem nebo matričním úřadem. Jak je z výše uvedeného patrné, určení podle první a druhé zákonné domněnky otcovství

¹⁷⁵ Srov. zahraniční právní úpravu, jež je inspirovaná francouzským Code Civil (například Francie, Itálie, Lucembursko), která vychází ze zásady, že mateřství je dáno nejenom faktem porodu, ale současně i uznáním mateřství rodičkou - přihlášením. Touto úpravou je umožněn porod bez uvedení totožnosti matky v dokladech dítěte, a to narozdíl od nedokonalé české právní úpravy institutu porodu s utajením osoby matky.

¹⁷⁶ Hendrych D., a kolektiv, Právní slovník, 3. vydání, C. H. Beck, 2009.

¹⁷⁷ § 51, 52 a 54 zákona o rodině.

nevychází pouze z biologických kritérií, ale odpovídá společenskému výskytu okolností, za nichž je dítě obvykle zplozeno. Podle třetí zákonné domněnky platí, že otcovství svědčí tomu muži, který v tzv. kritické době rozhodné pro početí dítěte souložil s jeho matkou¹⁷⁸.

Řádný výkon rodičovských práv a povinností lze oprávněně očekávat tehdy, pokud právní otcovství odpovídá přirozenému rodičovskému vztahu. Je totiž žádoucí, aby se biologický a právní vztah otce a dítěte shodoval. Nelze ovšem vyloučit i případy, kdy se takto upravené otcovství jako rodinněprávní vztah nemusí překrývat s biologickým otcovstvím, naopak odhalení takových případů se rok od roku navyšuje spolu s rozvojem dostupných genetických metod využitelných i pro laickou veřejnost za účelem vyloučení otcovství. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva není situace, při které je dovoleno, aby právní domněnka převažovala nad biologickou a společenskou realitou, aniž by byl brán zřetel na jak zjištěné skutečnosti, tak přání dotyčných osob, slučitelná s povinností zajistit účinné respektování soukromého a rodinného života, i když se přihlédne k míře uvážení, která je ponechána státu¹⁷⁹. Zároveň tento soud připomíná, že ačkoliv hlavním účelem článku 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, zaručující právo na respektování rodinného a soukromého života, je ochránit jednotlivce před svévolnými zásahy státní moci, implikuje navíc pozitivní povinnost související právě s účinným respektováním rodinného života. V obou případech je třeba přihlížet ke spravedlivé rovnováze, která musí být zajištěna mezi protichůdnými zájmy jednotlivce a společnosti jako celku¹⁸⁰.

Zákon o rodině tak dává možnost oběma rodičům při splnění zákonných podmínek vyvrátit zákonnou domněnku otcovství, prokázat skutečný stav, který se s domněnkou neshoduje, a popřít otcovství vlastní žalobou. Zákonodárce však toto

¹⁷⁸ Pro účely stanovení kritické doby pro početí se používají tzv. tabulky lhůt k určení otcovství, na základě kterých je možné kritickou dobu určit podle data narození dítěte. Pokud se dítě narodilo například 5. února, má se za to, že kritická doba pro jeho početí počala běžet dne 11. dubna předchozího kalendářního roku a skončila dne 9. srpna předchozího kalendářního roku.

¹⁷⁹ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 10. 1994 ve věci Kroon a další proti Nizozemsku.

¹⁸⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 5. 1994 ve věci Keegan proti Irsku, citovaný v rozsudku téhož soudu ve věci Ignaccolo – Zenide proti Rumunsku – RoESLP 2/2000, str. 65, publikace č. 108/2000.

oprávnění váže na relativně krátkou šestiměsíční lhůtu. V případě popření otcovství manželem matky se tato doba podle ustanovení § 57 odst. 1 zákona o rodině počítá ode dne, kdy se manžel dozví, že se jeho manželce narodilo dítě. Toto kontroverzní ustanovení bylo dlouhou dobu předmětem velké kritiky především ze strany otců – manželů matky dítěte, kteří se až po jejím uplynutí dozvěděli, že nejsou biologickými otci dítěte. Bylo zároveň i předmětem debat a kritiky i řady právních odborníků, a to včetně Ústavního soudu České republiky¹⁸¹.

Na základě ústavní stížnosti podané právním, leč nebiologickým otcem dítěte, který byl do matriky zapsán jako otec dítěte na základě první zákonné domněnky, zrušil Ústavní soud svým nálezem ustanovení § 57 odst. 1 zákona o rodině, a to dnem 31. prosince 2011¹⁸². Ústavní soud vyslovil názor, že *právo na ochranu soukromého a rodinného života ve smyslu čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod¹⁸³ brání orgánům veřejné moci svévolně zasahovat do tak intimní sféry každého jednotlivce, jakou představují vztahy mezi rodiči a dítětem. Tyto vztahy jsou nejpřirozenějším výrazem lidské identity a právo v demokratické a svobodné společnosti musí respektovat jejich existenci. Smysl a povaha rodinných vztahů a rodinného soužití totiž není primárně právní; právo pouze přiznává ochranu jejich reálné existenci. Tato ochrana pak nemůže být zabezpečena pouze povinností zdržet se určitých zásahů ze strany veřejné moci. Stát je současně povinen přijmout takovou právní úpravu, jež zaručí právní uznání rodinných vztahů a vymezí jejich obsah jak ve vztazích mezi rodinnými příslušníky navzájem, tak vůči třetím osobám.*

Požadavek shody právního a biologického otcovství však nelze podle Ústavního soudu považovat za absolutní a neměnný. Právní vztah otce a dítěte totiž nepředstavuje jen mechanickou reflexi existence biologického vztahu, nýbrž s postupem času se může i při absenci tohoto vztahu vyvinout mezi právním otcem a dítětem taková sociální a citová vazba, jež z hlediska práva na ochranu soukromého a rodinného života bude rovněž požívat právní ochrany. V takovém případě bude další trvání právních vztahů

¹⁸¹ Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 26. dubna 2007, sp. zn. III. Ú 289/07, a usnesení ze dne 17. ledna 2008, sp. zn. III. ÚS 1506/07.

¹⁸² Nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09.

¹⁸³ Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8.

mezi mužem, který je považován za otce, a dítětem závislé na více faktorech, mezi nimiž bude zájem dítěte hrát důležitou roli, když podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte¹⁸⁴ musí být předním hlediskem pro rozhodování orgánů veřejné moci, přičemž však má dítě na základě čl. 7 odst. 1 této úmluvy rovněž nezadatelné právo znát své biologické rodiče. Relevanci z hlediska posouzení ovšem nelze upřít ani zájmu biologického otce, jenž není v postavení právního otce a o toto postavení usiluje, ani zájmu právního otce, jenž zase není otcem biologickým a sám brojí proti svému právnímu otcovství. Šetřit je nutné rovněž právo na ochranu soukromého a rodinného života matky dítěte.

Je nutné zdůraznit, že Ústavní soud nezpochybnil při zrušení uvedeného ustanovení ústavnost samotné možnosti uplatnění popěrné žaloby ve lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy se manžel dozví, že se jeho manželce narodilo dítě. Derogační důvody dopadají totiž především na vyloučení uplatnění žaloby po uplynutí této lhůty, kterou navíc považuje Ústavní soud za nepřiměřeně krátkou, když zároveň odkazuje na slovenskou právní úpravu, kde byla původní šestiměsíční popěrná lhůta prodloužena na tříletou. Je otázkou odborné diskuse a rozhodnutí zákonodárce, jak se vypořádá s vyvstaším problémem stanovení délky popěrné lhůty.

Avšak ani po uplynutí uvedené popěrné lhůty není možnost popírat otcovství zcela potlačena či vyloučena. Zákon o rodině nabízí ještě jednu možnost, jak dosáhnout, bez ohledu na běh času, popření otcovství. Nejvyšší státní zástupce totiž může, vyžaduje-li to zájem dítěte podat návrh na popření otcovství zvláštní žalobou podanou proti otci, matce a dítěti. Pokud není některý z nich naživu, může tento návrh podat proti ostatním z nich, respektive proti opatrovníkovi za situace, kdy není na živu nikdo z nich. Případně má nejvyšší státní zástupce oprávnění i před uplynutím uvedené lhůty podat návrh na popření otcovství muže, jehož otcovství bylo určeno na základě druhé zákonné domněnky, ale který nemůže být otcem dítěte. Tento návrh je ovšem podmíněn zřejmým zájmem dítěte a musí být souladu s ustanoveními zaručujícími základní lidská práva¹⁸⁵.

¹⁸⁴ Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.

¹⁸⁵ § 62 a § 62a zákona o rodině.

Vůbec poprvé se obdobné oprávnění objevilo v právním řádu platném na území České republiky v rámci tzv. rasového zákonodárství¹⁸⁶. Původ současného oprávnění nejvyššího státního zástupce lze spatřovat v občanském soudním řádu z roku 1950, který umožňoval generálnímu prokurátorovi podat žalobu o popření otcovství po uplynutí lhůt stanovených pro toto popření zákonem o právu rodinném, pokud měl generální prokurátor za to, že tento postup vyžadoval tzv. obecný zájem¹⁸⁷. Jednalo se o výjimečné opatření k odstranění nesouladu právních vztahů se vztahy faktickými, když toto opatření nemělo být aplikováno tam, kde to obecný zájem naléhavě nevyžadoval a do rodinných vztahů tak neměla být vnášena nejistota. Následně právní úprava tohoto oprávnění přešla do zákona o rodině, přičemž došlo ke změně, podle které bylo návrh možno podat, vyžadoval-li to zájem společnosti. Novelou zákona o rodině¹⁸⁸ se změnil zájem společnosti na zájem dítěte.

Podání žaloby na popření otcovství podle § 62 zákona o rodině je třeba chápat jako zcela mimořádné oprávnění nejvyššího státního zástupce, jehož prostřednictvím lze dosáhnout změny statusových poměrů dítěte¹⁸⁹. Žalobu může nejvyšší státní zástupce podat jen v případě, že domněnka otcovství svědčí manželu matky nebo otcovství bylo určeno souhlasných prohlášením rodičů; otcovství určené soudem podle § 54 odst. 1 zákona o rodině takovým způsobem popřít nelze¹⁹⁰. Podmínky pro podání žaloby nejvyšším státním zástupcem podle § 62 zákona o rodině jsou odlišné od podání návrhu rodičem v zákonné lhůtě, kdy postačí prokázat, že matrikový otec dítě nezplodil.

Žaloba může být podána za splnění následujících zákonných podmínek:

- rodičům marně uplynula šestiměsíční zákonná lhůta k podání vlastního návrhu na popření otcovství u soudu,

¹⁸⁶ § 2 odst. 3 vládního nařízení č. 180/1941 Sb., kterým se vydávají některé předpisy o sporech o rodový nebo pokrevní původ.

¹⁸⁷ § 280 zákona č. 142/2950 Sb., občanského soudního řádu.

¹⁸⁸ Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů.

¹⁸⁹ Srov. Právní úpravu Rakouské republiky, k tomu například Rechberger, W., Simotta, D. Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2000, str. 253 a n.

¹⁹⁰ Hrušáková. M., Zákon o rodině / Zákon o registrovaném partnerství, 4. vydání, C. H. Beck, 2009, str. 296.

- je spolehlivě prokázáno, že matrikový otec dítě nezplodil,
- zájem dítěte popření otcovství matrikového otce vyžaduje.

Pokud by měl zákonodárce v úmyslu uložit nejvyššímu státnímu zástupci, aby podal návrh na popření otcovství v každém případě, kdy se matrikové otcovství nekryje s otcovstvím biologickým, byla by zákonná úprava tohoto postupu nepochybně odlišná.

Jak z výše uvedeného plyne, za základní a nejdůležitější podmínku je třeba považovat právě zájem dítěte, který lze jednoznačně dovodit především za situace, kdy dítě vychovává a podílí se na jeho výchově jeho biologický otec, který je také v případě popření matrikového otcovství připraven převzít rodičovskou zodpovědnost v plné šíři, včetně uznání svého otcovství společným prohlášením rodičů před příslušným matrikovým úřadem. V takovém případě pak matrikové otcovství, které je vyloučeno, tvoří překážku pro upevnění postavení dítěte v rodině a je pro dítě nevýhodné, což zajisté nemůže být v jeho zájmu.

Zájem dítěte obecně je ovšem neurčitý právní pojem, který bohužel není a nemůže být nikde jednoznačně definován. Jako pomůcka pro jeho zjištění může sloužit dnes již neplatný pokyn obecné povahy, který zájem dítěte vymezoval jako *zájem na uspořádání takových rodinných vztahů, které by byly prospěšné pro tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj dítěte. Zájem matrikových rodičů nebo muže, který je označován za otce, na popření nesmí být zohledňován na úkor zájmu dítěte*¹⁹¹.

Podle metodického návodu, který tvořil přílohu 1 tohoto pokynu, se za okolnost zesilující zájem dítěte považovala například situace, kdy matka dítěte žila s jeho zploditelem, který se považoval za otce dítěte a staral se o jeho výchovu, nebo když matrikové otcovství, které se do osobních poměrů dítěte promítalo jen formálně, překáží dítěti v uplatnění nároků na výživu proti zploditeli. Další takovou okolností mohla být skutečnost, že muž, jemuž svědčila domněnka otcovství, byl odsouzen pro závažný trestný čin.

Naopak ze okolností zájem dítěte zeslabující bylo možno považovat takové případy, kdy matrikový otec, který uznal otcovství, ačkoliv věděl, že dítě nezplodil, nebo který uzavřel manželství se ženou, o níž věděl, že očekává dítě s jiným mužem,

¹⁹¹ Čl. 4 pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 6/2003 ze dne 5. listopadu 2003, o postupu státních zástupců při prošetřování předpokladů žaloby podle § 62 nebo § 62a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona 91/1998 Sb.

nebo nepopřel v zákonné lhůtě své otcovství k dítěti narozenému za trvání manželství, přestože věděl, že dítě bylo počato z mimomanželského styku, dítě vychovával jako své a po rozchodu s matkou dítěte se hodlal vyživovací povinnosti zprostit. Dále šlo o případy, kdy biologický otec dítěte nebyl znám nebo se k dítěti nehlásil, své otcovství zpochybňoval a nebyl ochoten se podrobit znaleckému zkoumání, nebo o situace, kdy uplynula delší doba od narození dítěte, statusové poměry byly stabilizovány, takže změna by mohla mít negativní vliv na vytvořivší se citové vazby mezi dítětem a matrikovým otcem, popřípadě na zabezpečení výchovy a výživy dítěte.

Jak je ze shora vymezeného zájmu dítěte zřejmé, matrikoví otcové tak bývali (a jsou) odkázáni na aktivitu biologického otce, jenž by musel své otcovství minimálně uznat, nejlépe však znalecky prokázat své otcovství. Matrikoví otcové tak byli citelně znevýhodněni v případech, kdy neměli ponětí o tom, kdo je biologický otec dítěte, případně takového otce neměli jak přimět, aby se podrobil znaleckému zkoumání na paternitu. Zcela oprávněně tak argumentovali tím, že zájem dítěte byl zredukován na zajištění úhrady výživného a absentoval zde širší rozměr, jenž by v sobě zahrnoval kritéria celospolečenského prospěchu a zejména akcent na soulad stavu faktického a právního a zájem matrikového otce. Takový přístup byl nepochybně v rozporu s článkem 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, podle kterého *má každé dítě mimo jiné právo znát své rodiče a právo na jejich péči*, přičemž toto právo nelze vykládat toliko jako právo na ekonomické zabezpečení ze strany matrikových rodičů, ale má rovněž společenský a zdravotní rozměr.

Nejvyšší státní zastupitelství je příslušné k přijímání podnětů na podání žaloby na popření otcovství. Každoročně eviduje nápad několika set takových podnětů občanů a jiných subjektů. U laické veřejnosti převažoval názor, že na podání žaloby na popření otcovství, za splnění zákonných podmínek, je právní nárok. Tak tomu ovšem není. Je jen na uvážení nejvyššího státního zástupce, zda k podání žaloby přistoupí. Případný podnět manžela matky, aby nejvyšší státní zástupce podal žalobu na popření otcovství, nepředstavuje návrh na zahájení řízení, o němž by muselo být rozhodnuto. S touto otázkou je spojena i problematika přezkoumatelnosti rozhodnutí státního zástupce o odložení věci v případě, že se rozhodl žalobu na popření otcovství nepodat. Postup nejvyššího státního zástupce nebo jeho přípis, jímž oznamuje zasilateli podnětu skutečnost, že žaloba nebude podána, nelze považovat za zásah orgánu veřejné moci ve

smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu¹⁹². Znamená to tedy, že uvážení nejvyššího státního zástupce o posouzení zájmu dítěte a jeho případnou shodu se zájmem právního otce v konkrétní věci, není přezkoumatelné soudem. Proto byla v minulosti většina ústavních stížností právních otců Ústavním soudem odmítána pro nepřislusnost Ústavního soudu o takových stížnostech rozhodovat podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu¹⁹³.

Přestože je Nejvyšší státní zastupitelství příslušné k přijímání podnětů, není v jeho silách, aby provádělo i prošetření těchto podnětů. Prošetření proto ve většině případů provádí na podkladě žádosti Nejvyššího státního zastupitelství podle § 12b odst. 3 zákona o státním zastupitelství krajské, případně okresní státní zastupitelství příslušné podle místa bydliště dítěte. Smyslem šetření je soustředit vysvětlení osob, spisy a další doklady, které jsou ve svém souhrnu nezbytné pro posouzení otázky, zda jsou v konkrétní věci splněny předpoklady pro podání žaloby nejvyšším státním zástupcem. Podatelé podnětu by si při podání podnětu měli být vědomi toho, že náležité prošetření předpokládá nezbytnost zabývat se mimo jiné velmi intimními otázkami na osobní, partnerský a rodinný život. Příslušné nižší státní zastupitelství vyrozumí nejvyšší státní zastupitelství o závěru tohoto šetření. Závěrečnou zprávu také může podat formou nástinu žaloby nebo nástinu vyrozumění podatele o odložení podnětu. Meritorní vyřízení podnětu však přísluší toliko Nejvyššímu státnímu zastupitelství, respektive nejvyššímu státnímu zástupci.

O vyřízení podnětů, a to buď podáním žaloby nebo odložením podnětu pro nesplnění stanovených předpokladů, je Nejvyšší státní zastupitelství povinno vyrozumět podatele podnětu. Informuje taktéž příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí a příslušné nižší státní zastupitelství, které bylo při prošetření podnětu činné.

Samotnou žalobu na popření otcovství podává nejvyšší státní zástupce jako fyzická osoba u příslušného soudu, zpravidla u obecného soudu dítěte. Žaloba se podává proti žalovaným, kterými jsou dítě, v případě nezletilosti zastoupené v řízení opatrovníkem podle § 37 odst. 1, 2 zákona o rodině, dále matka a otec, případně další osoby uvedené v ustanovení § 62 zákona o rodině. Žalovaní mají v řízení postavení nerozlučných společníků.

¹⁹² Zákon 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹³ Srov. například rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. IV. ÚS 2058/07.

Kromě obecných náležitostí žaloby ve smyslu § 42 odst. 4 a § 79 odst. 1 občanského soudního řádu obsahuje žaloba i údaje o tom, z jakých skutečností se dovozuje pravomoc soudu a použití právního řádu České republiky, pokud nejsou všichni žalovaní občany České republiky. Návrh rozsudečného výroku zní na určení, že matrikový otec dítěte není otcem dítěte narozeného z matky dítěte a zapsaného v knize narození příslušného matričního úřadu. Praxe během řízení u soudu je taková, že nejvyšší státní zástupce pověří konkrétného státního zástupce toho státního zastupitelství působícího v sídle odvolacího soudu, aby jednal za žalobce v řízení před soudem o této žalobě.¹⁹⁴

¹⁹⁴ Sýkorová Z., Žaloby nejvyššího státního zástupce na popření otcovství podle § 62 zákona o rodině, Státní zastupitelství č. 6/2003, str. 7.

6. OPRAVNĚNÍ K OPRAVNÝM PROSTŘEDKŮM

Jedním ze základních principů civilního řízení je víceinstančnost soudního řízení, aby pokud možno ve všech případech došlo ke správnému a úplnému skutkovému zjištění a správnému právnímu posouzení a rozhodnutí. Za účelem odstranění některých vad, ke kterým mohlo dojít při řízení v prvním stupni, přiznává náš právní řád oprávnění k opravným prostředkům.

Postavení státního zastupitelství v řízení o opravných prostředcích je ovšem odlišné v případech vstupové činnosti do civilního řízení a v případech, kdy samo státní zastupitelství, resp. nejvyšší státní zástupce, samo iniciovalo zahájení řízení svým návrhem.

Aby mohlo státní zastupitelství řádně hájit veřejný zájem, je potřebné, aby i tento subjekt byl nadán oprávněním podat opravný prostředek, případně vstoupit do řízení o opravném prostředku.

6.1. OPRAVNÉ PROSTŘEDKY VE VZTAHU KE VSTUPOVÉ ČINNOSTI STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

Mezi opravné prostředky v případech, kdy státní zastupitelství uplatnilo své vstupové oprávnění a kdy není řádným účastníkem řízení, patří odvolání, žaloba pro zmatečnost, dovolání a žaloba na obnovu řízení.

6.1.1. ODVOLÁNÍ

Odvolání je ve smyslu ustanovení § 201 občanského soudního řádu řádný opravný prostředek, kterým lze napadnout rozhodnutí okresního soudu nebo rozhodnutí krajského soudu, pokud tento rozhodoval jako soud prvního stupně, pokud to zákon nevyklučuje.

Ve sporných řízeních je odvolací řízení vedeno zásadou neúplné apelace a zároveň zásadou koncentrace řízení. Řízení nesporná jsou vedena zásadou úplné apelace.

Účast státního zastupitelství končí v řízení buď jeho prohlášením o vystoupení z řízení, či pravomocným skončením řízením, tzn. že se může účastnit i odvolacího řízení.

Zároveň je ve věcech uvedených v § 35 odst. 1 občanského soudního řádu samo oprávněno podat odvolání podle ustanovení § 203 odst. 2 občanského soudního řádu, který státnímu zastupitelství přiznává legitimaci k jeho podání. To platí v případě, kdy se státní zastupitelství účastnilo řízení již před soudem prvního stupně. V případě, že se řízení v prvním stupni neúčastnilo, musí být současně splněna podmínka, že odvolání může státní zastupitelství podat pouze tehdy, jestliže do řízení vstoupilo dříve, než uplynula patnáctidenní odvolací lhůta všem účastníkům řízení.

V insolvenčním řízení může státní zastupitelství, které vstoupilo do insolvenčního řízení nebo do incidenčního sporu, podat opravný prostředek proti rozhodnutí insolvenčního soudu, jen mají-li toto právo všichni účastníci řízení¹⁹⁵. Legitimace k podání opravného prostředku zde vychází z práva věřitelů a dlužníka k provedení téhož úkonu¹⁹⁶.

Nebudou-li v konkrétním případě splněny předpoklady k podání odvolání, odvolací soud odvolání podané státním zastupitelstvím odmítne podle § 218 písm. b) občanského soudního řádu¹⁹⁷.

Skutečnost, že státní zastupitelství může vstoupit až přímo do odvolacího řízení, je třeba vždy podmínit tím, že tak musí činit vždy na základě veřejného zájmu. Do řízení odvolacího bude ale vstupovat již státní zastupitelství, jež působí u soudu, který ve věci jedná, tedy v případech, kdy odvolací řízení probíhá u krajského soudu, bude příslušným ke vstupu do řízení krajské státní zastupitelství namísto okresního státního zastupitelství.

¹⁹⁵ § 69 insolvenčního zákona.

¹⁹⁶ Páchl, L., Kozák, J., Budín, P., Dadam, A., . ASPI – Insolvenční zákon. Komentář [citováno 30. dubna 2008]. Dostupný v systému ASPI po interním číslem LIT30695CZ.

¹⁹⁷ Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za, Komentář, 1. vydání, C. H. Beck, 2009, str. 1611.

Odvolání na rozdíl od pouhého vstupu do řízení nicméně podává ještě státní zastupitelství, které působí u soudu, který ve věci rozhodoval v prvním stupni. V samotném odvolacím řízení bude ale již působit nejbližší vyšší státní zastupitelství, tedy obvykle krajské.

Ohledně důvodu odvolání platí obecná právní úprava § 205 občanského soudního řádu, rovněž tak je možné vzít odvolání zpět, a to až do okamžiku vydání rozhodnutí odvolacím soudem. V takovém případě rozhodnutí soudu prvního stupně nabude právní moci, jako kdyby odvolání nebylo podáno.

6.1.2. ŽALOBA PRO ZMATEČNOST

Žaloba pro zmatečnost představuje již mimořádný opravný prostředek, neboť prostřednictvím této žaloby je možné napadnout pravomocné rozhodnutí soudu prvního stupně nebo soudu odvolacího, kterým bylo řízení skončeno. Důvody, zejména procesněprávní povahy, pro podání této žaloby jsou uvedeny v ustanovení § 229 občanského soudního řádu¹⁹⁸.

Obdobné zákonné zmocnění jako u práva podat odvolání obsahuje i ustanovení § 231 odst. 2 občanského soudního řádu, které stanoví, že *státní zastupitelství může podat z důvodů uvedených v § 229 žalobu pro zmatečnost jen ve věcech uvedených v § 35 odst. 1. Nevstoupilo-li státní zastupitelství do řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, může žalobu podat, dokud běží lhůta některému z účastníků, jestliže současně vstoupí do řízení (§ 35).*

¹⁹⁸ Podle § 229 občanského soudního řádu je možné napadnout takové pravomocné rozhodnutí, jestliže

- a) bylo rozhodnuto ve věci, která nenáleží do pravomoci soudů,
- b) ten, kdo v řízení vystupoval jako účastník, neměl způsobilost být účastníkem řízení,
- c) účastník řízení neměl procesní způsobilost nebo nemohl před soudem vystupovat (§ 29 odst. 2) a nebyl řádně zastoupen,
- d) nebyl podán návrh na zahájení řízení, ačkoliv podle zákona ho bylo třeba,
- e) rozhodoval vyloučený soudce nebo přisedící,
- f) soud byl nesprávně obsazen, ledaže místo samosoudce rozhodoval senát,
- g) bylo rozhodnuto v neprospěch účastníka v důsledku trestného činu soudce nebo přisedícího,
- h) účastníku řízení byl ustanoven opatrovník z důvodu neznámého pobytu nebo proto, že se mu nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, ačkoliv k takovému opatření nebyly splněny předpoklady.

Z výše uvedeného tedy plyne, že státní zastupitelství může vykonávat svou působnost dvojím způsobem, obdobně jako v případě odvolání. V případě, že bylo státní zastupitelství činné již v řízení soudu prvního stupně, případně v odvolacím řízení, běží mu tříměsíční lhůta k podání této žaloby ode dne doručení napadeného rozhodnutí státnímu zastupitelství. Ve druhém případě, kdy se řízení soudu prvního stupně ani odvolacího řízení neúčastnilo, může podat žalobu pro zmatečnost, pouze pokud ještě některému z účastníků běží tato lhůta. Současně je povinno vstoupit do řízení prostřednictvím prohlášení o vstupu do řízení.

6.1.3. DOVOLÁNÍ

Jak bylo již výše několikrát uvedeno, účast státního zastupitelství, která byla založena jeho vstupem do řízení, obecně končí právní mocí meritorního rozhodnutí, případně jeho vystoupení z řízení. Lze jednoznačně souhlasit s názorem J. Záruby, který uvádí, že *účast státního zastupitelství v řízení v důsledku vstupu do tohoto řízení nedeterminuje jeho oprávnění podat dovolání. Bez výslovně zakotvené legitimace v zákoně není státní zastupitelství oprávněno podat dovolání. Nelze namítat, že státní zastupitelství, jež bylo účastné v řízení u soudu prvního stupně a soudu odvolacího po vstupu do tohoto řízení, musí být účastné i v řízení o dovolání a musí mít zde tedy stejné postavení jako v uvedeném řízení u soudu prvního stupně a soudu odvolacího*¹⁹⁹.

Vzhledem tedy k absenci výslovného zákonného oprávnění k podání takového mimořádného prostředku není státní zastupitelství s pomocí argumentu *e silentio legis* legitimováno k podání dovolání, a to na rozdíl od řízení, které bylo zahájeno na jeho návrh, jak bude uvedeno níže.

¹⁹⁹ Kocourek, J., Záruba, J., Zákon o soudech a soudcích, Zákon o státním zastupitelství. Komentář 2., doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, str. 440.

6.1.4. ŽALOBA NA OBNOVU ŘÍZENÍ

Shodnou argumentací jako v případě dovolání lze i v tomto případě dospět k závěru, že státní zastupitelství v případě vstupové činnosti není legitimováno k podání ani takového mimořádného opravného prostředku, jakým je žaloba na obnovu řízení podle § 228 a následujících občanského soudního řádu.

6.2. OPRAVNÉ PROSTŘEDKY VE VZTAHU K NÁVRHOVÉ ČINNOSTI STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

Podání opravných prostředků v řízeních, která byla zahájena na návrh státního zastupitelství či nejvyššího státního zástupce, se neuplatní výslovné zákonné zmocnění k podání takových opravných prostředků, ale oprávnění k nim jsou odvozena od postavení státního zastupitelství jako účastníka řízení.

6.2.1. ODVOLÁNÍ

Státní zastupitelství v postavení navrhovatele (tedy účastníka řízení) má oprávnění podat odvolání podle § 201 občanského soudního řádu a v takovém případě se neuplatní ustanovení § 203 odst. 2 občanského soudního řádu²⁰⁰.

Pokyn obecné povahy stanoví, že *odvolání podává státní zastupitelství, které návrh podalo. Řízení u odvolacího soudu se zúčastní státní zastupitelství, jež působí u odvolacího soudu a které s odvoláním i s návrhem disponuje*²⁰¹.

²⁰⁰ Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za, Komentář, 1. vydání, C. H. Beck, 2009, str. 1613.

²⁰¹ Podle čl. 8 odst. 5 pokynu obecné povahy poř. č. 9/2008 nejvyšší státní zástupkyně, ze dne 1. ledna 2008, o netrestní působnosti.

6.2.2. ŽALOBA PRO ZMATEČNOST

Žalobu pro zmatečnost v případě, že státní zastupitelství, případně nejvyšší státní zástupce, byli účastníky řízení, lze z důvodů uvedených v ustanovení § 229 občanského soudního řádu podat za splnění stejných procesních podmínek, které musí splnit všichni ostatní účastníci řízení. Ani v tomto případě není třeba žádného speciálního zákonného zmocnění jako v případě vstupové činnosti státního zastupitelství. K podání této žaloby je tedy legitimováno již ze svého postavení účastníka řízení a nebude se aplikovat ustanovení § 231 odst. 2 občanského soudního řádu.

6.2.3. DOVOLÁNÍ

Dovoláním jako mimořádným opravným prostředkem lze podle § 236 odst. 1 občanského soudního řádu napadnout pouze pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

Na rozdíl od postavení státního zastupitelství při vstupu do řízení, kdy zásadně nemá oprávnění podat dovolání, v případě, že je řádným účastníkem řízení, mu takové právo náleží. Je tedy za splnění zákonných podmínek řádně legitimováno k podání dovolání jako účastník.

6.2.4. ŽALOBA NA OBNOVU ŘÍZENÍ

Shodně jako v případě podání dovolání, lze na tomto místě argumentovat tím, že státní zastupitelství je řádným účastníkem řízení, a je proto mu třeba přiznat i obecnou legitimaci k podání dalšího mimořádného opravného prostředku – žaloby na obnovu řízení.

Tato žaloba, na rozdíl od dovolání, směřuje především ke zjednání nápravy ohledně skutkového rámce daného sporu nebo jiné právní věci (jejím cílem je prověřit, zda tu jsou skutečnosti, rozhodnutí nebo důkazy, pro které původní rozhodnutí o věci samé z hlediska správnosti a úplnosti skutkových zjištění a skutkových závěrů nemůže obstát). Žalobou na obnovu řízení se tedy nelze domáhat nápravy případných pochybení při právním posouzení věci nebo procesněprávních vad. Dovolání naopak nelze (na rozdíl od žaloby na obnovu řízení) založit na tvrzení, že tu jsou skutečnosti, rozhodnutí

nebo důkazy, které dovolatel bez své viny nemohl použít v předchozích fázích řízení nebo na tvrzení, že důkaz, jenž nemohl být proveden v předchozích fázích řízení, již nyní provést lze²⁰².

²⁰² Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za, Komentář, 1. vydání, C. H. Beck, 2009, str. 1867-1868.

7. DOZOROVÁ A DOHLEDOVÁ OPRAVNĚNÍ STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

Mezi další netrestní působnosti státního zastupitelství spadají i některá dozorová a dohledová oprávnění. Jedná se o tradiční působnost státního zastupitelství. Dozor státního zastupitelství je rovněž obvyklý i v jiných střeoevropských státech, jakými jsou například Slovensko či Maďarsko²⁰³.

Zákonem o výkonu trestu odnětí svobody, jímž došlo i k novelizaci § 4 zákona o státním zastupitelství, byly provedeny předpoklady pro rozšíření netrestní působnosti státního zastupitelství o dozor nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení, ochranná nebo ústavní výchova a v jiných místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda²⁰⁴. Obecně lze shrnout, že se jedná o dozor nad detencí v širším slova smyslu. Mezi detenční zařízení patří zejména věznice a vazební věznice, posádkové věznice Armády České republiky, cely předběžného zadržení Policie České republiky, zařízení ochranného a ústavního léčení, zařízení ústavní výchovy a psychiatrické léčebny a zařízení.

Do 1. 1. 1994 byl vykonáván dozor v těchto zařízeních bývalou prokuraturou, která v rámci svého všeobecného dozoru nad činností orgánů veřejné správy sledovala, zda jsou osoby drženy v těchto zařízeních na základě příslušných rozhodnutí a v souladu s předpisy pro výkon těchto omezení osobní svobody. Následně došlo ke zrušení takové vnější kontroly a došlo k jejímu nahrazení vnitřní kontrolou veřejné správy. Postupem času se ovšem ukázalo, že veřejná správa není schopna a ani ochotna přiznat vlastní porušování zákona. Proto byl zákonodárce nucen připustit, že pro účinnou kontrolu veřejné správy jsou nezbytné i instituty její vnější kontroly.²⁰⁵

²⁰³ § 4 odst. 1 písm. b) zákona č. 153/2001 Z.z., o prokuratuře Slovenské republiky, resp.čl. 51 odst. 2 Ústavy Maďarské republiky z roku 1949 zakotvuje dokonce dozor prokuratury nad výkonem trestu na ústavní úrovni.

²⁰⁴ Kocourek, J., Záruba, J., Zákon o soudech a soudcích, Zákon o státním zastupitelství. Komentář 2., doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, str. 426.

²⁰⁵ Ondruš, R., . ASPI – Prostředky dozoru nad detencí [citováno 15. září 2001]. Dostupný v systému ASPI po interním číslem LIT20254CZ.

Dozor státního zastupitelství není blíže upraven v zákoně o státním zastupitelství, ale jeho rozsah, podmínky a způsob stanoví zvláštní zákony²⁰⁶, které blíže stanoví podmínky výkonu té které detence²⁰⁷.

Dalším pramenem práva, kterým se mají státní zastupitelství při výkonu dozorové a dohledové netrestní pravomoci řídit, je pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně o dozoru nad místy, kde je omezována osobní svoboda²⁰⁸. Ve smyslu tohoto pokynu je předmětem dozoru pouze dodržování právních předpisů a státní zástupce má povinnost kontrolovat, zda byla splněna jeho dříve vydaná opatření a zda nedochází opakovaně k protiprávnímu jednání nebo opomenutí téhož druhu²⁰⁹.

Základním rozdílem mezi dozorem v trestním řízení a dozorem v místech, kde je omezována osobní svoboda, je ta skutečnost, že při výkonu dozoru nad detencí nemůže státní zástupce prosadit realizaci svých záměrů přes odpor objektu dozoru. Může toliko oznámit nerespektování svého příkazu či nařízení nadřízenému či kontrolnímu orgánu dozorovaného subjektu a je pouze na úvaze tohoto nadřízeného orgánu, zda a jaká opatření vůči dozorovanému subjektu budou aplikována.²¹⁰

²⁰⁶ Dozor státního zastupitelství je blíže upraven v ustanoveních:

- § 29 zákona o výkonu vazby,
- § 78 zákona o výkonu trestu odnětí svobody,
- § 39 zákona o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních,
- § 40 zákona o výkonu zabezpečovací detence.

²⁰⁷ Crha, L., Dozor nad detencí – za branou nebo před branou?, Státní zastupitelství, č. 07-08/2010, str. 30.

²⁰⁸ Pokyn obecné povahy poř. č. 5/2008 nejvyšší státní zástupkyně, ze dne 28. května 2008, o dozoru nad místy, kde je omezována osobní svoboda.

²⁰⁹ Čl. 1 odst. 1 pokynu obecné povahy poř. č. 5/2008 nejvyšší státní zástupkyně, ze dne 28. května 2008, o dozoru nad místy, kde je omezována osobní svoboda.

²¹⁰ Crha, L., Není dozor jako dozor, aneb na dozor nad detencí pozor, Státní zastupitelství, č. 06/2010, str. 24.

7.1. DOZOROVÁ OPRAVNĚNÍ OKRESNÍHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

Okresní státní zastupitelství má nejužší pravomoci v oblasti dozoru a dohledu v netrestní oblasti z celé soustavy státních zastupitelství.

7.1.1. DOZOR NAD DODRŽOVÁNÍM PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ VE ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍCH

V podstatě má okresní státní zastupitelství pouze oprávnění vykonávat dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy u dětí, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně u zletilé osobě do 19 let. Ústavní nebo ochranné výchova se vykonávají ve čtyřech typech školských zařízení, jimiž jsou podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav. Věcně a místně příslušné je okresní státní zastupitelství, v jehož obvodu se zařízení nachází. Výkon dozoru se vztahuje toliko k dodržování právních předpisů, státní zastupitelství není oprávněno zaujímat externí stanoviska na žádost jiných orgánů, poněvadž nejde o výkon dozoru. Zaujetí stanoviska státního zastupitelství (státního zástupce) by mohlo ovlivnit postup těchto orgánů a ve svých důsledcích vést k nepřipustnému podsouvání odpovědnosti státnímu zastupitelství (státnímu zástupci) za výkon působnosti jiného orgánu²¹¹.

Při výkonu dozoru je státní zástupce oprávněn²¹²:

- a) vstupovat v kteroukoliv dobu do zařízení,
- b) nahlížet do povinné dokumentace vedené zařízením,
- c) hovořit s dětmi bez přítomnosti jiných osob,
- d) žádat od zaměstnanců zařízení a dalších osob podílejících se na péči o děti potřebná vysvětlení,

²¹¹ Srov. stanovisko Vrchního státního zastupitelství v Olomouci, sp. zn. 1 KDU 526/2006.

²¹² § 39 odst. 2 zákona o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních.

- e) podávat soudu návrh na zrušení nařízené ústavní výchovy nebo uložené ochranné výchovy, popřípadě podávat návrh na uložení ochranné výchovy dětem umístěným v zařízení na základě nařízené ústavní výchovy,
- f) prověřovat, zda rozhodnutí a postupy ředitele zařízení odpovídají zákonům a jiným právním předpisům,
- g) vydávat příkazy k přijetí opatření vedoucích k odstranění stavu odporujícího právním předpisům,
- h) nařídit, aby dítě, které je v zařízení nezákonně, bylo po oznámení orgánu sociálně-právní ochrany dětí bezodkladně propuštěno.

Podle pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně pak zejména prověřuje²¹³:

- vedení povinné dokumentace,
- přijímání a umístování dětí a povolování jejich pobytu mimo zařízení,
- zda ředitel zařízení v zákonem stanovených případech ukončuje pobyt dítěte v zařízení,
- dodržování práv a povinností dítěte,
- zda způsob výkonu ústavní nebo ochranné výchovy neohrožuje nebo nenarušuje splnění jeho účelu,
- zda zařízení neprodleně odesílá příslušným orgánům a osobám žádosti a stížnosti dítěte,
- realizaci opatření ve výchově.

Při provádění проверки státním zastupitelstvím ve školských zařízeních, v nichž se vykonává ústavní nebo ochranné výchova, se musí státní zástupce podrobně zabývat každým signálem nasvědčujícím možnému vzniku událostí, které ohrožily nebo mohly ohrozit řádný a zákonný výkon ústavní výchovy, zejména pak skutečnost nasvědčující podezření ze spáchání trestného činu²¹⁴.

Je nutné doplnit, že dozor státního zastupitelství není jediným kontrolním mechanismem. Svou působnost může proti předmětným školským zařízením uplatnit i Ministerstvo školství mládeže tělovýchovy, česká školní inspekce, Veřejný ochránce

²¹³ Čl. 1 odst. 2 pokynu obecné povahy poř. č. 5/2008 nejvyšší státní zástupkyně, ze dne 28. května 2008, o dozoru nad místy, kde je omezována osobní svoboda.

²¹⁴ Srov. stanovisko Krajského státního zastupitelství v Ostravě, sp. zn. KDU 508/2006.

práv a především orgán sociálně-právní ochrany dětí (ten však vždy pouze ve vztahu ke konkrétnímu dítěti). Všechny tyto orgány sledují stav dodržování zákona v těchto zařízeních, ovšem, na rozdíl od státního zastupitelství, sledují i jiná hlediska, jako například věci organizační, řídicí, hospodářské či odborně pedagogické. Tyto kontrolní mechanismy však nemohou působnost státního zastupitelství nahradit.²¹⁵

Na tomto místě je vhodné ještě poznamenat, že, na rozdíl od trestní agendy, se jedná o agendu dosti novou, která navíc postrádá sjednocující vliv soudních rozhodnutí a publikované literatury. Státní zástupci okresních státních zastupitelství ji většinou vykonávají vedle své trestní agendy. Kromě pokynů obecné povahy a jednotné metodiky vytvářené Nejvyšším státním zastupitelstvím prakticky neexistuje nástroj celostátního sjednocení postupu státních zástupců. Bylo by na místě se zamyslet nad otázkou, zda by nebylo vhodné, aby i dozor nad školskými zařízeními vykonávali netrestní specialisté na úrovni krajských státních zastupitelství. Došlo by tak ke snížení pověřených státních zástupců, prohloubení jejich specializace, dozor by vykonávali zkušenější státní zástupci a z hlediska metodiky i dohledu by bylo snazší sjednotit jejich postup.²¹⁶

7.2. DOZOROVÁ A DOHLEDOVÁ OPRÁVNĚNÍ KRAJSKÉHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

Krajské státní zastupitelství převzalo postupně od 1. 1. 2000 dozor nad místy, kde je vykonáván trest odnětí svobody a od 1. 1. 2001 dozor nad místy, kde je vykonávána vazba. Tím přispívá k vnější kontrole vězeňství.

Současně vykonává pověřený státní zástupce krajského státního zastupitelství dohled nad dodržováním právních předpisů při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy.

²¹⁵ Crha, L., Dozor státních zástupců nad dodržováním právních předpisů ve školských zařízeních, Státní zastupitelství, č. 04/2010, str. 26-29.

²¹⁶ Srovnej Crha, L., Některé poznatky z dozoru státních zástupců nad dodržováním právních předpisů ve školských zařízeních, Státní zastupitelství, č. 05/2010, str. 17.

7.2.1. DOZOR NAD DODRŽOVÁNÍM PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ PŘI VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Do 30. 6. 2009 vykonával dozor nad místy, kde je vykonáván trest odnětí svobody pověřený státní zástupce, od 1. 7. 2009 vykonává dozor krajské státní zastupitelství. Příslušné k výkonu dozoru je to krajské státní zastupitelství, v jehož obvodu je trest odnětí svobody vykonáván²¹⁷. Krajské státní zastupitelství prověřuje zejména dodržování uvedeného zákona o výkonu trestu odnětí svobody a dále vyhlášku, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody²¹⁸.

Při výkonu dozoru je v rámci prověrky, kterou vykonává v místě výkonu trestu, státní zástupce oprávněn k níže uvedeným prostředkům výkonu dozoru. Prostředky výkonu dozoru jsou tak taxativně vymezeny následovně²¹⁹:

- a) v kteroukoliv dobu navštěvovat místa, kde se provádí výkon trestu,
- b) nahlížet do dokladů, podle nichž byli odsouzení zbaveni svobody, hovořit s odsouzenými bez přítomnosti jiných osob,
- c) prověřovat, zda příkazy a rozhodnutí Vězeňské služby ve věznici týkající se výkonu trestu odpovídají zákonům a jiným právním předpisům,
- d) žádat od zaměstnanců Vězeňské služby ve věznici potřebná vysvětlení, předložení spisů, dokladů, příkazů a rozhodnutí týkajících se výkonu trestu,
- e) vydávat příkazy k zachování předpisů platných pro výkon trestu,
- f) nařídit, aby osoba, která je ve výkonu trestu držena nezákonně, byla ihned propuštěna.

Podle pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně pak zejména prověřuje²²⁰:

- dodržování odděleného umístění odsouzených a vnitřní diferenciací výkonu trestu,

²¹⁷ § 78 odst. 1 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

²¹⁸ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

²¹⁹ § 78 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

²²⁰ Čl. 1 odst. 4 až 6 pokynu obecné povahy poř. č. 5/2008 nejvyšší státní zástupkyně, ze dne 28. května 2008, o dozoru nad místy, kde je omezována osobní svoboda.

- dodržování povinností stanovených k zabránění narušování účelu výkonu trestu při zaměstnávání odsouzených,
- zda byly včas odeslány příslušným orgánům stížnosti a žádosti odsouzených,
- použití donucovacích prostředků příslušníkem Vězeňské služby,
- propuštění z výkonu trestu,
- ochranné léčení vykonávané v průběhu výkonu trestu odnětí svobody,
- ukládání a výkon kázeňských trestů a udělování kázeňských odměn odsouzeným,
- zaměstnávání odsouzených,
- zda se přihlíží k vyživovací povinnosti odsouzených,
- zda program zacházení obsahuje náležitosti stanovené zákonem,
- zda jsou ředitelem věznice předkládány návrhy na přeřazování odsouzených do věznice jiného typu a návrhy na podmíněné propuštění odsouzených z výkonu trestu odnětí svobody.

Při výkonu trestu odnětí svobody mladistvými se dále prověřuje, zda

- mladiství vykonávají trest odděleně od ostatních odsouzených,
- se věznice zaměřuje na výchovu a přípravu mladistvého,
- věznice u mladistvého, který má plnit povinnou školní docházku, zabezpečuje její plnění vyučováním místo výkonu práce,
- věznice k profesní přípravě mladistvého žádá o vyjádření zákonného zástupce, který s mladistvým udržuje styk, a o vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí,
- věznice za splnění zákonných podmínek umožní přerušování výkonu trestu odnětí svobody.

Při výkonu trestu odnětí svobody odsouzenými matkami se dále prověřuje

- vyřizování žádosti odsouzené matky nezletilého dítěte o povolení, aby ve výkonu trestu odnětí svobody měla dítě u sebe a starala se o ně za zákonných podmínek,
- zda je umožněno přerušování výkonu trestu za splnění zákonných podmínek.

Při výkonu trestu odnětí svobody odsouzenými s duševními poruchami a s poruchami chování se dále prověřuje, zda se ve vnitřním řádu věznice a při volbě obsahu a forem programu zacházení přihlíží k závěrům odborného lékařského

posouzení těchto odsouzených a k nutnosti individuálního nebo skupinového terapeutického působení.

Státní zastupitelství provádí za účelem zajištění dozoru pravidelné prověrky. O průběhu a výsledku provedené prověrky sepíše státní zástupce zápis, který zasílá dohledovému státnímu zástupci vrchního státního zastupitelství. Obsah zápisu je uveden rovněž v pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně²²¹.

Dále bych se blíže vyjádřila především k oprávnění citovaném pod písm. f), tedy k příkazu, aby osoba, která je ve výkonu trestu držena nezákonně, byla ihned propuštěna. Státní zástupce především zkoumá, zda je odsouzený držen ve výkonu trestu v souladu se zákonem. Je oprávněn přezkoumat toliko to, zda nebyly porušeny právní předpisy upravující výkon trestu odnětí svobody, tj. v konkrétním případě, zda byl odsouzený přijat do výkonu trestu na základě písemného nařízení výkonu trestu vyhotoveného soudem a zda toto nařízení výkonu trestu navazuje na pravomocné rozhodnutí soudu o uložení trestu odnětí svobody. Pokud státní zástupce zjistí, že je osoba ve výkonu trestu odnětí svobody (popřípadě ve vazbě či v zabezpečovací detenci) nezákonně, písemně nařídí, aby tato osoba byla ihned propuštěna. Není-li možné, aby státní zástupce setrval v takovém zařízení až do propuštění osoby, vyžádá si od ředitele věznice zprávu, kdy byla osoba propuštěna²²². Státní zástupce však není oprávněn přezkoumávat zákonnost těchto rozhodnutí²²³. V souvislosti s tímto oprávněním vznikla otázka, jak má státní zástupce postupovat v případě, kdyby zjistil, že rozhodnutí soudu není v souladu se zákonem. K tomuto postupu se vyjádřilo Nejvyšší státní zastupitelství následovně²²⁴:

I kdyby z podkladových materiálů státní zástupce zjistil, že rozhodnutí soudu není v souladu se zákonem, nemůže sám dovodit, že odsouzená osoba je držena ve výkonu trestu nezákonně a nařídít její propuštění podle § 78 odst. 2 písm. f) zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Státnímu zástupci nepřísluší provádět dozor nad

²²¹ Čl. 3 odst. 2 pokynu obecné povahy poř. č. 5/2008 nejvyšší státní zástupkyně, ze dne 28. května 2008, o dozoru nad místy, kde je omezována osobní svoboda.

²²² Čl. 8 pokynu obecné povahy poř. č. 5/2008 nejvyšší státní zástupkyně, ze dne 28. května 2008, o dozoru nad místy, kde je omezována osobní svoboda.

²²³ Viz Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 2/2001 – Postup státního zástupce podle § 78 odst. 2 písm. f) zák. č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

²²⁴ Tamtéž.

rozhodováním soudů a po přezkoumání pravomocného rozhodnutí soudu státní zástupce není oprávněn vyslovit nezákonnost soudního rozhodnutí a uplatnit z tohoto důvodu prostředek výkonu dozoru - nařízení propuštění osoby z výkonu trestu. Takovýmto způsobem by státní zástupce překročil svá oprávnění a neoprávněně zasáhl do pravomoci soudů.

Zjištěné předmětné pochybení soudu nelze napravit prostředky dozoru nad dodržováním právních předpisů při výkonu trestu odnětí svobody. Nebyly zde totiž porušeny předpisy upravující výkon trestu odnětí svobody a státní zástupce proto není oprávněn reagovat prostředky, jejichž aplikace je vázána na věcný rozsah dozoru státního zástupce stanovený zákonem o výkonu trestu odnětí svobody.

K přezkoumání a nápravě vadných pravomocných rozhodnutí soudů v trestním řízení je oprávněn výlučně subjekt rozhodující v řízení o mimořádných opravných prostředcích. V daném případě může dojít k nápravě pouze na základě stížnosti pro porušení zákona podané ministrem spravedlnosti ve prospěch odsouzeného (srov. § 266 a násl., § 389a trestního řádu).

7.2.2. DOZOR NAD DODRŽOVÁNÍM PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ PŘI VÝKONU VAZBY

Od 1. 1. 2001 vykonávali pověření státní zástupci krajských státních zastupitelství dozor nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je vykonávána vazby. Od 1. 7. 2009 již tento dozor není prováděn pověřeným státními zástupci, ale krajským státním zastupitelstvím. Tento dozor nevyklučuje ani nenahrazuje další kontrolní mechanismy svěřené například Vězeňské službě České republiky, Ministerstvu spravedlnosti, případně Veřejnému ochránci práv či zájmovým sdružením občanů a nevladním organizacím.

Shodně jako u dozoru nad místy, kde je vykonáván trest odnětí svobody, i zde se uplatní základní pravidlo, podle nějž je dozor prováděn výlučně nad dodržováním obecně závazných právních předpisů. Dozoru není podrobena například vhodnost určitého postupu, jeho účelnost či hospodárnost, a to za předpokladu, že je tento postup v souladu s právním předpisem.

Státní zástupce je vybaven následujícími prostředky, definovanými v zákoně o výkonu vazby²²⁵:

- a) v kteroukoliv dobu navštěvovat místa, kde se provádí výkon vazby,
- b) nahlížet do dokladů, podle nichž jsou obvinění drženi ve vazbě, hovořit s obviněnými bez přítomnosti třetích osob,
- c) prověřovat, zda příkazy a rozhodnutí Vězeňské služby ve věznici týkající se výkonu vazby odpovídají zákonům a jiným právním předpisům,
- d) žádat od zaměstnanců Vězeňské služby ve věznici potřebná vysvětlení, předložení spisů, dokladů, příkazů a rozhodnutí, týkajících se výkonu vazby,
- e) vydávat příkazy k zachování předpisů platných pro výkon vazby,
- f) nařídit, aby osoba, která je ve vazbě v rozporu s příslušným rozhodnutím orgánu činného v trestním řízení nebo bez takového rozhodnutí, byla ihned propuštěna.

Státní zastupitelství je limitováno tím, že dozor vykonává v místech, kde se vazba vykonává. Podle zákona o výkonu vazby se vazba vykonává ve vazební věznici nebo ve zvláštním oddělení věznice, a to včetně jejich prostorů a pracovišť²²⁶. Jedná se o zařízení Ministerstva spravedlnosti určená k časově omezenému držení obviněných osob na základě rozhodnutí soudu v trestním řízení²²⁷. Za místo výkonu vazby tedy nejde označit soud jako místo konání hlavního líčení nebo veřejného zasedání. To by státní zastupitelství již nepřijatelným způsobem mohlo zasáhnout do působnosti soudu činného v trestním řízení.

Podle pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně pak státní zastupitelství zejména prověřuje²²⁸:

- přijímání a umístování obviněných včetně toho, zda osobní spisy obviněných obsahují stanovené podklady pro výkon vazby,
- zda byl obviněný v zákonem stanovených případech neodkladně propuštěn z vazby a zda byly dodrženy související právní povinnosti,

²²⁵ § 29 odst. 2 zákona o výkonu vazby.

²²⁶ § 4 zákona o výkonu vazby.

²²⁷ Chromý, J., Ještě k doзору nad detencí: Rozsah doзору nad detencí (místo výkonu vazby) a přezkoumatelnost postupu příslušníků Vězeňské služby České republiky v případě umožnění rozhovoru vazebně stíhané osobě na základě povolení soudu, Státní zastupitelství, č. 09/2010, str. 31.

²²⁸ Čl. 1 odst. 3 pokynu obecné povahy poř. č. 5/2008 nejvyšší státní zástupkyně, ze dne 28. května 2008, o doзору nad místy, kde je omezována osobní svoboda.

- dodržování práv a povinností obviněných, zejména, zda výkon vazby nenarušuje splnění účelu vazby nebo zda obviněný není podrobován nedůvodným omezením,
- zda věznice neprodleně odesílá příslušným orgánům žádosti a stížnosti obviněných,
- uplatňování a dodržování právních předpisů o kázeňských přestupcích a vycházkách,
- dodržování právních předpisů o výkonu vazby u zvláštních skupin obviněných (mladiství, cizinci), zejména při umístění do cel a ve vztahu k cizincům také, zda byli stanoveným způsobem poučeni a zda v případě přemístění cizince věznice vyrozuměla příslušný konzulární úřad.

Rovněž v místech, kde je vykonávána vazba, provádí státní zastupitelství pravidelné prověrky, jejichž obsahem je obdobný přezkum jako v případě dozoru v místech, kde je vykonáván trest odnětí svobody. Nad tento uvedený rámec se státní zastupitelství například zaměřuje i na to, zda u vazeb trvajících déle než tři měsíce proběhlo včasné vyrozumění věznice o změně důvodu vazby, o rozhodnutí o dalším trvání vazby či o podání nové obžaloby ve smyslu ustanovení § 70a trestního řádu.

7.2.3. DOHLEDOVÁ OPRAVNĚNÍ KRAJSKÉHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

V rámci dohledu nad podřízenými okresními státními zastupitelstvími v oblasti dodržování právních předpisů při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy má dohledový státní zástupce krajského státního zastupitelství některá zvláštní oprávnění, respektive povinnosti.

Dohledový státní zástupce nejméně jedenkrát ročně přijímá a vyhodnocuje zápisy o prověrkách a poznatky o dodržování právních předpisů v zařízeních, ve věznicích a v ústavech, metodicky řídí dozorové státní zástupce a dále vyřizuje opakované podněty. Dohledový státní zástupce je současně povinen závažné poznatky o

porušování právních předpisů sdělit spolu se svým stanoviskem vyššímu státnímu zastupitelství.²²⁹

7.3. DOHLEDOVÁ OPRÁVNĚNÍ NEJVYŠŠÍHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

Netrestní odbor Nejvyššího státního zastupitelství vykonává dohled vůči vrchním státním zastupitelstvím na netrestním úseku a zabezpečuje provádění kontrol skončených věcí z netrestního úseku u kteréhokoli nižšího státního zastupitelství. Nařídí-li to Nejvyššímu státnímu zastupitelství nejvyšší státní zástupce, připravuje podklady pro zpracování pokynů obecné povahy nejvyššího státního zástupce ke sjednocení a usměrnění postupu státních zástupců při výkonu netrestní působnosti státního zastupitelství, připravuje podklady k zaujetí stanoviska nejvyššího státního zástupce pro státní zastupitelství ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů při výkonu netrestní působnosti státního zastupitelství, podílí se na metodické pomoci nižším státním zastupitelstvím v kterékoli netrestní působnosti státního zastupitelství (okresního státního zastupitelství, krajského státního zastupitelství a vrchního státního zastupitelství)²³⁰.

V místech, kde je omezována osobní svoboda, Nejvyšší státní zastupitelství zejména shromažďuje a vyhodnocuje poznatky a zpracovává zprávy o porušování právních předpisů v takových zařízeních, věznicích a v ústavech. Především pak metodicky řídí dozor a dohled.²³¹

²²⁹ Srov. čl. 9 odst. 1 pokynu obecné povahy poř. č. 5/2008 nejvyšší státní zástupkyně, ze dne 28. května 2008, o dozoru nad místy, kde je omezována osobní svoboda.

²³⁰ <http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=2903&d=26425>.

²³¹ čl. 9 odst. 2 pokynu obecné povahy poř. č. 5/2008 nejvyšší státní zástupkyně, ze dne 28. května 2008, o dozoru nad místy, kde je omezována osobní svoboda.

ZÁVĚR

Téma této rigorózní práce bylo zaměřeno na netrestní působnost státního zastupitelství, především pak na účast státního zastupitelství v civilním řízení a jeho postavení jako subjektu, který chrání veřejný zájem. Přestože je obecně tato specializace v rámci celé soustavy státního zastupitelství vnímána spíše jako úzká a okrajová, zaslouží si zcela jistě díky svému významu více pozornosti.

Hlavním cílem činnosti státního zastupitelství je nepochybně zastupování veřejné žaloby v trestním řízení, jak stanoví článek 80 odst. 1 Ústavy České republiky, resp. § 4 odst. 1 písm. a) zákona o státním zastupitelství. Státní zastupitelství však vykonává i další úkoly, které mu právní řád svěřuje a které spadají do jeho tzv. netrestní působnosti. Je namístě si položit otázku, zda má smysl, aby takovou další netrestní agendu vykonávalo právě státní zastupitelství. Jsem pevně přesvědčena o správném přístupu zákonodárce, když státnímu zastupitelství netrestní agendu svěřil, jelikož mu dává určité pravomoci, kterými je možné pomoci ve společnosti dosahovat principu spravedlnosti.

Úvodní část práce byla zaměřena na historii státního zastupitelství a prokuratury, jakož i postavení státního zastupitelství v systému veřejné moci. Podrobně pak bylo zpracováno jeho postavení a příslušnost v civilním řízení, byla zmapována jeho procesní oprávnění nejen ke vstupu do jednotlivých civilních řízení, ale i možnost iniciace některých civilních řízení. Důraz byl kladen také na právní řešení a zhodnocení některých praktických otázek, které díky podle mého názoru sporé a roztržité právní úpravě napříč právním řádem vznikají v praxi při uplatňování některých oprávnění státního zastupitelství. Jedná se zejména o problémy v rámci řízení o řádných a mimořádných opravných prostředcích.

Podrobněji pak byla zpracována některá konkrétní civilní řízení, jichž se státní zastupitelství může účastnit. Svou účast realizuje ve dvou formách, a to vstupem do již zahájeného řízení, nebo může civilní řízení samo iniciovat podáním vlastního návrhu (žaloby). Účast státního zastupitelství je vlastní jak pro řízení sporná, tak nesporná, přičemž ovšem posledně zmíněná výrazně převažují. V těchto typech řízení je totiž ochrana veřejného zájmu přirozeně intenzivnější. Pozornost byla věnována i oprávnění nejvyššího státního zástupce podle § 62 a § 62a zákona o rodině k podání

návrhu na popření otcovství poté, co matrikovému otci uplynula lhůta pro popření otcovství. Vzhledem k nutnosti řešení určení tzv. popěrné lhůty po vydání nálezu Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 15/09, ze dne 8. července 2010, kterým bylo zrušeno ustanovení o možnosti popření otcovství manžela matky, který se dozvěděl, že není biologickým otcem narozeného dítěte, se jeví otázka oprávnění nejvyššího státního zástupce jako vysoce aktuální.

Účast státního zastupitelství v některých taxativně vyjmenovaných civilních řízeních jako procesní subjekt je někdy vnímáno jako prvek, který může ovlivnit konečné rozhodnutí soudu. Role státního zastupitelství by měla být vždy posuzována prizmatem veřejného zájmu a státní zastupitelství musí dodržovat zásady nestrannosti a důsledného prosazování zachování lidských práv a svobod. Státní zastupitelství není povinno odůvodňovat veřejný zájem při vstupu do řízení či při podání návrhu na zahájení řízení. Teoreticky by tak mohl nastat problém, pokud by státní zastupitelství postupovalo svévolně a narušovalo tak rovnost stran účastníků řízení, a tím i právo na spravedlivý proces. Z toho důvodu by nemělo státní zastupitelství vystupovat a být vnímáno jako jakýsi privilegovaný subjekt, ba dokonce jako subjekt škodící či šikanující, jako tomu mnohdy bývalo v minulosti.

Při zpracování tohoto tématu jsem zaznamenala značnou roztržičnost a nekonceptnost právní úpravy netrestní působnosti státního zastupitelství. De lege ferenda by bylo vhodné alespoň účast státního zastupitelství v civilním řízení pojmout více koncepčně a upravit jeho postavení jako celek, a to od postavení jako účastníka v řízení po kompaktnější právní úpravu v řízení o opravných prostředcích. Současná právní úprava nedává dostatečně jasné odpovědi při výkladu některých otázek, jako je například otázka oprávnění podat dovolání v řízení, do nichž státní zastupitelství vstoupilo.

Mezi neméně důležité netrestní oblasti státního zastupitelství spadají i oblast dozoru a dohledu nad místy, kde je omezována osobní svoboda a dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy. Vzhledem k tomu, že v těchto místech dochází k nejzávažnějšímu omezení osobní svobody, patří i tato oprávnění státního zastupitelství mezi významnou garanci zachování zákonnosti.

S politováním je bohužel nutné konstatovat, že na úrovni okresních státních zastupitelství není dostatečné množství odborníků s netrestní specializací a netrestní působnost je tak ve většině případů vykonávána státními zástupci, kteří ji vykonávají jako činnost doplňkovou k jejich příslušné trestní specializaci. Navíc by bylo velmi prospěšné, aby výkon netrestní agendy byl zaměřen především do těch oblastí, které jsou všeobecně užitečné a aby práce státních zástupců byla očištěna od zbytečného formalismu a potřebou tzv. čárkování. Pak by mělo být i pro laickou veřejnost jednodušší rozpoznat, zda práce konkrétního státního zástupce má svůj význam, či zda je pouze formální. Především podle mého názoru je otázkou diskuse, zda není zcela nadbytečné a ve většině případů čistě formální účast státního zastupitelství v řízeních o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení osoby v v ústavu zdravotnické péče podle § 35 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu.

Obecně lze shrnout, že netrestní působnost státního zastupitelství je spíše nedoceněna. Přesto představuje velmi významný prvek ochrany veřejného zájmu celé společnosti i jednotlivce, tedy nejen zájmu některých mocensko-politických skupin. Pokud bude mít státní zastupitelství navíc dostatečnou důvěru ze strany veřejnosti, stane se ještě silnějším, nezávislejším a efektivnějším orgánem v systému veřejné moci.

RESUMÉ

This thesis concentrates on the non-criminal competence of the public prosecutor's office, especially the participation of the public prosecutor's office in civil proceedings and its position as an entity protecting the public interests.

The introductory part of the thesis focuses on the history of the public prosecutor's office and its position in the public administration system. Further, its position and competence in civil proceedings and its procedural authority to enter civil proceedings and to initiate some civil proceedings have been explained.

Some civil proceedings the public prosecutor's office can take part in have been dealt with in a more detailed manner. Such participation can be realised by either entering the already commenced proceedings or initiating the civil proceedings by bringing an action.

Other no less important non-criminal fields of competence of the public prosecutor's office include the supervision of the places where the personal freedom is limited and the supervision of the observance of the legal regulations applicable to institutional treatment and protective youthful and young offenders rehabilitation. With respect to that personal freedom is limited to a great extent by the mentioned institutions, also this competence of the public prosecutor's office constitutes a major guarantee of keeping the rule of law.

In general, it is possible to summarise that the non-criminal competence of the public prosecutor's office is rather underestimated. In spite of that, it represents an important element of the protection of the public interest of the whole company and individual, i.e. not only of the interests of power-political groups. If the public prosecutor's office enjoys the confidence of the public, it could become an even stronger, more independent, and more effective authority in the public administration system.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

KNIŽNÍ DÍLA:

- Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za, Komentář, 1. vydání, C. H. Beck, 2009
- Fenyk, J., Veřejná žaloba – Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby – I. díl., Příručka Ministerstva spravedlnosti ČR, Svazek 62, 2001
- Hendrych D., a kolektiv, Právní slovník, 3. vydání, C. H. Beck, 2009
- Hrušáková. M., Zákon o rodině / Zákon o registrovaném partnerství, 4. vydání, C. H. Beck, 2009
- Jauernig, O., Zivilprozessrecht, Verlags C. H. Beck oHG, 2007
- Kocourek, J., Záruba, J., Zákon o soudech a soudcích, Zákon o státním zastupitelství. Komentář 2., doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, 2004
- Kuchta, J., Schelle, K., Státní zastupitelství, první vydání, ŽIVA v.o.s., 1994
- Rechberger, W., Simotta, D. Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2000
- Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M., a kolektiv, Občanský zákoník I, II, Komentář, 2. vydání, C. H. Beck, 2009
- Wohlers, W., Entstehung und Funktion der Staatsanwaltschaft in Beitrag zu den rechtshistorischen und strukturellen Grundlagen des reformierten Strafverfahrens, Duncker & Humblot, 1994

ČLÁNKY

- Aulický, P., Oprávnění nejvyššího státního zástupce dle zákona o rodině, Státní zastupitelství, č. 11-12/2008
- Crha, L., Dozor nad detencí – za branou nebo před branou?, Státní zastupitelství, č. 07-08/2010

- Crha, L., Dozor státních zástupců nad dodržováním právních předpisů ve školských zařízeních, Státní zastupitelství, č. 04/2010
- Crha, L., Některé poznatky z dozoru státních zástupců nad dodržováním právních předpisů ve školských zařízeních, Státní zastupitelství, č. 05/2010
- Crha, L., Není dozor jako dozor, aneb na dozor nad detencí pozor, Státní zastupitelství, č. 06/2010
- Dávid, R., Vstup státního zastupitelství do civilního řízení, Státní zastupitelství, č. 06/2008
- Dávid, R., Vstup prokuratury do občanského soudního řízení dle právní úpravy Ruské federace, Státní zastupitelství, č. 02/2009
- Dávid, R., Tauchen, J., Vývoj působnosti státního zastupitelství v civilním řízení od roku 1848 do současnosti, Státní zastupitelství, č. 10/2007
- Dávid, R., Státní zastupitelství v civilním řízení dle judikatury ESLP, Europeanization of the national law, the Lisbon Treaty and some other legal issues, Vyd. I., Masarykova univerzita, Právnická fakulta MU, 2008
- Dávid, R., Státní zastupitelství v civilním řízení de lege ferenda, Státní zastupitelství, č. 02/2008
- Chromý, J., Ještě k doзору nad detencí: Rozsah dozoru nad detencí (místo výkonu vazby) a přezkoumatelnost postupu příslušníků Vězeňské služby České republiky v případě umožnění rozhovoru vazebně stíhané osobě na základě povolení soudu, Státní zastupitelství, č. 09/2010
- Jíšová, A., Návrh nejvyššího státního zástupce na popření otcovství v praxi (k diskusi). Bulletin advokacie, č. 11-12/2006
- Koudelka, Z., Změny v postavení státního zastupitelství, Státní zastupitelství, č. 11-12/2008
- Koudelka, Z., Legislativní změny a státní zastupitelství, Státní zastupitelství, č. 02/2009
- Králíčková, Z., Popírání otcovství nejvyšším státním zástupcem a subjektivní „přirozená“ práva dítěte, Bulletin advokacie, č. 5/2007
- Megelová, J., K zákonné podmínce použití ust. § 62 zákona o rodině – zájem dítěte na popření otcovství, Bulletin advokacie, č. 6/2007

- Ondruš, R. ASPI: Činnost státního zastupitelství ČR na netrestním úseku v letech 1994-1998 [citováno 14. března 2007], Dostupný v systému ASPI po interním číslem 20193
- Ondruš, R., ASPI – Prostředky dozoru nad detencí [citováno 15. září 2001], Dostupný v systému ASPI po interním číslem LIT20254CZ
- Ondruš, R., ASPI - Oprávnění státního zastupitelství na úseku ochrany dětí a mládeže [citováno 1. ledna 2002], Dostupný v systému ASPI pod interním číslem LIT20292CZ
- Pacht, L., Kozák, J., Budín, P., Dadam, A., . ASPI – Insolvenční zákon. Komentář [citováno 30. dubna 2008]. Dostupný v systému ASPI po interním číslem LIT30695CZ
- Schelle, K., Veřejná žaloba v historických souvislostech, Státní zastupitelství, č. 11-12/2008
- Sýkorová Z., Žaloby nejvyššího státního zástupce na popření otcovství podle § 62 zákona o rodině, Státní zastupitelství č. 6/2003
- Šabata, K., Potřebuje státní zastupitelství netrestní působnost?, Státní zastupitelství, č. 09/2009
- Vesecká, R., Zvláštní žalobní legitimace nejvyššího státního zástupce k ochraně veřejného zájmu, Státní zastupitelství, č. 09/2009
- Záruba J., Několik poznámek k rozvoji netrestních působností státního zastupitelství, Státní zastupitelství, č. 1/2009
- Záruba, J., K netrestní působnosti státního zastupitelství, Právní praxe, ročník XLVII, číslo 9/1999
- Záruba, J., K problematice vyslovení neplatnosti dražby a pravomoci státního zastupitelství vystupovat dořízení podle § 35 odst. 1 písm. m) občanského soudního řádu, Státní zastupitelství, č. 02/2007
- Žampach, J., Rozhodovací praxe ve věcech způsobilosti k právním úkonům, Státní zastupitelství, č. 1/2010

JUDIKATURA

- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 2. 1996 ve věci Lobo Machando proti Portugalsku
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 6. 1997 ve věci Van Orshoven proti Belgii
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 1. 2000 ve věci Ignaccolo – Zenide proti Rumunsku
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 7. 1999 ve věci Matter proti Slovensku
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 5. 1994, č. 16969/90, ve věci Keegan proti Irsku
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 10. 1994 ve věci Kroon proti Nozozemsku
- Nález Ústavního soudu ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09
- Nález Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07
- Nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. IV. ÚS 2058/07
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2007, sp. zn. III. Ú 289/07
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 1. 2008, sp. zn. III. ÚS 1506/07
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 12. 1975, sp. zn. 3 Cz 106/75
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 1. 1969, sp. zn. 2 Cz 1/69
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 1. 2006, sp. zn. 21 Cdo 20/2005
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 4. 2006, sp. zn. 21 Cdo 1679/2005
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 2. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4582/2008
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 6. 2006, sp. zn. 29 Odo 44/2004

- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 2. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4582/2008

PŘEDPISY

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Usnesení 2/1993 Sb. Předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- Sdělení č. 209/1992 Sb. federálního ministerstva zahraničních věcí, o Úmluvě a ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8
- Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte
- Zákon 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli (jednací řád státního zastupitelství), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 74/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, v platném znění.
- Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 77/1997 Sb., o státním podniku, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech, osobních číslech a autorizované konverzi dokumentů, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 153/2001 Z.z., o prokuratuře Slovenské republiky
- Ústava Maďarské republiky z roku 1949
- Císařský patent 150 /1849 ř. z.
- Prozatímní trestní řád č. 25/1850 z. ř.
- Císařský patent č. 266/1850 ř. z., organický zákon pro státní zastupitelství
- Císařské nařízení č. 27/1852 ř. z.
- Zákon č. 144/1867 ř. z.
- Zákon č. 119/1873 ř. z.
- Zákon č. 217/1896 ř. z.
- Zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní).
- Císařské nařízení č. 207/1916 ř. z., řád o zbavení svéprávnosti.
- Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.
- Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.
- Zákon č. 65/1952 Sb., o prokuratuře.
- Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád).
- Vládní nařízení č. 180/1941 Sb., kterým se vydávají některé předpisy o sporech o rodový nebo pokrevní původ
- Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 4/2009, Vzorový organizační řád
- Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 9/2008 ve znění pokynu obecné povahy č. 13/2008 o netrestní působnosti
- Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 5/2008 o dozoru nad místy, kde je omezována osobní svoboda
- Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 7/2009 o trestním řízení ve věcech mládeže
- Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 6/2003 o postupu státních zástupců při prošetřování předpokladů žaloby podle § 62 nebo § 62a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona 91/1998 Sb.

- Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 15/2001 o výkonu působnosti státního zastupitelství v netrestní oblasti ve znění pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 1/2003

JINÉ

- Stanovisko č. 6/2007 ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k pravomoci pověřeného státního zástupce podávat návrhy podle § 39 odst. 2 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, na uložení ochranné výchovy
- Výkladové stanovisko nejvyššího státního zastupitelství č. 3/2001 – Oprávněnost státního zástupce související se vstupy do řízení podle § 35 odst. 1 o.s.ř
- Metodický návod Nejvyšší státní zástupkyně ze dne 31. března 2009, kterým se upravují některé podrobnosti o postupu státního zastupitelství v netrestní oblasti
- stanovisko Vrchního státního zastupitelství v Olomouci, sp. zn. 1 KDU 526/2006
- stanovisko Krajského státního zastupitelství v Ostravě, sp. zn. KDU 508/2006
- Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 2/2001 – Postup státního zástupce podle § 78 odst. 2 písm. f) zák. č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
- stanovisko Vrchního státního zastupitelství v Praze, sp. zn. 1 VZc 101/2004
- stanovisko Vrchního státního zastupitelství v Olomouci, sp. zn. 1 SPR 364/2007
- Činnost netrestního odboru Nejvyššího státního zastupitelství dostupný na <http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=2903&d=26425>

KLÍČOVÁ SLOVA

Státní zastupitelství, netrestní působnost, veřejný zájem.

KEY WORDS

Public prosecutor's office, non-criminal competence, public interest.